

2017 / 4. szám

Börtönügyi Szemle

A Büntetés-végrehajtási Szervezet szakmai és tudományos folyóirata

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

2017/4. SZÁM

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
Megjelenik negyedévente * Harminchatodik évfolyam 4. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. TÓTH TAMÁS

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR
DR. HUSZÁR LÁSZLÓ
DR. KABÓDI CSABA
LEHOCZKI ÁGNES
DR. LŐRINCZ JÓZSEF
DR. MEZEY BARNA
DR. NAGY FERENC
DR. PALLO JÓZSEF
DR. VÓKÓ GYÖRGY

Kiadásért felelős:

DR. BODÓ BERNADETT

Főszerkesztő:

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF

Olvasószerkesztő:

RUTKAI KATA
KELLNER GERGELY

Nyomdai előkészítés és nyomdai munkálatok:

Duna-Mix Kft., Vác
www.dunamix.hu

Felelős vezető:

SZAKOLCZAI LÓRÁNT

ISSN 1417-4758 (Nyomtatott)

ISSN 2559-9771 (Online)

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,
Steindl Imre utca 8.
E-mail: szemle@bv.gov.hu

SZÁMUNK SZERZŐI

BUDAI ÁDÁM projekt koordinátor, kutatási asszisztens,
Budapest Centre For Mass Atrocities Prevention

FOLTA DÓRA PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem,
Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola

JUHÁSZ FERENC bv. alezredes, osztályvezető,
Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága,
Pártfogó Felügyelői Osztály

JUHÁSZ JÚLIA főelőadó, Büntetés-végrehajtás Országos
Parancsnoksága, Pártfogó Felügyelői Osztály

KISS FERENC bv. százados, szakpszichológus, Sátoraljaúj-
helyi Fegyház és Börtön

MOLNÁR ATTILA KÁROLY oktatási tanácsadó, fejlesztő,
Tele-Média Bt.

RUTKAI KATA főelőadó, Büntetés-végrehajtás Országos
Parancsnoksága Hivatal, Stratégiai Elemzési és Tervezési
Főosztály

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF főosztályvezető,
Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Hivatal,
Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

Borítófotó: Bv. fotó

Szerkesztőségünk olyan dolgo-
zatokat vár a szerzőktől, amelyek

a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra
vonatkozó joganyagot, a fogva tartás, a fogvatartot-
ti népesség sajátosságait, problematikáját a tudomá-
nyos közvélemény által elfogadott tudományterületek
(kriminológia, szociológia, pszichiátria, pszicholó-
gia, vezetélmélet, pedagógia, műszaki tudomá-
nyok, szakmatörténet stb.) szempontjából elemzik,
értékelik. A dolgozatok eredetért és tartalmáért a
szerző vállalja a felelősséget. Kérjük, a kéziratokon
tüntessék fel nevüket, munkakörüket, munkahelyüket,
telefonszámukat, lakcímüket és – ha van –
tudományos fokozatukat, rendfokozatukat is.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A beérkezett írásokat a szerkesztőség név nélkül továbbítja a bíráló bizottság tagjainak, véleményezés céljából. A megjelenés feltétele ezen tagok támogató véleménye, illetve a szöveg szerzőhöz való visszaküldését követően az átdolgozásra javasolt szövegrészek (ha vannak) javítása.

Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stilizálására, szerkesztésére, esetleges javítására. Amennyiben a beérkezett kézirat nem felel meg a formai követelményeknek, vagy tartalma nem illeszkedik a kiadvány szellemiségéhez, úgy a szerkesztőségnek nem áll módjában megjelentetni azt.

TARTALOM

TANULMÁNY

FOLTA DÓRA:

- A deviáns viselkedésformák kialakulásának okai
a 12-16 éves korosztály körében 5
The reasons of deviant forms of behaviour in the 12-16 age group

JUHÁSZ FERENC – JUHÁSZ JÚLIA:

- Büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők a mindennapokban 29
Everyday tasks of probation officers in the Prison Service

KISS FERENC:

- A pszichológiai immunrendszer sajátosságainak vizsgálata
fogvatartottak körében 53
*An examination of the key features of the psychological immunisation system
amongst prison inmates*

MOLNÁR ATTILA KÁROLY:

- Csoportos meditáció fogvatartottakkal a 75
Balassagyarmati Fegyház és Börtönben – napló
*Group meditation with prisoners at Balassagyarmat Strict and
Medium Regime Prison – a diary*

KONFERENCIÁK, PROJEKTEK

- Tallózás a Belügyi Szemle 2017/11-12. lapszámában megjelent tanulmányokból 88

BUDAI ÁDÁM:

- A büntetés-végrehajtási intézetek személyi állományának
továbbképzése a radikalizáció megelőzése terén 126

RUTKAI KATA:

- 125 éves a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet 128

RUTKAI KATA – VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF:

- Beszámoló a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából
megrendezésre került konferenciáról 129

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF:

- Beszámoló az „Egyetemek szerepe a büntetés-végrehajtás
tudományosságának fejlesztésében” című konferenciáról 131

Fotó: Bv. fotó

A DEVIÁNS VISELKEDÉSFORMÁK KIALAKULÁSÁNAK OKAI A 12-16 ÉVES KOROSZTÁLY KÖRÉBEN

„A bűn mindenképp előtt azért normális,
mert bizonyosan nincs olyan társadalom, amelyben ne léteznék.”
(Émile Durkheim)

Sajnálatos tény, hogy a fiatalkorúak között világszerte egyre korábbi életkorban jelentkeznek a deviáns viselkedésre utaló jelek. Megszaporodtak a mentális zavarok, a káros szenvedélyek, a társadalom peremére kerülés, a társadalomból való kilépés vagy eltolódás. Tanulmányomban a 12-16 éves korosztály körében megtalálható deviáns magatartásokat veszem górcső alá, s a családi jogállás és baráti kör felderítésével és elemzésével teszek kísérletet az átlagtól eltérő magatartás okainak felderítésére. A kutatás az ifjúság körére fókuszál, mivel ők azok, akik nyitottak az újra, fogékonyabban a szokatlan dolgokra, kíváncsiak. A kíváncsiság, a vágy és az ismeretlen dolgok kipróbálása különleges tulajdonság és előre vihet a tudományos életben, a tanulásban, ám igen veszélyes lehet, ha devianciával párosul. Még érdekesebbé teszi a helyzetet, hogy az ifjú mindent maga szeretne kipróbálni és egyáltalán nem hisz az idősebbeknek. E gondolatok tükrében elemzem, értékelem a fiatalokkal kapcsolatosan megszerzett tapasztalatomat.

Kulcsszavak: deviancia, alkohol, drog, öngyilkosság, szexuális deviancia

It is regrettable that signs of deviant behaviour emerge in younger and younger ages among youngsters all over the world. Mental diseases, harmful addictions, getting to the edge of society, quitting society or dislocating from it have become very common phenomena. In my study I am going to investigate the deviant behaviour of youngsters between the age of 12-16; I also aim at discovering the reasons of deviant behaviour with analyzing family status and the circle of friends. The research focuses on youngsters as they are open to innovative ideas, susceptible to unusual things, so to say, they are curious. Curiosity, desire and trying out new things are special characteristics and can move someone forward in scientific life and education, however, it can also be dangerous if it is accompanied with deviance. The situation is even more interesting if youngsters wish to try out everything by themselves and do not believe elder people at all. I am going to analyze my experiences with youngsters in the light of the above mentioned thoughts.

Keywords: deviance, alcohol, drugs, suicide, sexual deviance

Bevezetés

Az emberi társadalmak működését többek között az teszi lehetővé, hogy az együttélést általánosan elfogadott szabályok hangolják össze. A történelem folyamán a kisebb-nagyobb közösségek mind megalkották írott vagy íratlan törvényeiket, s az egyre differenciáltabb szerkezetű társadalmak egyre szofisztikáltabb jogrendszereket alakítottak ki. Amennyiben a társadalmi felfogás és a jogrend között nagyon nagy az eltérés, az nem képez ideális helyzetet: a jog által alkotott magatartási szabályok nem találkoznak a társadalom erkölcsi felfogásával, ami pedig erősíti a jogi normák elleni ellenszegülést.¹ Ebben az anómiás állapotban jelenik meg a deviancia, ami egy olyan, az átlagtól eltérő magatartásminta, beilleszkedési zavar, amely az adott közösség normáival nem egyeztethető össze.²

A társadalomban uralkodó normák megsértését devianciaként értelmező szociológia az anómia, törvény nélküli állapot fogalmát használja olyan jelenségek leírására, mint a bűnözés, az alkoholizmus, a kábítószerfogyasztás.³ Egy társadalom számára a deviancia súlyos károkat okozhat: gond az anyagi veszteség, a veszélyeztetettség, de legalább ennyire elgondolkodtató a deviáns viselkedés, mint el nem indult vagy kettétört karrier. Különösen akkor kell odafigyelni, ha gyermeket vagy fiatalot érint a normaszegő viselkedés.⁴

Sajnálatos tény, hogy a fiatalkorúak között világszerte egyre korábbi életkorban jelentkeznek a deviáns viselkedésre utaló jelek. Megszaporodtak a mentális zavarok, a káros szenvedélyek, a társadalom peremére kerülés, a társadalomból való kilépés vagy eltolódás. Jelen tanulmányban a 12-16 éves korosztály körében megtalálható deviáns magatartásokat vettem górcső alá, s a családi jogállás és baráti kör felderítésével és elemzésével teszek kísérletet az átlagtól eltérő magatartás okainak felderítésére.

Kutatási témám az ifjúság körére fókuszál. A korosztály leszűkítésének oka az, hogy véleményem szerint ők azok, akik nyitottak az újra, fogékonyabbak a szokatlan dolgokra, kíváncsiak. A kíváncsiság, a vágy és az ismeretlen dolgok kipróbálása különleges tulajdonság és előre vihet a tudományos életben, a tanulásban, ám igen veszélyes lehet, ha devianciával párosul. E gondolatok tükrében szeretném elemezni, értékelni a fiatalokkal kapcsolatosan megszerzett tapasztalataimat.

Irodalmi áttekintés

Az alábbi fejezetben a deviancia fogalmát, funkcióját szeretném tisztázni, valamint foglalkozom a deviancia kialakulásának lehetséges okaival, s az egyes deviáns magatartásformákat is górcső alá veszem. A fiatalok deviáns magatartásformáinak kialakulásához vezető út megértéséhez a hazai irodalomban megjelent publikációk széles körű feldolgozására és ismertetésére törekszem, s főként hazai szerzők munkái kerülnek elemzésre.

1 Kelemen L. (2009)

2 Rosta A. (2007)

3 Fleck Z. (2004)

4 Eszenyi M. (2005)

A deviancia fogalma és funkciója, a deviáns viselkedés

A deviancia összetett szó, a latin *dēvia* szóból származik. Jelentése elhajlás, eltérés, letérés a helyes útról. A többségi társadalom által elítélt és intézményes reakciót kiváltó, a mindenkori társadalmi normáktól eltérő viselkedés. A deviancia magatartászavar, az átlagtól eltérő magatartásminta, beilleszkedési zavar.⁵

A társadalmi normák olyan előírások, amelyek a lehetséges magatartások közül kijelölik a helyeset és a követendőket, s az előírás be nem tartása esetére hátrányos következményt helyeznek kilátásba, és azt általában meg is valósítják. Ezen elvárások egyidősek az emberi társadalommal, hisz társadalmi normák nélkül nincs emberi társadalom.⁶ Ezek az előírások tehát olyan magatartásszabályok, melyek az adott társadalom minden tagja számára értelmezési, igazodási alapot nyújtanak. Egy adott közösségben nagyon sokféle norma érvényesül egymás mellett. Vannak írott, jogi normák, melyek megszegését az állam kényszereszközökkel bünteti. Az erkölcsi szabályok, szokások, illemszabályok és divatszabályok megszegését a társadalom többi tagja megvetéssel bünteti.

Az emberek társadalmi együttélése azért lehetséges, mert többségük alkalmazkodik az adott társadalomban elfogadott normákhoz, viselkedési szabályokhoz. Azonban előfordul, hogy a közösség egyes tagjai ezeket a normákat megszegik, s ezt a normaszegést devianciának nevezzük. Deviáns minden olyan magatartás, amely az adott társadalomban elfogadott normáktól eltér, azonban ezek az elvárások társadalmanként és korszakonként eltérők lehetnek.⁷

A deviancia kifejezésnek van egy központi eleme, mégpedig a társadalmi normának való meg nem felelés. A társadalmi normák azonban térben és időben változnak, ennek megfelelően csak annyi mondható, hogy egy viselkedés abban az esetben deviáns, ha egy bizonyos társadalmi rend normáit sérti egy adott időben. Én magam ezt a fogalmat kiegészíteném annyival, hogy egy adott helyre is leszűkíteném, mivel a földrajzi távolságok, kulturális eltérések kapcsán is mutatkozhat különbség az elfogadóság körében.

A társadalom különböző mechanizmusokkal fejezheti ki elutasító reakcióit a nemkívánatos jelenségekkel szemben. A közhatalmi, azaz büntetőjogi tilalomtól egészen a nem állami, közösségi helytelenítésig terjedhet. Azt is le kell azonban szögezni, hogy egy adott viselkedés közösségi megítélése nem egyszer és mindenkorra adott, így nem kiszámítható.⁸ Véleményem szerint a közhatalmi, állami kényszerrel végrehajtható szankciók ezzel ellentétesen épp kiszámíthatók, hiszen a gyakori változtatás jobbizonytalanságot szülne. A közösségi kirekesztés, megvetés sem egyik napról a másikra változik, egy adott magatartás mikénti megítélése viszonylag állandónak mondható álláspontom szerint.

A deviánsnak ítélt magatartásformák tehát társadalmanként és koronként változhatnak. A magá korában deviánsként kezelte a társadalom sok forradalmárt, a tudo-

5 Rosta A. (2007)

6 Szilágyi P. (2014)

7 Andorka R. (2006)

8 Fleck Z. (2004)

mányos gondolkodás úttörőit, a vallás megújítóit is, s sokszor devianciának tekintették a divat, az ízlés, a szokások, a kultúra újítóit is.

A szociológiának a deviancia társadalmi szerepét illető fő következtetését így abban lehet összefoglalni, hogy meg kell találni egy olyan szabályozást, olyan társadalmi állapotot, amely elég toleráns ahhoz, hogy bizonyos mennyiségű devianciával együtt éljen, viszont elejét veszi annak, hogy a deviancia annyira elhatalmasodjék, hogy a társadalom dezintegrációját, felbomlását idézze elő.⁹ A deviancia a társadalmi együttélésnek természetes velejárója, s éppen ezért a szabályozásban is mindig kell lennie némi rugalmasságának is, ami a kisebb kilengéseket még nem szankcionálja.

A deviancia tehát a következő kritériumokkal foglалható össze: egyik normatív feltétele egy adott magatartás deviánsként való minősítésének, hogy az eltérjen a társadalomban elfogadott normáktól, a második kritérium pedig statisztikai jellegű, amely szerint a deviancia egy adott társadalomnak csak a kisebb részét érintheti.¹⁰

A deviancia kialakulásának lehetséges okai

Jelen fejezetben a deviáns viselkedés kialakulásának okait keresem, kitérve a család és a barátok által közvetített minta fontosságára és jelentőségére. Az egyes deviáns viselkedésformák bemutatásánál részletesebben fogom elemezni a lehetséges okokat.

Megállapítható, hogy a deviáns viselkedés kezdetének az akut stresszhelyzet csak a közvetlen kiváltó tényezője, s ezen feszültségek elviseléséhez, megoldásához egészségesen fejlődött személyiség szükséges. Az egészséges személyiségfejlődéshez, szocializációhoz pedig elengedhetetlen a harmonikus családi háttér és a kortárs csoportokkal való jó kapcsolat. Ha bármelyik tényező hiányzik, akkor szocializációs és személyiségfejlődési zavarok léphetnek fel.¹¹

A fiatalkori devianciának objektív és szubjektív okai vannak, amelyek együttesen változtatják, alakítják a fiatalok magatartását. Először azokat a legfontosabb objektív okokat említhetjük, amelyek a családi környezetben gyökereznek. Ide tartoznak a sokat emlegetett családi problémák: a család egyensúlyi helyzetének a felbomlása, a szülők válása, új családi kapcsolatok kialakítása, erkölcsileg felelőtlen szülők magatartása, anyagi gondok, alkoholista családi környezet, durva szülői bánásmód, helytelen nevelési elvek, rossz baráti társaság.

Az vitathatatlan, hogy a család a legkorábbi életszakasztól kezdve hat a fejlődő egyénre. Alapvető érzelmi, viselkedési modelleket vés a személyiségbe, amelyeket majd a gyermek továbbvisz az életbe. A családi légkör zavarai befolyásolhatják a személyiségfejlődést, amelyek gyermekkorban vagy később, a felnőttkori alkalmazkodás töréseiben mutatkozhatnak meg. Stabil, biztonságot adó családi légkörben a személyiség – az élet stresszhelyzeteivel szemben – olyan védettséget szerezhet, amely életvezetésének biztosítéka lehet.^{12 13}

9 Andorka R. (2006)

10 Pikó B. (2002a)

11 Andorka R. (2006)

12 Bagdy E. (1977)

13 A családi lélektani hatásának elemzését Bagdy Emőke 1977-es munkájának ismertetésével oldottam meg. Habár a kitérő munkája óta születtek a devianciát vizsgáló egyéb elemzések, de a hivatkozott

A kockázati magatartás és az azt befolyásoló tényezők alaposabb vizsgálata azt mutatja, hogy a serdülőkor előrehaladtával a család befolyását egyre inkább a kortársak szerepe váltja fel. A kortárs csoportokhoz való tartozásnak azonban sok kedvezőtlen oldala is van. Az együttlétek gyakran társulnak rizikószerkezt fogyasztásával is. Különösen erős az ún. „best friend” hatás, ami azt jelenti, hogy a legjobb barát által közvetített hatás, norma a legmeggyőzőbb a dohányzás és az alkoholfogyasztás elkezdésében.¹⁴ A fiatalok számára a kortárs csoportok által közvetített minták egyre erősebbé válnak, míg a családi minták szerepe csökken.¹⁵

Serdülőkorban a családi szocializáció kereteit szétfeszítik a külső kapcsolatok és az egykorú társakkal átélhető közös élmények csábítása. A serdülő minden törekvése az, hogy felnőtté váljon végre. Ez okozza a szülőktől való elfordulást és a gyermek átmeneti bezárkózását. A család védelméből való kiszakadás az átmeneti magányt, a külső kapcsolatok megerősödését segíti elő. Ekkor a legnagyobb a hajlam a különféle csoportokba való belépésre. Ez leginkább azért jön létre, mert a serdülő itt kapja meg azt a visszajelzést, amire vágyik: itt szabad azt, amit a családban nem.¹⁶ Nem túlzás tehát azt állítani, hogy a serdülő generációban a korosztályi csoport befolyása jóval nagyobb hatással van a fejlődő személyiségre, mint bármelyik más szocializációs tényező.¹⁷ Ebben a korban tehát a csoportkonformitás egyre inkább kiemelt szerephez jut, különösen fontos a pszichoszociális fejlődéshez a csoporthoz tartozás, amit a közös viselkedési szabályok elfogadása és betartása is erősít.¹⁸

Azt tehát leszögezhetjük, hogy tizenéves korban sokkal erősebb a kortársak szocializációs hatása, ám nem szabad elhanyagolni a család szerepét sem, ugyanis a családi befolyás csökkenésével párhuzamosan nő a kortárs csoportoktól való függés.¹⁹

A deviáns viselkedések

Jelen fejezetben a főbb deviáns formákat kívánom görcső alá venni, melyek vélhetően az általam vizsgált korosztályt is érintik. Az egyes deviáns viselkedések bemutatását követően pedig a kialakulásuk lehetséges okát is vizsgálom.

A dohányzás, mint deviancia?

A leggyakrabban használt pszichoaktív drog a nikotin, mely cigarettában, szivarban, pipadohányban található kémiai anyag. A dohányzással kapcsolatban először az a kérdés merül fel, hogy az egyáltalán devianciának tekinthető-e.

forrás a mai napig helytálló, időt álló mű, amely remeken mutatja be a család szerepét a deviancia kialakulásában. Több mű részleteselemzését a tanulmány terjedelme nem tette lehetővé.

14 Pikó B. (2000)

15 Mechanic D. (1991)

16 Bagdy E. (1977)

17 Sárík E. (2001)

18 Csíkszentmihályi M.-Larson L. (1984)

19 Vitaro F.-Brendgen M., Tremblay R. E. (2000)

A dohányzás a huszadik században normalizált viselkedés volt. A dohányzókat tolerálták a nem dohányzók, a dohányzás jelen volt minden társadalmi-gazdasági csoportban, és mindkét nemre egyaránt jellemző volt. A XXI. század változást hoz a dohányzás megítélésében, a dohányzókat egyre kevésbé tolerálják, a szociális terük egyre inkább leszűkül, és a dohányzás egyre stigmatizáltabb, antiszociálisabb viselkedésnek minősül.

A dohányzás legális drog, így közhatalmi szankciók nem fűződnek hozzá, de a társadalom megvetésével egyértelműen számolhat a dohányos. Gondoljunk csak arra, hogy egy közintézménybe belépve azonnal a következő üzenet fogad: „Ne dohányozz!”. A dohányzás visszaszorítása a nemzeti dohányboltokba, a hozzáférhetővé tételének megnehezítése az állam részéről szintén azt támasztja alá, hogy habár a dohányzás nem szankcionálandó viselkedés, de mindenképp megvetendő magatartásról van szó. Így számomra a válasz egyértelmű: deviáns magatartással állunk szemben.²⁰

Az alkoholfogyasztás és az alkoholizmus szociológiája

Az alkohol a legelterjedtebb legális drog. Az alkohol fogyasztása olyannyira elterjedt és elfogadott, a társasági élet velejárójának tekinthető, hogy magát az alkoholfogyasztást nem tekintjük devianciának, az alkoholizmust viszont igen. Az idült alkoholizmust a társadalom elítélendőnek tartja, az ittas állapotot viszont bizonyos alkalmak esetében tolerálja.

Az alkoholizmus tipikus menekülő, visszahúzódó devianciaforma. Fogyasztása eufóriát okoz, mely során a védettség érzése szállja meg az egyént. Az alkoholizmus-hoz vezető úton az első lépés az alkohollal, mint droggal történő megismerkedés, amit a próbálkozások szakasza követ. Ez után következik a kiegyensúlyozott, majd a mértéktelen használat. Az utolsó fázis a függőség kialakulása, ahonnan már segítség nélkül nincs visszaút.

A fiatalok számára az alkohol a felnőtté válás szimbóluma, de az alkoholfogyasztás magyarázata lehet annak feszültségoldó szerepe és a szociális – kapcsolatokat, kontaktusépítést megkönnyítő – ivás jelensége sem elhanyagolható.²¹

A dependenciával kapcsolatban különösen azok az egyének veszélyeztetettek, akik genetikai alapon érzékenyebbek az alkohol hatásaira, akikben az alkohol lebontásában szereplő enzimek defektusa fordul elő vagy jellemző rájuk a szintén örökletes emocionális labilitás, illetve a családban előforduló alkoholista is növeli a függőség kialakulásának esélyét.²²

Hajlamosító tényező lehet tehát a szenvedély mintája, modellje, ugyanis bizonyos viselkedéstípusokat a családban sajátít el az ember. Ha a családban nincs rendszeres ivás, akkor nincs minta erre a típusú viselkedésre. Bizonyított tény, hogy a gyermekkorban megtapasztalt minták nagyon erős hatásúak és gyakran csak később mutatkozik meg a jelentőségük.

20 Elekes

21 Pikó B. (2002c)

22 Pikó B. (2002c)

A nehéz gyermekkor, a szülők hiánya, a beilleszkedési nehézségek, a gyermekkorban elszenvedett lelki sérülések a kutatások szerint összefüggenek a később jelentkező alkoholizmussal. A lélektani hajlamosság mindig valamilyen örömhány, örömdéficit, mert az alkoholban mindig gyorsan talál kompenzációt, pótlást az egyén. A stresszben élő, teljesítménykényszer nyomása alatt álló ember is könnyen nyúl az alkoholhoz, hiszen oldja a stresszt, csökkenti a fáradtságot, élénkít.

Az alkoholistákkal szembeni jogkövetkezmények alkalmazásának feltétele, hogy az elkövető alkoholfogyasztással összefüggésben kövessen el bűncselekményt²³. Az ittas állapot a beszámítási képességet korlátozhatja vagy kizárhatja, tudatzavart állapotnak tekinthető. Ennek ellenére az esetek túlnyomó részében nem értékelhető büntetethezességét kizáró okként, amennyiben az elkövető saját elhatározásából került ittas vagy bódult állapotba. Ebben az esetben a büntetőjogi szankció mértékének meghatározásánál az ittas állapotban történő elkövetés súlyosító körülmény a Bk. 56. alapján.

Az alkoholistáknak és azoknak is, akik ittas állapotban követnek el bűncselekményt, a társadalom tagjainak megvetésével, elítélésével is egyértelműen számolnia kell.

A drogfogyasztás, mint deviancia

Az emberiség régóta tisztában van azzal, hogy léteznek olyan anyagok, melyek jelentős mértékben sértik az ezeket használók egészségét. Ezeknek a szerekeknek az ártalmas voltával lényegében mindenki tisztában van, ennek ellenére mégis sor kerül a fogyasztásukra, mivel olyan tulajdonságokkal is rendelkeznek, amelyek átmeneti jelleggel, de a fogyasztó számára előnyökkel járnak. Jelentős mértékben hatva az idegrendszerre megnyugvást idéznek elő, megszüntetik a fáradtságérzetet, vagy növelik az emberi teljesítményt, ugyanakkor súlyosan károsítják az egészséget.²⁴

Alapvetően minden olyan vegyi anyagot drognak nevezünk, amely az élő folyamatokat befolyásolja, szűkebb értelemben azonban kizárólag a mentális működésre ható termékeket tekintjük drognak. A pszichoaktív drogok kifejezés egy olyan gyűjtőfogalom, amelybe beletartoznak egyrészt az illegitim drogok és az orvosi vényre írt, azaz legitim drogok is.

Az addikció alatt olyan kényszeres viselkedést értünk, amely a drog mindenáron való megszerzésére és fogyasztására irányul. Egy kényszeréről van tehát szó, amely alapja a függőség. Ez megnyilvánulhat pszichés formában, de testi dependencia is kialakulhat, amikor a szer elhagyásakor jelentkeznek az elvonási tünetek. Bizonyos drogoknál a függőség következtében tolerancia is fellép, azaz növekvő adag szükséges ugyanazon hatás eléréséhez.

A drog elfogyasztása után először az öröm fázisa dominál, azaz a szer pozitív, kedvező hatásainak megismerése áll előtérben. Később aztán a szerfogyasztás krónikusává válik, szenvedélyé alakul.²⁵ A magyarországi kábítószerhelyzet jellemzője, hogy nálunk a keresleti oldal, tehát a visszaélésszerű fogyasztás és az ebből fakadó következmények okoznak társadalmi és egyéni konfliktusokat.²⁶

23 Nagy F. (2006)

24 Belovics E., Gellér B., Nagy F., Tóth M. (2014)

25 Pikó B. (2002b)

26 Lévai M. (1996)

Az adott társadalom értékrendszere és társadalmi normáinak hatása kihathat a drogszabályozásra. Az addiktív viselkedés nem direkt módon öröklődik, de a személyiségfejlődésben kialakulhatnak és tovább örökíthetők a függőségre való hajlam jegyei. A biológiai okokra való fokozott odafigyelés mellett nagy jelentőségük van a pszichoszociális rizikófaktoroknak is. A rossz iskolai teljesítmény, az iskolai motiváció hiánya, illetve általánosságban az iskolához való negatív viszony számos esetben igazolt rizikótényező, s az iskolai hatások mellett a családi és kortárskapcsolatok szerepe sem elhanyagolható. A serdülők személyének autonómmá válása, a kortárs kapcsolatok felerősödése és a családi kötelek fellazulása egyaránt kedvez a drogfogyasztás kipróbálásának, mivel ezek többnyire társas tevékenységek.

A társadalmi helyzet esetében az állami gondozásban élők körében kell magas drogfogyasztási aránnyal számolnunk, ugyanis tény, hogy a meggyengült családi kötődés rizikótényezőnek számít, míg a családdal vagy más releváns felnőttel töltött együttlét kedvező magatartás irányába mozdítja el a fiatalok motivációját. A szülői viselkedés egyik fontos tevékenysége a kontrolltevékenység, a problémák megbeszélése.²⁷

A drogok legális, illetve illegális besorolása egyértelműen jogi megítélés eredménye. A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről az értelmező rendelkezések körében határozza meg, mi minősül kábítószernek, s nem tételes felsorolással, hanem egyezmények mellékletére való utalással.

A Büntető Törvénykönyv az egészséget veszélyeztető bűncselekmények körében rendeli büntetni a kábítószerrel kapcsolatos jogellenes tevékenységeket, a teljesítményfokozó szerekkel való visszaélést, az egészségügyi termékek hamisítását, a mérgező és az ártalmas közfogyasztási cikkel történő visszaélést. Bizonyos személyi kör, így különösen a kiskorúak egészségének fokozott oltalmazásához fűződő érdekek megkívánják, hogy a Btk. büntetni rendelje az olyan magatartásokat, melyek igen gyakran eredményezik a kiskorúak kábítószer-fogyasztásának kialakulását.

A közhatalmi kényszer helyett és mellett a társadalom tagjainak megvetése, mint szankció is természetesen szóba jöhet. Az állam által alkalmazott szankciók mellett – és látens bűncselekmény esetében helyett – a közösség tagjainak stigmatizációjával kell számolnia a fogyasztónak, hiszen egy jó ideig „drogos” marad a közösség tagjai számára.

Bűnözés, mint deviancia

A bűnözés gyűjtőfogalom, amely magába foglalja a legkülönbébb bűncselekmények elkövetését. A bűncselekmények tehát a bűnözés alkotóelemei.

„Olyan problémamegoldó, szükséglet-kielégítő magatartások, eszközcselekmények, amelyekben a partikuláris érdek meg nem engedett módon jut kifejezésre, továbbá, amelyek a mindenkori társadalom fennálló erkölcsi normáiba, fejlettebb társadalmakban a büntető törvénykönyv paragrafusaiba ütköznek.”²⁸ A hatályos Büntető Törvénykönyv 4. § (1) bekezdése a következő bűncselekmény-fogalmat rögzíti: „Bűncselekmény az a szándékosan vagy - ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli - gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre

27 Pikó B. (2002b)

28 Várnagy E., Várnagy P. (2000)

e törvény büntetés kiszabását rendeli.” Az idézett fogalom meghatározásból kitűnik, hogy a törvényhozó nem a társadalomra veszélyesség fogalmát, hanem a társadalomra veszélyes cselekmény fogalmát határozza meg, amely egyértelműen utal arra, hogy a bűncselekmény-fogalom alapeleme a cselekmény. Cselekmény nélkül nem jön létre bűncselekmény, tehát a büntetőeljárás előfeltétele valamilyen magatartás tanúsítása. A cselekmény egy olyan fogalmi összetevő, amely minden delictumhoz szükséges és amelyhez a bűncselekmény további ismérvei kapcsolódnak.²⁹

A hátrányos helyzetű családokban élő gyermekek nevelése hiányosságokkal jár mind a család, mind az iskola területén. A családok egy része már eleve rossz szocializációs mintákat közvetít a gyermekei felé: az alkoholizmusba, mentális betegségekbe menekülő, vagy bűnöző életmódot folytató szülő viselkedési mintáit követi a gyerek, így eleve deviánssá válhat.

Az ilyen gyerekek iskolába kerülve – ha egyáltalán megfelelő életkorokra bekerülnek valamilyen oktatási intézménybe – eleve hátrányos helyzetből indulnak mind szocializációs képességeik, mind az életkoruknak megfelelő tudás szempontjából. Ezek a gyerekek az iskolában gyengén teljesítenek, sokuk funkcionális analfabétaként kerül ki az általános iskolából, vagy be sem fejezi azt. Ez utóbbi tényező hozzájárulhat ahhoz, hogy a társadalom periferiája felé sodorja a gyermeket, és összefüggésbe hozza a bűnelkövetővé válással.³⁰ Nem véletlen tehát, hogy a fiatalkorúak bűnözése az összébűnözésnél is nagyobb mértékben összpontosul a leghátrányosabb rétegekben.

Tévedés lenne azonban azt gondolni, hogy bűnelkövető fiatal csak a hátrányos helyzetű családokból kerülhet ki. A társadalmi átalakulás folyamatával együtt járó értékválság minden rétegben érezteti hatását. Társadalmunkban ma az egyetlen általánosan elfogadott érték az anyagi jólét, a vagyon. A családok legnagyobb része minden energiáját ennek megszerzésére mozgósítja, és közben elhanyagolja nevelési feladatát. A gyermekek ezekben a családokban magányosan, érzelmileg elhanyagolva nőnek fel, így könnyen sodródhatnak a különböző deviáns csoportok felé.

A fiatalkori deviáns magatartás kialakulása szoros összefüggést mutat tehát a gyermekkori veszélyeztetettséggel. A szociálisan hátrányos helyzet, a család nevelési funkciójának hiányossága, az érzelmi elhanyagolás, az iskolai kudarcok, az iskolakerülés, mind olyan veszélyeztető tényezők, amelyek külön-külön, de legtöbbször egymással kölcsönhatásban hatnak a gyermek és a fiatal szociális fejlődésére.

A bűnelkövetés nem egyenes következménye a veszélyeztetettségnek, ugyanakkor minden fiatalkorú bűnelkövető múltjában megtalálható legalább egy, de legtöbbször több veszélyeztető tényező.³¹

A bűnözés, mint deviáns viselkedés esetében nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy az elkövetett bűncselekmények az ismertté vált bűneseteknek csupán kis hányadát teszik ki. Ami a látens – azaz az ismertté nem vált – bűnözést illeti, az önbevallás elsősorban az, aminek a segítségével képet kaphatunk.³²

29 Balogh Á., Tóth M. (2010)

30 Gönczöl K. (1996)

31 Sári E. (2001)

33 Piczil M. (2002)

Szexuális devianciák. Homoszexualitás: deviancia?

A szexuális deviancia alatt olyan szexuális szokások értendők, amelyek az adott társadalom tradíciói, kulturális és erkölcsi elvei szerint elítélendők, tiltottak. Minden társadalom kialakít különféle standardokat, szabályokat és normákat tagjainak szexuális viselkedésére. Ezek a normák rendkívül eltérők lehetnek a különböző társadalmak és történelmi periódusok szerint.

A szexuális normák elég gyorsan változnak a modern társadalmakban, s így a devianciák is gyorsan csökkennek, vagy akár eltűnnek. A deviáns viselkedések számának csökkenése álláspontom szerint elsősorban annak köszönhető, hogy a társadalom tagjai egyre elfogadóbbá válnak, így – ahogyan arra már a fogalommeghatározás körében is kitértem – az olyan típusú szexuális magatartás, mely évtizedekkel ezelőtt tabunak számított, napjainkra – az elfogadásnak köszönhetően – már nem deviáns.

A szociológiai szakirodalomban gyakran kerül említésre deviáns viselkedés címszó alatt a homoszexualitás jelensége. A szexuális kisebbségek elfogadottsága napjainkban igen csekély mértékű, ami a társadalomban jelenlévő nagymértékű bifóbiának és homofóbiának köszönhető. A bifóbia a biszexuális identitás tagadását jelenti, vagyis annak kétségbe vonását, hogy bizonyos emberek mindkét nemhez vonzódnak. A homofóbia ezzel szemben irracionális félelem az azonos neműek iránti vonzalomtól, valamint a homoszexuális emberek iránt érzett utálat. Véleményem szerint ezek a szexuális eltérések megfelelnek az általam ismertetett deviancia fogalom kritériumainak.

A szexuális devianciák közül vannak ma is olyan kirívó esetek, melyekhez maga a jogalkotó is szankciót fűz. Ennek jogpolitikai indoka egyrészt a nemi kapcsolatoknak a társadalomban kialakult rendje, másrészt a rokoni kapcsolatok tisztasága. Ilyen - a Büntető Törvénykönyvben rögzített – tényállás a vérfertőzés, mely az egyenesági rokonok közötti szexuális kapcsolatot, valamint a testvérek közötti közösülést rendeli büntetni.

Jelen fejezetben a szexuális devianciákkal kapcsolatban az erőszak vizsgálatát figyelmen kívül hagytam, a specifikuma és bonyolultsága miatt nem kerül tárgyalásra. Az erőszak elemének fontos büntetőjogi következményei lehetnek, több büntetőjogi tényállás elemzése, összehasonlítása is szükséges lenne, így a szexuális devianciák, és az azzal kapcsolatban felmerülő erőszak elemzésére egy külön tanulmányban kerülhet sor.

Anyag és módszer

Az alábbi fejezetben a kutatás célját és az általam megfogalmazott hipotéziseket mutatom be, illetve a kutatás módszerét és a célcsoportot, valamint a kutatás során alkalmazott kérdőív felépítését ismertetem. A célcsoportot nemek, iskolatípus és településtípus szerint osztályoztam, amit egy általam készített táblázattal szemléltetek.

A kutatás célja, hipotéziseim

Kutatómunkámban arra törekedtem, hogy megismerjem a deviáns viselkedésformák kialakulásának okait a 12-16 éves korosztály körében.

Véleményem szerint a fiatalok többsége kipróbálta már a cigarettázást, s a nők nagyobb arányban dohányoznak, mint a férfiak.

Azt feltételezem, hogy a rendszeres alkoholfogyasztás, valamint a kábítószer-fogyasztás a fiatalok többségére nem jellemző. Az alkoholt viszont többen próbálták már, mint a cigarettát.

Azt gondolom, hogy a nagyvárosokban magasabb a dohányosok és az alkohollal élők aránya, mint a kisebb városokban.

Úgy vélem, hogy a nők kis százaléka él nemi életet ebben a korban, a férfiak pedig még a nőknél is alacsonyabb százalékban. Azt gondolom, hogy az azonos neműek közötti szexuális kapcsolat nagyon elenyésző, s ha elő is fordul, akkor nők között.

Az az álláspontom, hogy a fiatalok legalább $\frac{3}{4}$ -e teljes családban nevelkedik, s ezen családban nevelkedők körében sokkal csekélyebb a deviáns viselkedésre való hajlam, mint a csonka családban, illetve intézetben nevelkedők esetében.

Véleményem szerint azon a fiatalok körében, akik baráti társaságában nagyobb százalékban vannak jelen deviáns magatartású fiatalok, ők maguk is hajlamosabbak lesznek devianciára, mint azok a társaik, akik baráti társaságában kis számban vannak jelen deviáns magatartású barátok.

A kutatás módszere és a célcsoport

Az adatgyűjtés önbevalláson alapuló, saját szerkesztésű kérdőíves módszerrel történt. A kutatás célcsoportja az általános iskolában és középiskolában tanuló, 12-16 éves fiatalok köre. Az adatgyűjtésben pápai általános iskola és gimnázium, illetve nevelőotthon, valamint győri és budapesti szakközépiskolák vettek részt.

A kérdőív jellemzően zárt kérdésekre épült, ami a legtöbb ilyen típusú kérdőív legegyszerűsége, és jelentős mértékben egyszerűsítette a későbbi kiértékelést is.

A kérdések túlnyomó részénél egy 3-5 választási lehetőséget, továbbá saját válaszadási lehetőséget is biztosítva kellett a kérdőívet kitöltőknek bejelölni választásukat. Ez a válaszadók számára könnyen értelmezhető volt, a kapott eredmények pedig jól szemléltetik a megkérdezettek véleményét.

A 3. táblázatban a 137 megkérdezett fiatal nemek szerinti, iskola típusa szerinti és település szerinti megoszlását szemléltetem.

Háttérváltozó	Fő	%
Nemek szerint		
Férfi	61	44,5
Nő	76	55,4
Iskola típusa szerint		
Általános iskola	52	37,9
Gimnázium	36	26,3
Szakközépiskola	43	31,4
Nevelőotthon	6	4,4
Településtípus szerint		
Budapest	24	17,5
Győr	19	13,9
Pápa	94	68,6

Forrás: saját szerkesztés

1. táblázat: A vizsgálatba bevont személyek megoszlása a fontosabb háttérváltozók szerint

Az intézményvezetőkkel történő előzetes szóbeli kapcsolatfelvételre és egyeztetésre március hónapban, az adatfelvételre a 2016/2017. tanév április hónapjában került sor. Az intézményvezetők együttműködésükkel támogattak és a fiatalok is vállalták az adatfelvételben való részvételt, így mindannyian kitöltötték a kérdőívet.

A tanulók megkérdezése osztályfőnöki órán, az osztályfőnökök jelenlétében zajlott. A kérdőív kitöltése név nélkül történt és átlagosan 5 percet vett igénybe. A kitöltött kérdőívekért személyesen mentem az intézményvezetőkhez.

A kérdőív az alábbi témák köré épült:

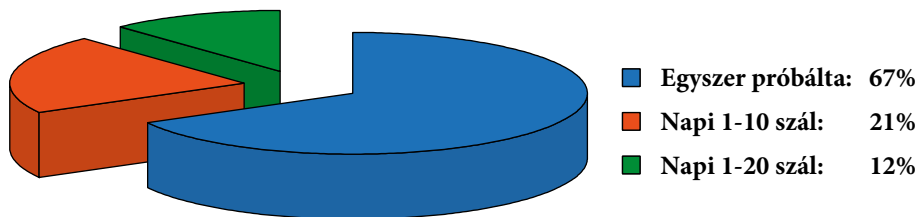
A fiatalokat a cigaretta, az alkohol és a kábítószer első kipróbálásának életkoráról, fogyasztási szokásaikról, a fogyasztás gyakoriságáról, szexuális aktivitásukról, családi jogállásukról, baráti körükről és az általuk elkövetett bűncselekményekről kérdeztem, hogy ezen adatokból konzekvenciát tudjak levonni a deviancia kialakulásának okára.

Eredmények és értékelések

A fiatalok által adott válaszokat kielemezve az alábbi fejeztben mutatom be a primer kutatás eredményeit, s az előző fejeztben ismertetett hipotéziseimmel összevetve értékelem az adatokat. Az eredmények bemutatása az egyes deviáns viselkedésformák mentén történik, az értékelés pedig a felállított hipotézisek sorrendjében. Fontos hangsúlyozni, hogy a kutatási eredmények csupán az általam megkérdezett fiatalokra vonatkoznak.

A fiatalok dohányzási szokásai

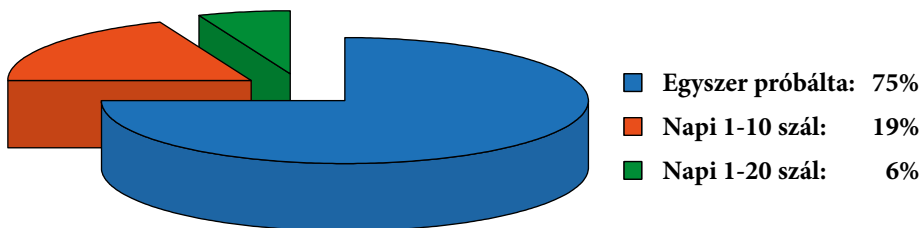
A kapott válaszok összesítéséből látható, hogy a 12-16 éves fiatalok 38%-a egyáltalán nem próbálta ki a dohányzást. A megkérdezett fiatalok 62%-a már túl van az első cigarettáján és a dohányosok 67%-a csak egy alkalommal próbálta ki a cigarettát, de nem lett rendszeres fogyasztó, 21% napi 1-10 szál cigarettát szív el, s a 12%-uk napi egy doboz cigarettát is elszív. A kutatás során kapott adatokat az 1. diagramon ábrázoltam.

Forrás: saját szerkesztés

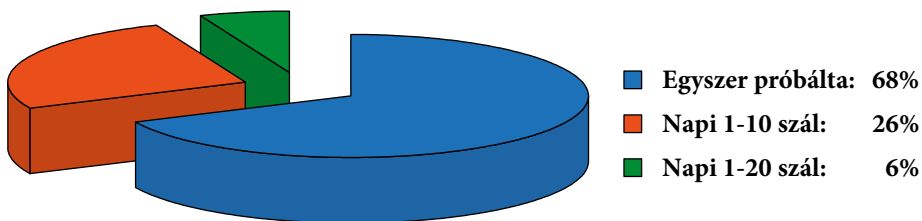
1. diagram: A dohányzás gyakorisága a fiatalok körében

A kutatás során kíváncsi voltam arra is, hogy a nemek szerinti arányok hogyan alakulnak. A fiúk körében 60%, míg a lányok körében csupán 46% nem próbálta egyáltalán a cigarettát. A dohányzást kipróbáló fiúk 75%-a, míg a lányok 68%-a csupán egyszeri alkalommal cigarettázott. Ami a rendszeres dohányzást illeti, a fiúknak és a lányoknak is 6-6%-a lett függő. Nemek szerinti megoszlásban is diagramon (fiúkat a 2., lányokat a 3. diagramon) szemléltetem az arányszámokat, különbségeket.

Forrás: saját szerkesztés

2. diagram: A fiúk dohányzási szokásai

Forrás: saját szerkesztés

3. diagram: A lányok dohányzási szokásai

A legtöbben 12-15 éves koruk között (61 fiatal), 5-en pedig már 12 éves koruk előtt szívták el első cigarettájukat.

52 diák vallotta azt, hogy kíváncsiságból cigizett, 14 tanuló a baráti társaság miatt, 2 tanuló pedig kényszer hatására gyújtott rá. Néhány saját választ is szeretnék kiemelni. Volt olyan fiatal, aki azért gyújtott rá, mert depressziós volt. Volt, aki a stressz levezetése miatt dohányzott, s volt, aki roncsolni akarta magát.

A településenkénti elemzés alapján látható, hogy a pápai fiatalok 56%-a nem próbálta még a dohányzást. A pápai dohányosok 68%-a egyszer próbálta, 19% napi 1-10 szál cigarettát, míg 13% naponta 1-20 szál cigarettát szív el. A győriek 15%-a egyáltalán nem dohányzik, viszont a dohányosok 55%-a egyszer próbálta ki a cigit, 35%-uk naponta maximum 10 szál cigarettát, 10%-uk pedig napi 1-20 szál cigarettát szív. A budapestiek 45%-a nem cigizett még soha, aki viszont igen, azok 71%-a egy alkalommal próbálta, 29% naponta 1-10 szál cigarettát szív el és senki nem vallotta magát rendszeres dohányzónak.

Arra a kérdésre is kerestem a választ, hogy a dohányosok hogyan jutnak hozzá a cigarettához és miből tudják megvásárolni. Opcionális kérdés révén nem mindenki adott rá választ, így kielemezni nem szeretném, de pár választ mindenképpen kiemelnék. Az mindenképpen leszögezhető, hogy a dohányosok nagy része vagy a zsebpénzéből vásárolja meg a cigarettát vagy a szülei tudomással bírnak róla, így ők maguk veszik meg a cigi gyermeküknek. A válaszokból egyértelműen kiderül az is, hogy a fiatalok vagy testvérrel, vagy idősebb baráttal vetetik meg a cigarettáért, de az sem ritka, hogy idegent szólítanak le az utcán és őt kérik meg a cigi megvételére.

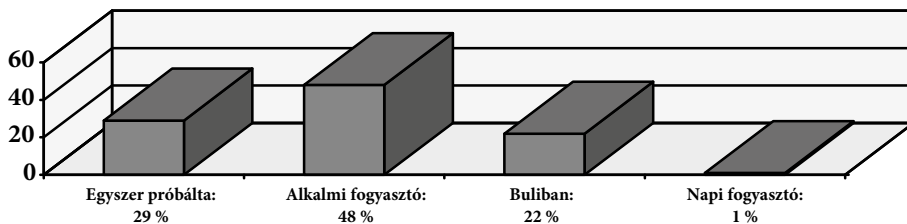
A fiatalok alkoholfogyasztási szokásai

A kapott válaszok összesítéséből látható, hogy a 12-16 éves fiatalok 21%-a egyáltalán nem próbálta ki az alkoholt. A fiúk körében ez az arány 27%, míg a lányoknak csupán 15%-a nem próbálta még ki az alkoholt. Az egyértelműen látszik, hogy az alkoholt sokkal többen kiprobálták, mint a dohányzást.

A tanulók jelentős része 12-15 éves kora között (84 fiatal), 13 diák (7 fiú és 6 lány) 12 éves kora előtt fogyasztott először alkoholt.

67 diák vallotta azt, hogy a kiprobálásra kíváncsiságból került sor, baráti társaság miatt 20 tanuló ivott, 2 tanuló pedig saját bevallása szerint azért fogyasztott alkoholt, mert rákényszerítették. Nemek szerinti lebontásba ez úgy néz ki, hogy a fiúk 40%-a, míg a lányok 55%-a próbálta ki kíváncsiságból az alkoholt. A baráti társaság a fiúkat 13%-ban, míg a lányokat 15%-ban befolyásolta. A kényszer a fiúknak és a lányoknak is 1-1%-t befolyásolta.

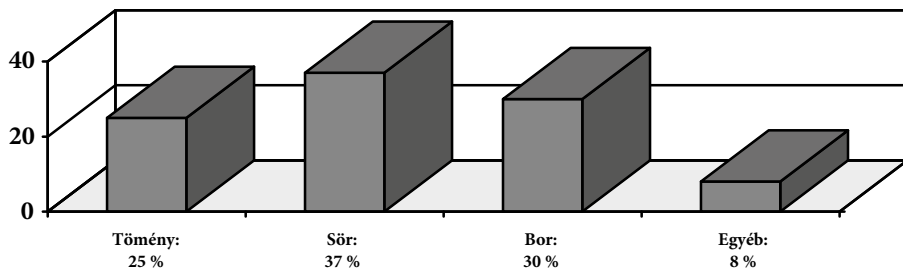
Az alkoholt kiprobáló 108 fiatal esetében arra is kerestem a választ, hogy vajon milyen rendszerességgel fogyasztanak alkoholt. A fiatalok 48%-a alkalmi fogyasztónak vallotta magát, míg 22% hétfévente a buliban iszik, s a választ adók nem egész 1%-a napi fogyasztó. A fiatalok 29%-a pedig csupán egy alkalommal, jellemzően családi ünnep alkalmával próbálta ki a szeszes italt. Egy választ mindenképpen szeretnék kiemelni, miszerint az egyik napi fogyasztó ingatag lelki állapota miatt fogyaszt alkoholt.

4. diagram: A fiatalok alkohol fogyasztási szokásai (Forrás: saját szerkesztés)

A fenti, 4. diagramon a fiatalok alkoholfogyasztási szokásait mutatom be: hány százalék próbálta csupán egy alkalommal az alkoholt, hány százalék vallottam magát alkalmi fogyasztónak, hány százalék válaszolta azt, hogy buliban iszik és hány százalék napi fogyasztó.

Az alkohol típusára vonatkozó kérdésre a diákok több válaszlehetőséget is megjelöltek. Az összesített válaszokból határozottan látszik, hogy a fiúk 27%-a inkább sört, 24% töményt, 13% bort, 3% pezsgőt, 1% vodkát iszik szívesen. Saját válaszként kiemelném a tatrátéát, ami egy egyedülálló, tea alapú, gyógynövényekből készült finom likőr, mely kizárólag természetes összetevőket tartalmaz. A lányok 30-30%-ban fogyasztanak töményt és sört, 32% bort, míg 5% pezsgőt fogyaszt szívesen. Ha a fiatalokat összességében nézzük, akkor 25% issza a töményt, 37% a sört, 30% pedig a bort preferálja. Az 5. diagramon szemléltetem az ifjúság által szívesen fogyasztott alkoholokat százalékos megoszlásban.

5. diagram: A fiatalok által fogyasztott alkoholok típusai (Forrás: saját szerkesztés)

A településenkénti lebontásból kiderül, hogy a pesti fiatalok 87%-a próbálta már az alkoholt. A fiúk 45%-a, a lányoknak azonban csak 12,5%-a ivott már alkoholt. A győri fiatalok tekintetében 21% nem próbálta ki még a szeszes italt. A pápai ifjúság 73%-a már ivott alkoholt, a fiúk 23%-a, s a lányok 21%-a nem ivott még szeszes italt.

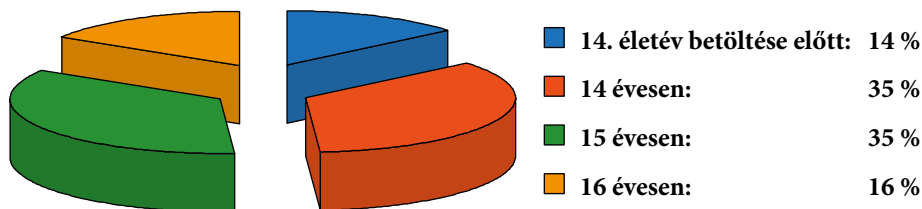
A fiatalok kábítószer-fogyasztási szokásai

A kábítószerfogyasztás összesen 4 fiatalt érint a mintából, azaz a megkérdezetteknek mindösszesen 2%-át. 2 személy 14, 2 személy pedig 15 évesen próbálta ki a kábítószert. Valamennyijüket a kíváncsiság vezérelte és alkalmi fogyasztónak vallották magukat. A nemek szerinti megoszlás fele-fele arányban alakult, viszont kiemelném, hogy a kábítószert élvező fiatalok fele intézetben él. Mindenképpen megnyugtató tény, hogy a tanulók többsége nem él kábítószer használatával.

A fiatalok szexuális szokásai

Kutatásom során vizsgáltam a fiatalok szexuális szokásait is. A megkérdezettek 21%-a él nemi életet. A nemi élet kezdete a kérdőíves megkérdezés alapján 14 és 15 éves kor közé tehető, mivel a válaszadók 35-35%-ának ebben a korban volt először nemi aktusa. 17% a 16. életév betöltése után, míg 14% már 14 éves kor előtt élt nemi életet. A nemi életet élők 24%-a fiú. Különös figyelmet igényel a pápai nevelőotthon megkérdezett fiataljainak válsza, ahol a megkérdezett fiúk mindegyikének volt már nemi aktusa, s az egyik fiúnak

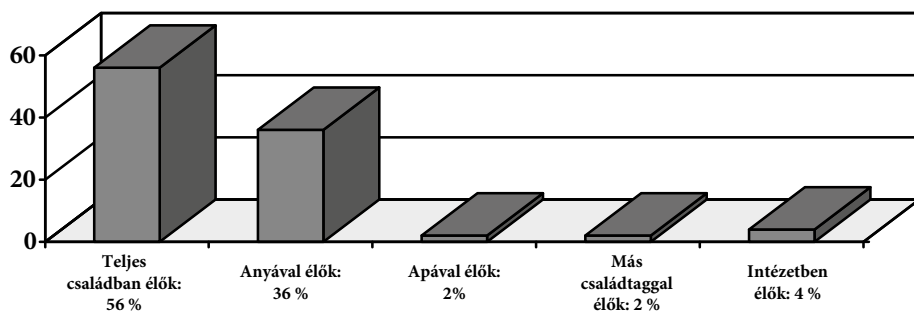
saját bevallása szerint azonos nemű személlyel is volt szexuális kapcsolata. A 6. diagram a nemi életet élő fiatalok kor szerinti megoszlását szemlélteti.

6. diagram: A nemi életet élő fiatalok kor szerinti felosztása (Forrás: saját szerkesztés)

A fiatalok családi jogállása

A tanulmány alapvető célja, hogy feltárja a 12-16 éves korosztály devianciáit és az azokhoz vezető okokat. Így a kérdőíves kutatás elemi részét képezik a családi jogállással kapcsolatos kérdések. A fiatalok válaszai alapján arra a megállapításra jutottam, hogy teljes családban csupán 56%-uk, az anyával 36%-uk, az apával és más családtaggal 2-2%-uk, további 4%-uk pedig intézetben él. A 7. diagram a fiatalok családi jogállásával kapcsolatos adatokat tartalmazza.

7. diagram: A fiatalok családi jogállásának megoszlása a fiatalok körében (Forrás: saját szerkesztés)

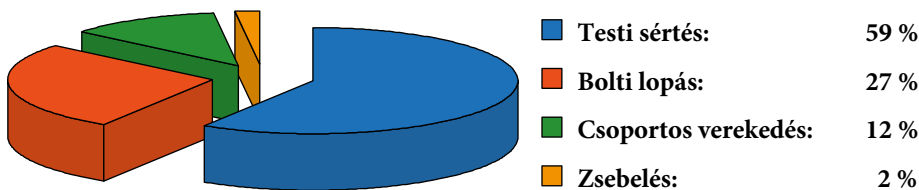
A teljes családban nevelkedők 71%-a úgy nyilatkozott, hogy nagyon jó a kapcsolata a szüleivel, 26% szerint elég jó a kapcsolata a szüleivel, s a fennmaradó 3% volt csupán, aki a szüleivel való viszonylag gyenge kapcsolatáról számolt be a teljes családkép ellenére. A csonka családban nevelkedők esetében, akik az anyával élnek, szinte kivétel nélkül vagy nagyon jó, vagy elég jó kapcsolatáról számoltak be. A kérdés a gyermekkel együtt élő, szülői felügyeleti jogot gyakorló szülőre terjedt ki, a különélő szülővel való viszonyra a kérdőíves megkérdezés nem tért ki. Az anyával együtt élő fiatalok közül csupán egy számolt be gyenge kapcsolatáról. A más családtaggal – feltehetően nagyszülővel – élő fiatalok esetében szintén 1 megkérdezett számolt be gyenge, s 1 fiatal kimondottan rossz kapcsolatáról. Az intézetben élő fiatalok szülővel való viszonyára

külön szeretnék kitérni. A választ adó 3 fiú nagyon jó, jó és elég gyenge kapcsolatról, míg a lányok mindegyike elég gyenge kapcsolatról vallott.

A deviancia okainak feltárása érdekében meg kell vizsgálni, hogy a teljes családban, a csonka családban és az intézetben élő fiatalok esetében milyen eséllyel fordul elő dohányzás, alkoholfogyasztás, kábítószerrel való visszaélés. Azt tényként meg lehet állapítani, hogy a teljes családban nevelkedő fiatalok esetében 39%-ban, a csonka családban nevelkedők esetében 51%-ban, míg az intézetben élők esetében 66%-ban fordul elő dohányzás. Az alkohollal élők esetében ez az arány magasabb, a teljes családban élők 61%-a, a csonka családban élők 76%-a, míg az intézetben nevelkedők 83%-a próbálta már az alkoholt. A kábítószerrel élők fele intézeti fiatal, s a másik fele pedig csonka családban él.

A fiatalok által elkövetett bűncselekmények

A deviancia egyik formája a bűnözés, így a kérdőíves felmérés során mindenképpen ki kellett térni a fiatalok által elkövetett bűncselekményekre. A megkérdezett fiataloknak csupán 15%-a vallott valamilyen bűncselekmény elkövetéséről. Megállapítható, hogy az előbb említett 15%-os bűnelkövetés esetében a teljes családban nevelkedett gyerekek 17%-ot, míg a csonka családban és az intézetben nevelkedett fiatalok 83%-ot tesznek ki. Levonható az a következtetés, hogy a megkérdezett, ténylegesen bűncselekményt elkövető fiatalok körében (15%) leggyakrabban elkövetett bűncselekmény a testi sértés, mely az elkövetett bűncselekmények 59%-át teszi ki, s ezt követi a bolti lopás 27%-kal, a csoportos verekedés 12%-kal, s 2%-kal a „zsebelés”. A fiatalok által elkövetett bűncselekmények százalékos megoszlását tartalmazza a 8. diagram.

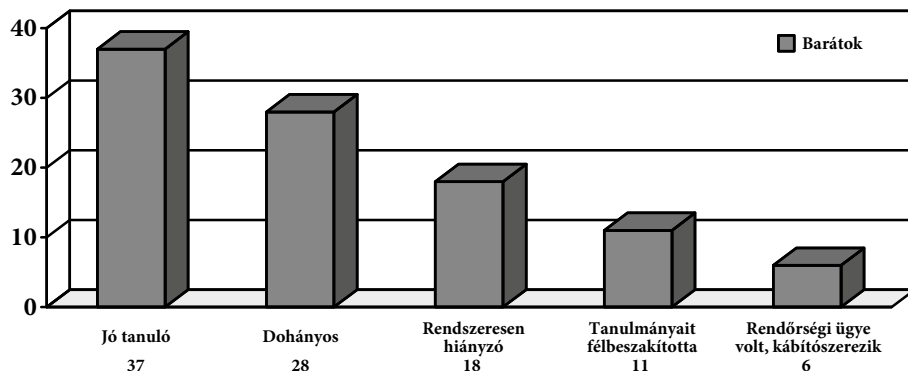

8. diagram: A megkérdezettek, bűncselekményt elkövető fiatalok által elkövetett bűncselekmények megoszlása (Forrás: saját szerkesztés)

A fiatalok baráti társasága

A család szerepe mellett – különösen kamaszkorban – meghatározó a fiatalok baráti társasága is. A társadalmi – adott esetben a jogi – normáktól eltérő magatartásformák kialakulásában szerepet kapnak tehát a barátok is, így a primer kutatás során arra kerestem a választ, hogy vajon milyen mértékben befolyásolják a fiatalokat a barátaik. A legnagyobb százalékban – 37% – a jó tanuló barátok képviseltették magukat, akiket a cigiző barátok követtek 28%-kal. A rendszeresen hiányzó barátok

a soron következők 18%-kal, s a tanulmányaikat be nem fejező barátok 11%-kal. A fennmaradó 6% pedig azokat a barátokat teszi ki, akinek volt már rendőrségi ügye, illetve aki kábítószereszik. A felmérés adatiból kitűnik, hogy a teljes családban nevelkedő fiatalok körében nagyobb arányban fordul elő a jó tanuló barát (52%), mint a csonka családban nevelkedettek esetében, ahol nagyobb az arány (63%) a deviáns magatartású barátok javára. A 9. diagram a megkérdezett ifjúság kortárscsoportjának megoszlását tartalmazza aszerint, hogy hány százaléknak van jó tanuló, dohányos, rendszeresen hiányzó, tanulmányait félbeszakította, illetve olyan barátja, akinek volt már rendőrségi ügye.

9. diagram: A fiatalok baráti társaságának százalékos megoszlása (Forrás: saját szerkesztés)

A kutatási eredmények értékelése

A kutatás során megkérdezett fiatalok válaszai alapján megállapításaimat az alábbiak szerint foglalom össze.

Dohányzással kapcsolatos hipotézis

A 12-16 éves fiatalok több mint a fele kipróbálta a dohányzást. Az első kipróbálás életkora 12-15 év. A cigaretta kipróbálásában meghatározó szerepe volt elsősorban a kíváncsiságnak, másodsorban a barátoknak. A diákok jelentős része nem dohányos. Összesen 28 tanuló vallja magát rendszeresen dohányzónak, ők naponta 1-10, 1-20 szál cigarettát szívnak el.

A feltételezésem, miszerint a fiatalok többsége kipróbálta már a cigarettát, a fentiek alapján igaz.

A fiúk esetében 40%, míg a lányok esetében 54% próbálta már a cigit, viszont mindkét nem esetében 6-6%-os arányban alakult ki függőség.

A feltételezésem, miszerint a lányok nagyobb arányban dohányoznak, annyiban igaz, hogy nagyobb arányban próbálták ki a cigit, viszont a függőség mindkét nem arányában ugyanolyan szinten alakult ki.

Alkohol és kábítószer fogyasztással kapcsolatos hipotézis

Az alkoholt a megkérdezett fiatalok 79%-a kipróbálta, legtöbbször 12-15 éves koruk között. Az alkohol kipróbálásában is jelentős szerepe volt a kíváncsiságnak, a barátoknak. A fiatalok jelentős része bulik és ünnepek alkalmával fogyaszt szeszes italt. Rendszeres alkoholfogyasztásról a fiatalok 1%-a vallott, miszerint naponta iszik alkoholt.

A legnépszerűbb ital a fiatalok körében az égetett szesz, majd ezt követi a sör és a bor. A tömény ital a lányok körében is a legkedveltebb ital.

Az a feltételezésem, hogy a fiatalok többségére a rendszeres alkoholfogyasztás nem jellemző, igaznak bizonyult.

Az alkoholt a fiatalok 79%-a kipróbálta, míg ez az arány a cigaretta esetében 62% volt. Így az a feltételezésem is igaznak bizonyult, hogy az alkoholt többen próbálták már ki, mint a dohányzást.

A kábítószerfogyasztás összesen 4 fiatalt érint, azaz a megkérdezett fiatalok 2%-át. Valamennyijüket a kíváncsiság vezérelte és alkalmi fogyasztónak vallották magukat.

Az a feltételezésem, hogy a fiatalokra a kábítószer-fogyasztás nem jellemző, igaznak bizonyult.

A nagyvárosokban magasabb a deviancia

Véleményem szerint a nagyvárosokban sokkal kisebb figyelmet kap egy fiatal, mint egy kisebb közösségben. A cigarettához és alkoholhoz is sokkal könnyebben hozzá tudnak férni a személytelenség révén egy nagyobb városban, s a szórakozási, bulizási lehetőségek is sokkal szélesebb körűek. A pápaiak 44%-a, a győriek 85%-a, s a budapestiek 55%-a már túl van az első cigarettáján. Az alkoholfogyasztással kapcsolatban sorrendben az első a budapestiek, ugyanis a fiatalok 87%-a már próbálta az alkoholt. Őket a győriek követik 79%-kal, majd a pápaiak 73%-kal.

Az a feltételezésem, hogy a nagyobb városokban nagyobb az esély a devianciára, az alkoholfogyasztás tekintetében igaznak bizonyult, ám a dohányzást illetően nem a főváros, hanem Győr jár az élen.

A nemi étellel kapcsolatos hipotézis

A kutatás során bebizonyosodott, hogy a megkérdezettek 21%-ának volt már szexuális kapcsolata, s a nemi életet élők 24%-a fiú. Azonos nemű személlyel történt nemi aktusról mindösszesen 1 fiú számolt be.

Így az a hipotézisem, hogy a fiatalok kevés százaléka él nemi életet ebben a korban, igaznak bizonyult. Bebizonyosodott az a feltételezés is, hogy a lányok nagyobb arányban élnek nemi életet, mint a fiúk. Az azonos nemű személlyel történt nemi aktus illetően igaznak bizonyult az az állításom, hogy az előfordulása rendkívül ritka. A két nő közötti szexuális aktus elképzelhetőbbnek tartottam, különösen az intézeti fiatalok körében, hiszen a szeretet, odafigyelés hiánya miatt egymás társaságában találják meg a biztonságot. Ez a feltételezésem azonban nem nyert igazolást, ugyanis 1 fiú volt, aki azonos nemű személlyel történt nemi aktusról számolt be.

A családi jogállás és a deviancia összefüggése

Az az álláspontom, hogy a fiatalok háromnegyede teljes családban nevelkedik, nem igazolódott be, hiszen sajnálatos tényként kellett megállapítanom, hogy ez az arány csupán 56%, alig több mint a megkérdezettek fele.

Az a megállapításom viszont, miszerint a teljes családban élők esetében kisebb az esély a devianciára, az teljes mértékben igaznak bizonyult.

Ezt a hipotézist támasztja alá, hogy a megkérdezettek körében a 15%-os bűnelkövetésen belül a teljes családban nevelkedett gyerekek 17%-ot, míg a csonka családban és az intézetben nevelkedett fiatalok 83%-ot tesznek ki.

A barátok és a deviancia

A baráti társasággal kapcsolatban le kell szögezni, hogy legalább olyan hatással van az egyén fejlődésére, mint a stabil családi háttér. Mi sem támasztja ezt alá jobban, mint a kérdőíves felmérés adatai, miszerint a teljes családban nevelkedő fiataloknak nagyobb százalékban van jó tanuló barátjuk, s a csonka családban vagy az intézetben nevelkedő megkérdezetteknek nagyobb arányban van deviáns magatartású barátjuk.

Így tehát igaznak bizonyult az a hipotézisem, miszerint azon a fiatalok körében, akik baráti társaságában nagyobb százalékban vannak jelen deviáns magatartású fiatalok, ők maguk is hajlamosabbak lesznek devianciára, mint azok a társaik, akik baráti társaságában kis számban vannak jelen deviáns magatartású barátok.

Összefoglalás

A kutató munkámban pápai, győri, valamint budapesti fiatalok dohányzási és káros szerhasználati szokásait, családi jogállását és a baráti körét elemeztem ahhoz, hogy meg tudjam érteni, miért alakul ki körükben a deviancia. A fő célkitűzés a kiskamaszok körében felmerülő devianciák vizsgálata volt, s feltárni, hogy milyen tényezők húzódnak meg a deviáns viselkedésformák kialakulásának hátterében.

Fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy a mutatók, arányszámok és hipotézisek kizárólag a vizsgált mintára vonatkoznak, az általam megkérdezett fiatalokra. A kutatómunka a deviáns viselkedések kezelésére, megelőzésére nem tartalmaz javaslatot, pusztán a kialakulás okát keresi.

Álláspontom szerint mindenekelőtt a veszélyeztetettség megelőzése, a társadalmi deviancia növekedésének fékezése, a fogyasztóvá válás megelőzése, a veszélyeztetettség elhárítása, kezelése lenne az elsődleges cél. A megelőzés kulcskérdése a családi életre nevelés, a mentálhigiénés ismeretek növelése, amely a társadalmi értékek felé vezető visszatérés járható útján tudja tartani a mélyen magányos, kapcsolatra vágyó fiatalot. A deviáns magatartások kialakulását ugyanis sokkal könnyebben meg lehet előzni, mint kezelni.

A kutatás eredményeképp levonható az a konzekvencia, hogy a csonka családban élő fiatalok körében sokkal nagyobb eséllyel fordul elő a deviancia valamely formája, mint azokban a családokban, ahol a gyermek apai és anyai mintát is lát.

A fentebb megfogalmazott állítás véleményem szerint nem túl általános megfogalmazás, mivel ezt a megállapítást az egyes devianciák – nemenkénti, településenkénti – megvizsgálását követően vontam le. A szakirodalmi adatok is azt támasztják alá, hogy a társas támogatottság jelentős hatással lehet a fiatalok egészségmagatartására.³³

A nevelőotthonban élő fiatalok többnyire az ott dolgozó nevelőtől kaphatnak követendő mintát, de a biztonságot és szeretetet nyújtó családminta sajnos ismeretlen számukra.

A kamaszok esetében a családnál még meghatározóbb szerepe lehet a deviancia kialakulásában a kortárscsoportoknak, hiszen pont a 12-16 éves korosztály az, ami a legfogékonyabb az átlagtól eltérő magatartás tanúsítására.

Összességként elmondható, hogy egy meghatározott okot megnevezni nem lehet, ha a deviancia kialakulásának okát keressük a fiatalok körében. Nagyon sok tényező befolyásolhatja egy ember életét, de azt leszögezhetjük, hogy hatalmas felelősség van a családokon és a kortárscsoportokon is. A fiatalokat a kockázatkeresés könnyen a káros szenvedélyek kipróbálására csábíthatja, s ezt a jelenséget erősítheti a baráti társaság, míg a szülőkkel kialakított jó kapcsolat gyengítheti vagy semlegesítheti.

Felhasznált irodalom

- Andorka R. (2006): Bevezetés a szociológiába, Osiris Kiadó, Budapest, 568., 598-600., 603-607. o.
- Bagdy E. (1977): Családi szocializáció és személyiségzavarok, Tankönyvkiadó, Budapest, 5-18. o.
- Balogh Á.-Tóth M. (2010): Magyar büntetőjog, Általános rész, Osiris Kiadó
- Belovics E. – Gellér B.- Nagy F.- Tóth M. (2014): Büntetőjog I, Különös rész, A 2012. évi C. törvény alapján, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Csikszentmihályi M. – Larson L.: Being Adolescent: Conflict and Growth in the Teenage Years, New York, 1984, Basic Books
- Elekes Zs.: Egészségkárosító magatartások és mérési módszerek, Budapesti Corvinus Egyetem www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0010_2A_23_Elekes_Zsuzsanna_Egeszsegkarosito_magatartasok_es_meresi_modszerek/ch02.html
- Enett S.T. – Bauman K.E.: Peer group structure and adolescent cigarette smoking: A social network analysis. *Journal of Health and Social Behavior*, 34. évf., 3. sz., 226-236. o.
- Eszenyi M. (2005): Deviáns ifjúsági szubkultúrák és művelődési lehetőségeik. Miskolc-Budapest, 17. o.
- Fleck Z. (2004): Szociológia jogászoknak, Napvilág Kiadó, Budapest, 230-232. o.
- Gönczöl K. (1996): A bűnözés társadalmi összefüggései In.: A deviancia szociológiája Szerk.: Gönczöl-Kerecsi, Hilschr Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest
- Kelemen L. (2009): Joghallgatók a jogról. Sprinter Kiadói Csoport, 8-10. o.
- Lévai M. (1996): A kábítószer-probléma és büntetőjogi kontrollja Magyarországon, in: A deviancia szociológiája, 227. o.
- Mechanic D. (1991): Adolescents at risk. *Journal of Adolescent Health*, 12. évf., 8. szám, 638-643. o.
- Nagy E: Szendvedelyeink, az önpusztító életmód mentálhigiénés megközelítése in. *Deviáns ifjúsági*, 20. o.
- Nagy F. (2006): A deviancia szociológiája, Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében: Az alkoholistákkal, kábítószer-élvezőkkel szemben alkalmazott jogkövetkezmények, Budapest, 217.

33 Enett S.T, Bauman K.E. (1993)

- Piczil M. (2002): A bűnözés, mint deviancia, In.: Pikó B. (szerk.): A deviáns magatartás szociológiai alapjai és megjelenési formái a modern társadalomban, JATEPress Kiadó, Szeged, 77-80.
- Pikó B. (2000): A társas kapcsolati háló szerepe a dohányzás serdülőkori előfordulásában. *Népegészségügy*, 81 (2.)
- Pikó B. (2002a): A deviáns magatartás értelmezési keretei a biopszichoszociális elmélet tükrében, In.: Pikó B. (szerk.): A deviáns magatartás szociológiai alapjai és megjelenési formái a modern társadalomban, JATEPress Kiadó, Szeged, 9-10.
- Pikó B. (2002b): A drogfogyasztás mint deviancia, In.: Pikó B. (szerk.): A deviáns magatartás szociológiai alapjai és megjelenési formái a modern társadalomban, JATEPress Kiadó, Szeged, 116-120.
- Pikó B. (2002c): Az alkoholfogyasztás és az alkoholizmus szociológiája, In.: Pikó B. (szerk.): A deviáns magatartás szociológiai alapjai és megjelenési formái a modern társadalomban, JATEPress Kiadó, Szeged, 130-140.
- Rosta A. (2007): A deviáns viselkedés szociológiája, Loisir Könyvkiadó, Budapest-Piliscsaba, 30-44.
- Sárik E.: Az iskola beteget, avagy az iskola beteg? *Új Pedagógiai Szemle*, 2001. június
- Szilágyi P. (2014): Jogi alaptan, Elte Eötvös Kiadó, 142-145.
- Várnagy E. – Várnagy P. (2000): A hátrányos helyzet pedagógiája, Corvinus Kiadó, 101.
- Vitaro F.-Brendgen M. – Tremblay R.E.: Influence of deviant friends on delinquency: Searching for moderator variables, *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28. évf., 4. szám, 313-325. o.

Fotó: Bv. fotó

Juhász Ferenc - Juhász Júlia

BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI PÁRTFOGÓ FELÜGYELŐK A MINDENNAPOKBAN

„Amikor azt gondolod, hogy már minden lehetőséget kimerítettél,
még mindig van legalább egy.”
(Thomas Alva Edison)

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők a visszaesés megelőzése érdekében végzett áldozatos munkája több esetben bemutatásra került már, azonban jelen tanulmány kivételes módon személyesebb hangvétellű: interjúkon, egyéni esetkezelések és személyes tapasztalatok ismertetésén keresztül hozza közelebb az elítéltek, szabadult pártfogó felügyelet alatt állók mindennapjaiban a szakemberek által végzett intézkedések jelentőségét. Fentiekén túl a szabadulásra felkészítés témakörén belül megvalósult csoportfoglalkozások csoportdinamikai jellegzetességeibe, a foglalkozás folyamatába is bepillantást engedünk. A tanulmány célja – jellegéből adódóan – a büntetés-végrehajtási intézetnél dolgozó büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők munkavégzésének elítélti oldalról történő bemutatása élettörténetükön, az általuk megfogalmazott érzéseken, gondolatokon keresztül. Mindezen túl olyan esetek is feldolgozásra kerülnek, amelyek tanulsága szem előtt tartandó minden szociális területen dolgozó szakember számára.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő, visszaesés, bűnmegelőzés, interjú, esetkezelés, csoportfoglalkozás, tréning.

The devoted work of the probation officers of the Hungarian Prison Service in order to prevent recidivism has been already described several times. The present study, however, is special, as it has a more personal tone: through interviews and personal case studies it brings the important work of the professionals closer, and also provides insight to the dynamical specialties and the processes of the group sessions that prepare the inmates for the release. The aim of the study is to present the work of the officers through the points of view of the inmates by explaining their life stories, their feelings and their thoughts. Some of the cases provide important and valuable conclusions for all those in the field of social work.

Keywords: probation service, prison service, recidivism, crime prevention, interview, case studies, training.

Bevezető

A Börtönügyi Szemle 2017/3. számában, A bűnismétlés megelőzéséhez kapcsolódó büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői szakmai feladatok címmel megjelent tanulmány második részét ajánlom mindazon szakemberek részére, akik fogvatartottakkal vagy szabadult elítéltekkel foglalkoznak. Amíg az első rész a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői (a továbbiakban: bv. pártfogó felügyelő) szakma elmúlt három évi fejlődésének főbb állomásait, a legfőbb tapasztalatokat és az elért jelentősebb eredményeket foglalta össze, a második rész rendhagyó módon interjúk, személyes tapasztalatok, csoportos módszerek, valamint esetkezelési naplók útján a bv. pártfogó felügyelők által végzett gyakorlati feladatok bemutatására fókuszál.

Olyan életutak és helyzetek ismertetésére kerül sor, amelyek megoldásában a bv. pártfogó felügyelők komoly erőfeszítéseket tesznek a mindennapi munkavégzés során. A kívülállók számára talán fel sem merül ezek mibenléte, éppen ezért fontos, hogy betekintést engedjünk e méltán kihívásokkal teli hivatás mélyebb megismerésébe.

Az interjúk közlését követően a korábbi részben bemutatott, A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői tevékenységek fejlesztése című, BM-15-MI-0054 azonosítószámú pályázati projekt (a továbbiakban: Pályázat) keretében a bv. pártfogó felügyelők által vezetett csoportfoglalkozások és tréningek, valamint az esetkezelési naplóban foglaltak közül kerülnek bemutatásra azok az érdekesebb esetek, amelyek tanulságul szolgálhatnak a csoportos módszerek és az egyéni esetkezelés alkalmazása területén egyaránt.

A bv. pártfogó felügyelői munka – mint ahogy az más szakterületeken is így van – tele van kisebb-nagyobb sikerekkel, azonban az emberekkel való foglalkozás önmagában hordozza a kudarcok lehetőségét is. Sokszor előfordul, hogy a befektetett energia, az egyén meggyőzése, életének helyes irányba történő terelése, motivációjának folyamatos fejlesztése ellenére az egyéni esetkezelés pozitív irányú folyamata váratlanul megtorpan, és kedvezőtlen fordulatokat hoz, amely előtt a szakember is értetlenül áll. Fontos, hogy valamennyi, a bűnelkövetőkkel foglalkozó szakember előtt példaként szolgáljon Thomas Alva Edison amerikai feltaláló gondolata, amely erőt adhat a megkezdett folyamat újrágondolásához és a reintegrációt célzó más irányú akcióterv kidolgozásához.

Interjúk

A következőkben pártfogó felügyelet alatt állókkal, reintegrációs őrizetbe helyezett és gondozásba vont elítéltekkel, valamint egy, a büntetett előéletű személyek részére biztos megélhetést nyújtó vállalat vezetőjével folytatott interjúk tapasztalatainak bemutatására kerül sor.

Az interjúk felvételére egyrészt a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, másrészt annak illetékességi területébe tartozó helyszíneken került sor. Az interjúalanyok részére megfogalmazott kérdések részben azon körülmények feltárására irányultak, amelyek az általuk elkövetett bűncselekmény elkövetésében motivációs erőként hatottak. Fontos volt annak a megismerése is, hogyan élték meg

a börtönöveket, különös tekintettel a prizonizációs ártalmakra. A kérdéscsoportok további elemei a megkérdezettek álláspontjának megfogalmazását célozták a szabadulásra történő felkészítésük folyamatának hatékonyságáról, annak keretében a reintegrációs tisztek és bv. pártfogó felügyelők által nyújtott segítségnyújtási formákról, majd a pártfogó felügyelet és a reintegrációs őrizet jogintézményeinek eredményességéről. Az interjú végén lehetőségük volt arra, hogy kifejtsek javaslataikat azokról a további lehetőségekről, amelyek alkalmazása véleményük szerint eredményesebb visszailleszkedésüket segítené elő.

Tanulságos volt a vállalat vezetőjével folytatott beszélgetés, amely rávilágított arra, hogy társadalmi integrációról akkor beszélhetünk, ha a tágabb értelemben vett befogadó közeg előítéletektől mentes és egy bűnelkövetőt ugyanolyan értékű embernek tart, mint bármely más törvénytisztelő állampolgárt.

Az interjúalanyok részéről igényként merült fel az anonimitás megőrzése, és hogy az általuk közölt információkból személyük ne legyen beazonosítható, ezért a személyek és a bevont intézmények nem kerültek nevesítésre.

Első interjú

A 35 éves pártfogolt fiatakorúként kezdte bűnözői karrierjét, 15 évesen. Összesen négy alkalommal ítélték el, 6 év 9 hónapot töltött különböző büntetés-végrehajtási intézetekben (a továbbiakban: bv. intézet) vagyon elleni bűncselekmények elkövetése miatt. Visszaeső, 4 év 6 hó börtönbüntetéséből – melyet jó magaviseletére tekintettel fogház végrehajtási fokozatra változtatott át a bv. bíró az intézet előterjesztésére – szabadult feltételes kedvezménnyel, pártfogó felügyelet elrendelése mellett. Folyamatban van 300 óra közérdekű munka letöltése, amelyet szabadulásáig még nem kezdett meg. Korábban fiatakorúként állt már pártfogó felügyelet alatt, annak időtartamán belül újabb bűncselekményt nem követett el.

Szülei alkoholisták életvitelt folytattak, két gyermeküket elhanyagolták, gyakorlatilag egyáltalán nem foglalkoztak egyikükkel sem. Másfél éves volt, amikor a gyámhivatal a nagyszülőknél helyezte el őket, náluk nevelkedett. Szüleivel 13 éves korában kereste először a kapcsolatot, édesanyja akkor már súlyos alkoholista volt, fiatalon halt meg. Édesapjával annak elutasító hozzáállása miatt nem alakult ki érdemi kapcsolat. Nagyszülei rendszeresen veszekedtek, ők is gyakorta leittasodtak, így az utcát választotta és a hozzá hasonló csellengőket, ahol legalább jól érezte magát. Fiatalon nősült meg, két kiskorú gyermeke van. Házassága alatt játékfüggővé vált, közel hat éven keresztül játszott különböző kaszinókban, átlagosan napi 50-70.000,- Ft-ot vesztett. Hiába nyert alkalmyszerűen, képtelen volt abbahagyni a játékot egészen addig, amíg az összes pénzét el nem vesztette. Hamarosan adósságokba keveredett, azonban azt nem tudta visszaadni, emiatt követett el először kisebb, majd nagyobb súlyú vagyon elleni bűncselekményt. Szenvedélybetegsége miatt pénztintézetből is vett fel nagyobb hitelt, az összeget azonban teljes mértékben eljátszotta. Miután azt visszafizetni nem volt képes, adósságait felesége egyenlítette ki, azonban a pártfogolt ezután pénz nélkül maradt, emiatt újabb bűncselekményt követett el. Álláspontja szerint ennek köszönhető, hogy ismét bv. intézetbe került.

Első szabadságvesztése megkezdésére óriási félelemmel jelentkezett a Fiatakorúak Büntetés-végrehajtási Intézetébe, Tökölre. Fogvatartott társai rendszeresen bántal-

mázták, hónapok kellettek ahhoz, hogy beilleszkedjen. Legsúlyosabbnak azt a pszichés terrort élte meg, amelyet folyamatosan átélt elítélt társai viselkedése miatt. Az eseteknek csupán kisebb része derült ki a személyi állomány előtt, szólni soha sem mert. Helyzete akkor vett fordulatot, amikor munkába állították. Fogva tartása alatt ezt követően egészen szabadulásáig dolgozott, ettől kiegyensúlyozottabbá vált.

Ebben az időszakban az akkori nevelőjéhez fordult segítségért, amelynek célja családi kapcsolatainak megerősítésére irányult. Ennek eredményeként testvérével szorosabbá vált a kapcsolata, valamennyi engedélyezhető formában. Általános tapasztalata szerint a személyi állomány ugyanúgy kezelte a fogvatartottakat, ahogy azok hozzájuk fordultak. Tekintettel arra, hogy fegyelemsértést egyáltalán nem követett el, személyiségéből adódóan együttműködő volt, minden esetben meghallgatták, tőlük telhetően igyekeztek részére segítséget nyújtani.

Legutóbbi fogvatartási helyén befogadását követően azonnal munkába állították, szabadulásáig végig dolgozott, kezdetben konyhai kisegítőként, később karbantartóként, majd a péküzemben. Fegyelmi úton egyszer sem kellett felelősségre vonni, rendszeresen jutalmazásban részesült. A szabadulását megelőzően, annak várható időpontja előtt hat hónappal a bv. pártfogó felügyelő kereste meg szabadulásra történő felkészítése érdekében. Ezzel párhuzamosan reintegrációs tisztje felmérte családi kapcsolatait, okmányai meglétét, letelepedési szándékát, munkaerőpiaci lehetőségeit. A bv. pártfogó felügyelő heti szinten felkereste, az egyéni beszélgetések során egyre növekvő bizalommal fordult hozzá. Ezen alkalmak során derült ki, hogy felesége fogvatartása alatt elhagyta, a gyermekeinek láthatását pedig ellehetetlenítette. Ettől kiborult, gyermekei elvesztését nem tudta feldolgozni. A bv. pártfogó felügyelő több alkalommal megkísérelte felvenni a kapcsolatot a volt házastárral, de ahogy egyértelművé vált számára a megkeresés oka, többet nem vette fel a telefont, végül lakóhelyet is változtatott. A bv. pártfogó felügyelő a fogvatartottat a pszichológushoz irányította, aki többször is meghallgatta, majd az illetékes gyámhivatalhoz fordult, amelynek eredményeként a hivatal munkatársa két alkalommal is megkereste az elítéltet. Tekintettel arra, hogy szülői felügyeleti joga nem került megszüntetésre, havonta egy alkalommal láthatta gyermekeit, keresményéből pedig tartásdíjat fizetett.

Többször vett részt jutalom eltávozáson, amelynek időtartama alatt volt anyósánál tartózkodott. Ezt a címet jelölte meg szabadulás utáni letelepedése helyszínéül is. Amikor eljött a szabadulás napja, tele volt elképzelésekkel, ötletekkel jövőjét illetően. Az első napon kiderült, hogy volt anyósa nem fogadja be, így lakhatása megoldatlanná vált. Próbált személyesen állást keresni – és volt, ahol erre fogadókészség mutatkozott –, azonban szembesült mindazoknak az adottságoknak a hiányával, ami a munkavállaláshoz szükséges. Nem volt e-mail címe, telefonja, egyéb elérhetősége sem, ezért elhelyezkedni önerőből nem tudott.

Jelentkezett a bv. pártfogó felügyelőnél, aki kikérdezte jövőbeli elképzeléseiről, majd azok meghallgatását követően felvázolta a reális lehetőségeit. Először személyes okmányai beszerzésében közreműködött. Lakhatása megoldása érdekében soron kívül megkeresett egy missziót, akik szabadult elítéltek részére nyújtanak támogatást. Lakhatása mellett a misszió munkalehetőséget is biztosított részére. A pártfogolt ennek következtében az első néhány hónapban ott élt, majd amikor mentális állapota stabilabbá vált, úgy érezte tovább kell lépnie. A bv. pártfogó felügyelő révén sikerült új, szakképzettségének megfelelő bejelentett munkaviszonyt létesítenie, jövedelme

havonta nettó 150.000,- Ft. Félretett annyi pénzt, amelyből egy albérletet stabilan fenn tud tartani, így végre önállóvá vált.

A bv. pártfogó felügyelő időközben személyesen felvette a kapcsolatot a kormányhivatal pártfogó felügyelőjével, a pártfogolt közérdekű munka büntetésének folytatása érdekében. Szabadulása óta annak egyharmadát a részére kijelölt munkahelyen már letöltötte. Feladatként határozta meg továbbá, hogy keresse fel az illetékes gyámhivatalt a családi kapcsolatai rendezése érdekében. Ez azért is vált fontossá, mert a pártfogolt volt házastársa teljes mértékben megszüntette láthatási lehetőségét. A bv. pártfogó felügyelő közbenjárásának köszönhetően a vitás felek végre egy asztal mellett ültek a gyámhivatalban, ahol írásbeli megállapodás készült a láthatások időpontjáról és azok időtartamáról. A pártfogolt gyermekeit kéthetente láthatja, amellyel minden alkalommal él.

Jelenleg az állam által megelőlegezett tartásdíj, valamint a bűnügyi költség részletekben történő visszafizetése tárgyában intézkedik a bv. pártfogó felügyelő.

A pártfogolt az interjú végén úgy nyilatkozott, hogy szabadulása napján azt gondolta, képes lenne megváltani a világot, amely azonban néhány órán belül összeomlott. Utólag elismeri, képtelen lett volna talpra állni bv. pártfogó felügyelői segítség nélkül. Szerény körülmények között él, de van stabil munkahelye, lakhatása megoldott, gyermekeivel kiegyensúlyozottá vált kapcsolata, volt felesége is egyre inkább megbízik benne.

Sokszor álmodik arról, hogy börtönben van, állandó félelme, hogy körözés alatt áll, holott nem követett el semmit. A bv. pártfogó felügyelő utóbbiak megoldására keresi a megfelelő segítő szakembert.

A szabadulásra történő felkészítésével kapcsolatban megfogalmazta, hogy ma is visszaemlékszik a reintegrációs tiszttel folytatott beszélgetésekre, amelyek tartották benne a lelket fogvatartása alatt. A bv. pártfogó felügyelő személyében olyan szakemberre talált, aki nem bűnözőként tekint rá, ezért neki tulajdonítja, hogy sikeresen újrakezdhetette az életét.

Második interjú

A 37 éves férfit fegyveresen elkövetett rablás büntette miatt ítélte a bíróság 7 év fegyházbüntetésre, amelyből 5 év 4 hónap letöltését követően, börtön végrehajtási fokozatból szabadult jó magaviseletére tekintettel. Első büntényes elkövető. Bűncselekményét két bűntársával közösen követte el, egy idős férfi házába törtek be, anyagi haszonszerzés céljából. Áldozatától az ítélet meghozatalakor a bíróságon bocsánatot kért, amelyet a férfi elfogadott.

Jó anyagi körülmények között nőtt fel, meghitt családi légkörben. Testvérei nincsenek. Bár szülei elváltak, ennek ténye kevésbé viselte meg, édesapjával maradt, Olaszországban éltek. A nyelvet anyanyelvi szinten beszéli. Amikor megtudta, hogy édesanyja rákos beteg, akkor tért haza, azóta mellette van.

„Nem úgy kezdődött a nap, hogy a végén ilyen súlyos bűncselekmény elkövetésével fejeződjön be” – nyilatkozta a pártfogolt. Elment két barátjához, közülük az egyik korábban már hasonló cselekményért büntetve volt. Lázás igrkezettel készültek a rablásra, egy ismerőstől tudták meg, hogy az idős férfi nagyobb mennyiségű készpénzt tart otthonában. A pártfogolt először azt sem tudta, mi történik körülötte, jó

anyagi körülmények között élt, a pénzre nem volt rászorulva. Sodródott társaival, a bűncselekmény elkövetésekor jelen volt, de neki fegyvert nem adtak, az áldozatot sem bántotta. Az eseményeket úgy élte meg, mint kívülről álló személy.

Előzetes letartóztatásban 1 év 8 hónapot tartózkodott, majd az egyik fegyházban töltötte szabadságvesztését. Bv. intézetbe kerülését sokkhatásként élte meg. A kezdeti időszakban nem elsősorban a szabadság elvonása, hanem leginkább fogvatartott társai jelentették számára a legnagyobb büntetést, ami mondhatni általános jelenség. Több konfliktus után igyekezett megtalálni a helyét, egy idő után megszokták, nem piszkálták. A pártfogolt mindent megtett annak érdekében, hogy a konfliktusokat elkerülje.

A fegyházban egy hónap elteltével munkába állították, szabadulása napjáig dolgozott. Épületasztalos szakmával rendelkezik, bv. intézetbe kerülését megelőzően hét évig dolgozott szakmájában. A bv. intézetben először varrodában foglalkoztatták, majd kárpitósként dolgozott. Egyetlen alkalommal sem kellett fegyelmi úton felelősségre vonni, harminc esetben érdemelt ki jutalmazást. Képzésben vagy oktatásban nem vett részt, szabadidejében rendszeresen sportolt. Reintegrációs tisztje javaslatára preventív céllal jelentkezett konfliktuskezelő és kommunikációs tréningekre, amelyeket elvégzett.

Kapcsolatot édesanyjával és unokaöccsével tartott szabadulásáig, végig kitartottak mellette. Volt barátnőjével fogva tartása alatt kapcsolata megszakadt. Egy volt előzetesen letartóztatott férfival kötött barátságot, amely jelenleg is fennáll.

Szabadulását megelőzően két évvel kábítószerprevenációs részlegre került kérelme alapján, bár állítása szerint nem élt korábban kábító hatású szerekkel. Elhelyezését kizárólag a jobb körülmények miatt kérte. A változást úgy élte meg, mintha ötcsilagos szállodába került volna. A szabadulását megelőző hat hónapban megkereste reintegrációs tisztje és a bv. pártfogó felügyelő szabadulásra történő felkészítése érdekében. Részletesen kikérdezték szabadulás utáni terveiről, várható lakhatási, munkavállalási elképzeléseiről, okmányai meglétéről. A bv. pártfogó felügyelő egy alapítvány munkatársait kereste meg, akik hetente két alkalommal jártak be hozzá, egyéni foglalkozásokat tartottak részére. Elsősorban az elkövetett bűncselekményéhez fűződő viszonyulásáról, jövőbeli terveiről kérdezték. Konkrét segítséget fogvatartása alatt nem igényelt, amelyet stabil családi háttérével indokolt.

Pártfogó felügyeletét elkövetett bűncselekménye és fiatal életkora miatt rendelte el a törvényszék. Első alkalommal, félelmeikkel telve érkezett a bv. pártfogó felügyelőhöz, nem tudta, mi vár majd rá. Jegyzőkönyvi meghallgatását követően feladatként kapta a munkaügyi szervnél történő regisztrációt, és ezzel kapcsolatban az aktív álláskeresést. Egy hét elteltével a bv. pártfogó felügyelő értesítette, hogy pizzafutárként el tudja helyezni, amelynek betöltésére a pártfogolt jelentkezett. Három hónap elteltével egy bütörgyárban helyezkedett el dolgozni kárpitósként, jövedelme nettó 195.000 Ft. A munkalehetőséget a bv. pártfogó felügyelő támogatása révén sikerült elnyernie.

Időközben barátnője lett, jelenleg vele és családjával él együtt. Elkövetett cselekményével tisztában vannak, így fogadták el.

A pártfogolt – függetlenül stabil családi háttérétől – bizonytalan és irányításra szorul. Viszonylag keveset beszél, az interjú készítésekor láthatóan zavarban volt. A bv. pártfogó felügyelőtől elsősorban azt várja, hogy ügyei intézésében nyújtson segítséget, amely kezdeti önállótlanóságára utal. Emellett a támogató jellegű beszélgetéseket

emelte ki, mert a börtönéveket egyelőre nem tudja feldolgozni, de másnak erről nem szeretne beszélni. Éjszakánként visszatérően hallja a zárkaajtó csapódását, a közlekedési folyosókon a rácsok hangját.

Alapvetően önismereti és életvezetési foglalkozásokra van szüksége, amelybe a bv. pártfogó felügyelő bevonta.

Harmadik interjú

A 32 éves első büntényes férfit kábítószerrel való visszaélés büntette miatt 2 év 10 hónap börtönre ítélte a törvényszék. A bűncselekmény elkövetéséhez vezető okként négy büntársával kialakult baráti kapcsolatát jelölte meg, saját felelősségét is vállalva. Az egész egy izgalmas kalandnak indult, azonban a végén egyikük sem tudott kiszállni az anyagi haszonszerzés miatt. Négy büntársával nem tart kapcsolatot, és annak megújítását sem tervezi.

A bv. intézetbe kerülésekor kétségbeesett volt, nem tudta elképzelni, hogy éli túl a kiszabott ítélet tartamát. Az első reményt az jelentette számára, amikor a reintegrációs tisztje tájékoztatta arról, hogy amennyiben együttműködő és a magatartása példamutató, ez esetben reintegrációs őrizetbe kerülhet. Tőle hallott először részletesen a jogintézményről. Ez az információ jelentős motivációs erőt nyújtott ahhoz, hogy mindent elkövessen annak érdekében, hogy méltó legyen a reintegrációs őrizetbe helyezésére. A bv. intézetben önként vállalt feladatokat, igyekezett kitűnni társai közül. Heti rendszerességgel igényelte a reintegrációs tiszttel folytatott beszélgetéseket, megerősítést várva együttműködési készségéről. Amikor elérkezett a reintegrációs őrizetbe helyezésének legkorábbi időpontja, a reintegrációs tiszt, majd a bv. pártfogó felügyelő részletesen kikérdezték az őrizet időtartama alatti terveiről, jövőbeli elképzeléseiről.

Szerető családban nőtt fel, szülei és barátnője fogvatartása alatt is végig kitartottak mellette, velük aktív kapcsolatot ápol. Benyújtott kérelme szerint szülei ingatlanát jelölte meg tartózkodási helyként, és felfokozott idegállapotban várta a bv. bírói döntést. Az előterjesztett pozitív tartalmú javaslatra tekintettel a bv. bíró az elítélt reintegrációs őrizetbe helyezéséről döntött, amelynek hatálya alatt hatodik hónapja tartózkodik. Az eredetileg előírt magatartási szabályok szerint hetente két alkalommal hagyhatta el a részére kijelölt ingatlant a megyeszékhely közigazgatási határán belül.

Az elítélt ellenőrzései során a bv. pártfogó felügyelő hívta fel az őrizetes figyelmét arra, hogy kezdjen el munkát keresni. Az aktuálisan meghirdetett álláslehetőségekről folyamatos tájékoztatást kapott, majd a bv. pártfogó felügyelő segítségével készített egy formai és tartalmi szempontból olyan szintű önéletrajzot, amely felkeltheti a munkáltatók figyelmét. Öt munkáltatónak küldte meg azt, közülük az egyikől pozitív visszajelzést kapott, állásinterjúra hívták be. Az elítélt telefonon értesítette a bv. pártfogó felügyelőt, aki az interjú időpontját megelőzően felkereste az őrizettest. Felkészítette arra, hogyan viselkedjen az interjú során, a meghallatási eljárást szituációs gyakorlatokkal próbálták el.

A reintegrációs őrizetbe helyezett kiválasztásra került, a bv. pártfogó felügyelő pedig intézkedett a bv. bíró felé a magatartási szabályok módosítása érdekében. Egy hónapja dolgozik a munkáltatónál, munkavégzésével a visszacsatolások alapján elégedettek. Jövedelme a próbaidő tartama alatt nettó 110.000 Ft, amely annak leteltét

követően 130.000 Ft-ra emelkedhet. A felvételi eljárást folytató cégvezető részére az elítélt bevallotta, hogy reintegrációs őrizet hatálya alatt áll, de ez a körülmény nem befolyásolta a döntés meghozatalát.

Az elítélt elismerően nyilatkozott reintegrációs tisztjéről, aki heti rendszerességgel időt szakított rá és folyamatosan bátorította, másrészt bv. pártfogó felügyelőjéről, akinek munkahelyét köszönheti. Hosszabb távú terve, hogy sikeres beilleszkedése esetén marad jelenlegi munkahelyén a reintegrációs őrizet lejáratí napját követően is, és képzésre jelentkezik, amely által előrébb léphet mind szakmai, mind anyagi megbecsülés terén.

Negyedik interjú

A 35 éves első büntényes férfit különösen nagy értékre elkövetett csalás bűntette miatt ítélte a törvényszék 2 év 10 hónap börtönben végrehajtandó szabadságvesztésre, egyben megállapította, hogy az ítélet fele részének kitöltését követően feltételes szabadságra bocsátható.

Az elítélt elmondta, hogy testvérével és annak egyik ismerősével követték el a cselekményt, amelyért elsősorban önmagát okolja, de társai nagy befolyással voltak rá. A csalással megszerzett pénzre eredendően nem szorult rá, mert kiegyensúlyozott anyagi körülmények között élt, bár ennek a későbbiekben ellent mondott. A megszerzett összeget egymás között elosztották, a rá eső részből egyrészt vállalkozást indított, másrészt a fennmaradó pénzt egy éven belül felélte. Ebben az időszakban ismerkedett meg házastársával, egy közös kiskorú gyermekük van.

Önként jelentkezett szabadságvesztése megkezdésére, majd a Befogadási és Fogvatartási Bizottság munkába állította. Az első hetekben magába roskadt, elsősorban a családja távollétének hiányát jelölte meg a fogvatartása alatti legsúlyosabb tényezőként. Felesége és szülei valamennyi engedélyezett formában kapcsolatot tartottak az elítélttel, kiskorú gyermekük úgy tudta, hogy édesapja tartósan külföldön dolgozik. Fogvatartása alatt igyekezett kizárni életéből elítélt társait és a bezártságot a börtönártaalmak minimalizálása érdekében.

A beszélgetés ideje alatt az elítélt láthatóan ideges volt – bár ezt próbálta palástolni –, az interjú során folyamatosan egyik cigarettáról gyújtott rá a másikra.

Az interjúalany még bv. intézetbe kerülését megelőzően, a médiából értesült a reintegrációs őrizet jogintézményéről. Önkéntes jelentkezését követően reintegrációs tisztje hívta fel a figyelmét annak lehetséges legkorábbi időpontjára, de erről a nyilvántartási szakterülettől is tájékoztatást kapott. A kérelem benyújtását megelőzően a reintegrációs tiszt megkezdte az elítélt szabadulásra történő felkészítését, amelynek keretében felmérte kapcsolattartását, lakhatási és várható munkaerőpiaci helyzetét, okiratainak meglétét. Az elítélt első alkalommal a bv. pártfogó felügyelővel akkor találkozott, amikor a reintegrációs őrizetbe helyezési eljárás előkészítési szakaszában jegyzőkönyvet vett fel vele az őrizetben töltendő időtartamra vonatkozó terveiről.

Kérelmét a rendelkezésre álló információk és az azokat alátámasztó dokumentumok alapján a bv. bíró engedélyezte, magatartási szabályként pedig előírta, hogy a részére kijelölt ingatlant minden munkanapon munkavégzési céllal elhagyhatja, szombati napokon pedig 09.00-16.00 óra közötti időtartamban a lakóhelye közigazgatási határáig. Hatodik hónapja áll reintegrációs őrizet hatálya alatt.

A reintegrációs őrizetbe helyezett az első naptól kezdődően munkába állt, rakodó munkakörben dolgozik, jövedelme havonta nettó 120.000 Ft. A munkalehetőséget családja és ismerősei útján kapta meg. Tervei között szerepel, hogy az őrizet lejáratí napját – és feltételes szabadsága engedélyezését – követően visszatér korábbi munkahelyére, ahol mostani jövedelmének többszörösét kapta kézhez korábban. Erre ígéretet kapott, azonban reintegrációs őrizete alatt nem járt utána annak, hogy ez a lehetőség továbbra is fennáll-e.

Kérdésemre, amely szerint a csalással okozott kárt – annak jelentős mértékére tekintettel – miből tervezi visszafizetni, ellentmondó, bizonytalan válaszokat adott.

A bv. intézet reintegrációs tisztjeiről és a bv. pártfogó felügyelőről egyaránt elismerően nyilatkozott. Előbbiekről a segítőkész, korrekt tájékoztatás, utóbbiról pedig az ellenőrzés során alkalmazott segítő beszélgetések okán. Hozzátette, hogy a bv. pártfogó felügyelő több alkalommal segített neki olyan hivatali ügyek intézésében, amelyeket nem tudott volna megtenni a magatartási szabályok megszegése nélkül.

Az elítélt még most is börtönártalmak hatása alatt áll, amelynek szakember általi kezelése indokolt lenne. Fél szembenézni a jövővel, amely megmutatkozik abban, hogy a bv. intézetbe történő bevonulásakor kapott jövőbeli elhelyezkedésére vonatkozó ígéret ellenére nem kér visszacsatolást, és az általa okozott kár megtérítésének módját és körülményeit is hártja.

Ötödik interjú

Az első büntényes, 33 éves elítélt emberölés büntettének elkövetése miatt tölti 11 év szabadságvesztés büntetését, jó magaviseletére tekintettel fogház végrehajtási fokozatban. Reintegrációs gondozása már megkezdődött, hamarosan szabadulni fog. Bűncselekményét 16 éves korában követte el, bár az elkövetés tényét a mai napig tagadja. A cselekmény rablásnak indult, négy bűntársa volt, velük kapcsolatot nem tart.

Szülei alkoholisták voltak, ezért két testvérével együtt a nagyszüleihez került, de általánosságban megállapítható, hogy az „utca” nevelte fel. Hozzáértározóiról nem tud semmit, kapcsolattartói nincsenek. Lakhatása megoldatlan, személyes okmányokkal nem rendelkezik, munkahelyi tapasztalatokat a „civil” életben még nem szerzett.

A bv. intézeten belül fejezte be az általános iskola 6-8. osztályait, majd szabó-varró és fazekas OKJ szakképesítést szerzett. Jelenleg népi kézműves tanfolyamra jár. Fogvatartásának időtartama alatt a képzéseken kívül mezőgazdasági jellegű munkakörökben foglalkoztatták.

A gondozása keretében a bv. pártfogó felügyelő az anyakönyvi kivonat megkérésére már intézkedett, ezt követően kerülhet sor a személyes okmányok beszerzésére. Az elítélttel hetente két alkalommal folytat egyéni esetkezelést, amelynek szükségességét a fogvatartott irreális jövőképe és elutasító magatartása is alátámasztja. Az elítélt a fővárosban szeretne albérlésben élni szabadulását követően, célként tűzte ki az azonnali megélhetést biztosító alkalmi munkavállalást a vendéglátás területén, amelyben egyik fogvatartott társára számít. Összespórolt jövedelméből később lakást szeretne venni, majd ha biztos alapokon áll, családot alapítani. Kártalanítási eljárást kezdeményezett az elhelyezési körülményeire tekintettel, amelyből 1-1,2 millió Ft-ot remél, amelyre induló tőkeként tekint.

A meghallgatása során feszült volt, láthatóan közeli szabadulása miatt aggódik. Elmondása szerint tragikusan élte meg bv. intézetbe kerülését, arra viszont nem számított, hogy szabadulásától még jobban fog félni. Ennek ellenére a reintegrációs tisztis és a bv. pártfogó felügyelői segítséget egyaránt elutasítja, kijelentése szerint: „szabadon szeretnék élni”. Arra, hogy ez alatt mit ért, azt a magyarázatot adta, hogy olyan követelményeket támasztanak vele szemben, amelyek által függő, kiszolgáltatott viszonyban érzi magát, de ő egyáltalán nem akar alkalmazkodni senkihez. Mindezt kiegészítette azzal, hogy nem hajlandó olyan helyre költözni, ahol a szállás mellett munkahelyet is biztosítanak, mert bejelentett munkaviszonyt nem kíván létesíteni. A bv. pártfogó felügyelőtől kizárólag személyes okmányai beszerzésének ügyintézését várja el, az egyéni meghallgatásoktól pedig viszolyog, amelynek hangot is adott a pártfogó jelenlétében.

A bv. pártfogó felügyelő tudatosan és következetesen folytatja az egyéni esetkezelést, amelynek legfőbb célja a társadalmi integráció iránti motiváció kialakítása és reális jövőkép felvázolása. Megkereste az egyik budapesti missziós közösséget, ahol a szabadult részére a lakhatást és egyben a munkavállalást is biztosítanák, azonban egyelőre ettől a fogvatartott elzárkózik. Bűnismétlési kockázata jelenlegi státuszában magasnak minősíthető.

Hatodik interjú

A 47 éves első büntényes elítélt 3 év börtönbüntetését tölti, kerítés büntette elkövetése miatt. Bv. intézetbe kerülését megelőzően fakitermelő vállalkozóként dolgozott, amelybe fizikailag belerokkant. Volt házastársával húsz évet élt együtt, eltartotta őt és két gyermekét. Miután volt feleségének jövedelme nem volt, vele pedig nem foglalkozott, üzleti partnerei útján került kapcsolatba fiatal nővel, akiket szexuális bűncselekmények elkövetésére kényszerített.

A bv. intézetbe nehezen illeszkedett be, fogvatartott társai kihasználták egészségi állapotából eredő gyengeségét. Fogva tartása alatt infarktust kapott, majd agyvérzéssel kezelték, egyértelműen láthatóak rajta az egészségkárosodás tünetei. Jelenleg középiskolába jár, érettségire készül, amelyet szabadulásáig várhatóan be tud fejezni. Kapcsolattartói nem voltak reintegrációs gondozása megkezdéséig. A bv. intézetben nem dolgozik, ösztöndíjban részesül.

Reintegrációs tisztje felmérte családi kapcsolatait, a szabadulása utáni várható lakhatási és munkaerőpiaci lehetőségeit, amelyek figyelembevételével a bv. pártfogó felügyelő megkezdte az elítélt gondozását. Saját tulajdonú családi házzal, illetve több, bérbe adott földterülettel rendelkezik. Az ingatlanokkal kapcsolatban jelenleg az elítélt nővére illetékes eljárni, azonban az elkövetett bűncselekmény jellegére és súlyára tekintettel, a kapcsolatot évekkal ezelőtt megszakította vele. Tekintve, hogy a fogvatartottnak egyéb, a befogadó környezetet jelentő kötődései nincsenek, a bv. pártfogó felügyelő először levélben, majd telefonon, végül személyesen kereste meg az elítélt nővéret a visszafogadásának előkészítése érdekében. A hozzátartozó és családja több hónapon keresztül konokul ellenállt, végül adott egy lehetőséget testvérének. A felek között fokozatosan alakult ki érdemi kapcsolat, amelynek hátterében elsősorban a férfi tönkrement egészségi állapota, és várható ellátásának szükségessége áll.

Az elítélt szabadulása utáni tervei irreálisak, amely körülmény fokozottabb beavatkozásokat tett szükségessé. Erdészként szeretne dolgozni, mellette állattartással és

fakitermeléssel is foglalkozna. A bv. pártfogó felügyelő az egészségügyi szakterülettel együttműködve kezdeményezte az elítélt munkaképesség csökkenése mértékének a megállapítását, amelynek elbírálása folyamatban van. Várhatóan rokkantsági ellátása, továbbá a tulajdonát képező földterületek bérleti díja alapozhatja meg a szabadult megélhetését, nővére és családja támogató gondoskodása mellett.

Az elítélt az interjú során megfogalmazta félelmeit szabadulásával kapcsolatban. Kistelepülésen fog lakni, ahol meggyőződése szerint megbélyegzett, elkövetett bűncselekménye miatt. Nővére ugyan megbocsátott neki, azonban a tágabb értelemben vett közösség vélhetően nem, amelynek szakember általi kezelésére felhívta a figyelmet a bv. pártfogó felügyelő. Az elítélt megítélése szerint a gondozási tevékenységben mind reintegrációs tisztjének, mind bv. pártfogó felügyelőjének sokat köszönhet, azonban a bv. intézeti zárt világ és a jövőbeli szabad élete közötti átmenet hiányát emelte ki: „civil életet szeretnék, ha csak napi kettő órára, már az is segítséget jelentene abban, hogy visszazokjak a kinti életbe”.

A szabadulás előtt álló elítélt gyakorlatilag az ún. félutas házak kialakításának vagy egy adaptációs szabadságot biztosító jogintézmény bevezetésének szükségességére hívta fel a figyelmet.

Hetedik interjú

A megyeszékhelyen található cég 1997-ben kezdte meg működését, megközelítőleg 60 fő alkalmazottat foglalkoztatnak. Fő profilja az íves ofszet nyomtatás és a teljes körű nyomdai feldolgozás. A nyomda által elkészített termékek széles skálán mozognak. Többek között könyvek, folyóiratok, prospektusok, ügyviteli nyomtatványok, dobozok, kezelési utasítások, reklámkiadványok, naptárak, plakátok, szórólapok és egyéb nyomdai termékek gyártásával foglalkoznak.

A bv. pártfogó felügyelő és a cég között hosszú múltra visszavezethető kapcsolat húzódik meg, amelynek hátterében több ok is áll: egyrészt nem kérnek hatósági erkölcsi bizonyítványt a felvételi eljárás során, másrészt a vezetőség alkalmazottakhoz való hozzáállása példaértékű abban a tekintetben, hogy nem tesznek különbséget sem faji sem etnikai hovatartozás tekintetében a kiválasztás során, és ugyanez érvényes a büntetett előéletre is.

A cégvezető elmondta, hogy soha nem kérdezik meg a felvételizőtől, hogy volt-e már korábban büntetve, ezt az információt – amennyiben az érintett fontosnak tartja – önszántából közölheti, de nem ez a meghatározó az egyes döntések meghozatala során. Minden pályázó tehát azonos elbírálás alá esik, ha valakiről például kiderül, hogy korábban volt már börtönben, kaphat egy esélyt, és ugyanolyan értékű állampolgárként kezelik, mint törvénytisztelő társukat. Valamennyi alkalmazott tekintetében alapszabály ugyanakkor, hogy tartsák meg a vezetői elvárásokat, és azzal a lehetőséggel, amit kaptak, ne éljenek vissza. Nyitottak a kihívásokra, több pártfogó felügyelet alatt álló személynek adtak már munkát, és többségüknél a tapasztalataik pozitívak. Hangsúlyozta azonban, hogy a cég profilja e tekintetben nem elsősorban a büntetett előéletű személyek foglalkoztatása, így szerződés vagy megállapodás megkötését sem tervezik az illetékes bv. intézettel.

Jelenleg 1 fő reintegrációs őrizet hatálya alatt álló fiatal férfi dolgozik a cégnél, a jogintézményről korábban információval nem rendelkeztek. Pozitívumként értékel-

ték a felvétele során tanúsított magatartását, az interjú végén jelentette be az elítélt, hogy még tart a büntetés-végrehajtási jogviszonya. Mellékesen megjegyezte a cégvezető, hogy a felvételi napján két hasonló korú, büntetlen előéletű fiatalembert is felvettek, de mindkettő néhány napon belül feladta, és más munka után néztek, az őrizetbe helyezett azonban a mai napig megállja a helyét, munkavégzésével elégedettek. Jövőbeli perspektívát kínálnak részére azzal, hogy betanított munkásból szakmunkássá képezzék ki. A három hónap próbaidő alatti munkabér 110.000 Ft, később ezt egészíti ki majd a műszakpótlék, amely így összesen havi 130.000 Ft jövedelmet eredményez. Kiemelte, hogy figyelmet fordítottak arra, hogy ne derüljön ki a munkatársak előtt a reintegrációs őrizet alkalmazásának ténye, azt az elítéltre bízták, hogy közli-e velük vagy sem. Az őrizetes mentor mellett dolgozik, tudomásuk szerint beilleszkedett, munkatársaival jó kapcsolatot alakított ki. Már tudják, hogy börtönből került reintegrációs őrizetbe, de senki sem fordított neki hátat emiatt, toleránsak, és ezt a körülményt tényként fogadták el, amelyben azonban a műszakvezetők is kiemelt szerepet tölthettek be.

A bv. pártfógó felügyelővel a vezetőség kapcsolata is szorosabbá vált, elsősorban az ellenőrzések végrehajtása miatt. Kezdetben voltak nehézségek a távfelügyeleti eszköz alkalmazhatósága tekintetében, azonban a bv. intézeti ügyelettel együttműködve behatárolták azt a munkaterületet, ahol az elítélt mozgása folyamatosan nyomon követhető. A reintegrációs őrizet bevezetését előremutatónak ítélik meg a büntetés-végrehajtás fejlődése tekintetében, nem zárkoznak el attól, hogy a munkára alkalmas személyek esetében foglalkoztassák a jogviszony hatálya alatt állókat.

Az ügyvezető az interjú végén hangsúlyozta cégük főbb üzenetét, amely az anyagi biztonság, kiszámíthatóság és jó közösség köré csoportosítható.

Váratlan fordulatok

Közel 15 éven keresztül dolgoztam pártfógó felügyelői szakterületen különböző beosztásokban. Saját tapasztalataim közül a második ezredforduló körüli időszakban egy pártfógó felügyelet elrendelésével szabadult személy esetkezelésének fordulataira hívom fel a figyelmet, különös tekintettel arra, hogy a végrehajtás folyamatában olykor azonnali döntéseket kellett hoznom. Ezek háttérében ugyanakkor a társadalom védelme állt, figyelmen kívül hagyva a pártfogói szakma mai értelemben vett reintegrációs célkitűzéseit. Álláspontom szerint nem kérdés: a pártfógó felügyelő a pártfógó felügyelet alá helyezett személy ellenőrzésével és irányításával a bűnmegelőzési kockázatok csökkentésére fókuszálva végzi tevékenységét, azonban a bűnmegelőzési szakembernek abban az esetben, ha az eredményes integrációra végképp nincs lehetőség, és tudomására jut, hogy pártfogoltja súlyos bűncselekmény elkövetésére készül, annak érdekeit figyelmen kívül hagyva a társhatóságok bevonásával gyors döntést kell hoznia.

A 60 éves pártfogoltat előre kitervelt, nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntette elkövetése miatt az akkori jogszabályok szerint halálbüntetésre ítélték, a másodfokú bíróság, azt életfogytig tartó szabadságvesztésre enyhítette.

Az előzetesen rendelkezésemre bocsátott dokumentumok tanulmányozása, majd az első interjú felvételének tapasztalatai alapján az alábbi főbb momentumok voltak megállapíthatóak.

A pártfogolt rideg családi légkörben nevelkedett, amelyben nevelési eszközként a tettegesség volt a hangsúlyos. Saját korosztályában több csalódás is érte, jellemzően elutasították, nem találta meg velük a közös hangot. Szerény anyagi körülmények között élt, azonban ezen változtatni akart. Idősebb személyek társaságát kereste, közülük kerültek ki barátai, így kapcsolatba került többek között egyházi személyekkel, orvosokkal. Kevés önbizalmát azzal igyekezett kompenzálni, hogy minél több időt töltsön velük, szeretett volna úgy kommunikálni, és viselkedni, ahogy ők, élvezte, hogy ezáltal felnéznek rá kortárs ismerősei, volt diáktársai. Barátai révén magasabb beosztású személyek körébe is beférkőzött, azonban ezek mélysége az ismeretségi szinten maradt. Mivel nehéz körülmények között élt, többüktől is kért anyagi támogatást, azonban segítséget nem kapott. A sorozatos elutasításokat követően döntött úgy, hogy egyik tehetősebb ismerősét kirabolja, de arra tudatosan úgy készült, hogy ha rákényszerül, áldozatát megöli. Bűncselekményét fiatal felnőttként követte el, arról utólag tárgyilagosan, mintegy kívülről személyként nyilatkozott. Megdöbbenő volt, hogy megbánást nem tanúsított, erről igyekezett a beszélgetést is elterelni, véleménye szerint az eset már nagyon régen történt, nem is nagyon emlékszik rá, egyébként pedig több évtizedet töltött szabadságvesztéssel, tehát megkapta méltó büntetését és erről ennyit beszélni éppen elegendő.

A bv. intézetben belül folyamatosan dolgozott, a legtöbbet könyvtárosként. Szabadidejében nagyon sokat olvasott, főleg orvosi szakkönyveket, idegen szavak és kifejezések szótárát, valamint egyházi szakirodalmat. A szabadságvesztéséről úgy beszélt, mint egy kalandról, látszólag nem viselték meg a hosszú börtönévek. Rendkívüli alkalmazkodóképességéről adott tanúbizonyságot – amely valószínűsíthetően a szabadságvesztés során alakult ki benne önvédelmi reflexként –, az interjú során mozdulataiban, verbális kommunikációjában érződött a kettség: egyrészt egy rendkívül ápolt, jólöltözött, jó modorú „öregúr” ült velem szemben, aki minden feltett kérdés mögött keresi a helyes választ, másrészt érezni lehetett benne az agresszivitás elfojtott jeleit, amelyek leginkább a tekintetéből, arcmimikájából áradtak. Tekintettel arra, hogy a bíróság 12 évre rendelte el a pártfogó felügyeletét, elsősorban a rövidtávú célok meghatározása jelentett kiemelt feladatot, így különösen lakhatásának és megélhetésének megoldása.

A pártfogolt tudatosan készült szabadulására, tartalékolta pénzből egy szerényebb albérletet ki tudott venni. Mivel végzettségét tekintve nyomdász volt, a hetedik interjúban bemutatott cégnél helyezkedett el pártfogói segítséggel, munkahelyén nem tudtak büntetett előéletéről. Az első interjú követően a helyi önkormányzat együttműködésbe hívásával egyszeri szociális segélyben részesült, amely első havi jövedelméig megélhetését biztosította, a havi jövedelme pedig elégséges volt ahhoz, hogy hosszú távon anyagi helyzete stabilizálódjon. Hetente két alkalommal kellett a pártfogónál jelentkeznie, az ellenőrzések pedig a délutáni órákban, szűrőpróbaszerűen valósultak meg. A második hónapban megállapítást nyert, hogy megélhetése biztosított, munkahelyén sikeresen helytállt, magatartása együttműködő volt, ezért a jelentkezési kötelezettsége teljesítése heti egy alkalomra redukálódott.

A pártfogó felügyelet végrehajtásának folyamatában váratlan fordulatot eredményezett egy idős asszony bejelentése, amely szerint a háziorvos helyett egy idősebb férfi jelent meg nála az orvos megbízásából a szokásos injekciók beadása céljából. Először nem gyanakodott, de akkor ijedt meg, amikor megtalálta az idős férfi ottfe-

lejtett kézitáskáját, amelyben személyes iratait tartotta. A személyi igazolványában feltüntetett név csak részben volt azonos azzal, amellyel a férfi neki bemutatkozott, az iratai között pedig talált egy arra utaló igazolást, amely szerint pártfogó felügyelet hatálya alatt áll. A történetekről jegyzőkönyv felvételére került sor, majd soron kívül személyes egyeztetés történt az illetékes rendőrkapitányság bűnmegelőzési szakterületével, az illetékes bv. ügyész és bv. bíró értesítésével egyidejűleg. A történetekkel kapcsolatban az érintett hölgy úgy nyilatkozott, hogy nem kíván feljelentést tenni a férfi ellen, mert nem szeretné saját orvosát kellemetlen helyzetbe hozni, ezért az ügyben nem indult a pártfogolt ellen eljárás. A pártfogolt elszámoltatása még aznap megtörtént, amely során először tagadta a feltárt eseményt, majd azt később elismerte, és a következő körülményekkel mentette magát. Mivel saját betegsége miatt rendszeres orvosi ellátásban részesült, háziorvosával egyre szorosabb kapcsolatot alakított ki, amelynek eredményeként az orvos többször meghívta közös családi vacsorára. Ezek egyikén elmondta, hogy egészségügyi végzettséggel is rendelkezik. Bár nem orvos, de esetenként tudná tehermentesíteni a kora reggeli rutinfeladatok – kiváltott gyógyszeres személyes kézbesítése, injekciók beadása – ellátásában. Ezt az orvos szívesen fogadta, összesen hat helyszínen járt, de sem a betegektől, sem az orvostól pénzt nem fogadott el, önkéntes alapon folytatta tevékenységét. Saját betegsége miatt önmagát injekciózta, ebből adódóan másokat is képes ilyen módon kezelni. Mint kiderült, korábban valóban elvégzett egy újraélesztési tanfolyamot, de az egészségügyi szakképesítésként nem értelmezhető. A bemutatkozása tekintetében azzal védte magát, hogy csupán kiegészítette vezetéknévét, de az alapvetően teljes nevét tartalmazta.

Az esettel kapcsolatban a rendőrséggel, a bv. bíróval és a bv. ügyéssel folytatott megbeszélés során megállapítást nyert, hogy a pártfogolt – mindazon túlmenően, hogy köteles volt felhagyni egészségügyi tevékenységével – jóhiszeműen járt el, mert cselekményében nem anyagi haszonszerzés motiválta és fel sem merült benne, hogy ezzel esetlegesen bármilyen bűncselekményt követne el. A közös álláspont szerint továbbá az orvos felelősségi körébe tartozik az önkéntesen végzett egészségügyi tevékenység folytatásához szükséges igazolások (szakképesítés, hatósági-erkölcsi bizonyítvány) beszerzése. Végül az a döntés született, hogy a pártfogolt feltételes szabadsága nem kerül megszüntetésre, azonban a pártfogó kezdeményezésére és a bv. ügyész indítványára a bv. bíró külön magatartási szabályként előírta, hogy egészségügyi tevékenységet ilyen irányú szakképzettség hiányában nem folytathat, továbbá köteles hetente beszámolni életviteléről, különös tekintettel lakhatási- és munkaviszonyára, jövedelmére, szabadidős szokásaira.

Másnap az érintett háziorvossal személyes egyeztetésre került sor. Nem értette, hogy mi dolga lehet a hatóságokkal, azonban a történetek ismertetését követően megdöbönt. Mulasztását elismerte, amelyet azzal magyarázott, hogy a pártfogolt kommunikációs stílusa, az orvosi szakkifejezésekben való jártassága miatt meg sem fordult benne, hogy kire bízta betegeit. Fontos megjegyezni, hogy ez volt az első alkalom, amikor a pártfogolt büntetett előélete és elkövetett bűncselekménye kívülről személy részére közlésre került. Az orvos a pártfogolttal a kapcsolatát ezek után megszüntette.

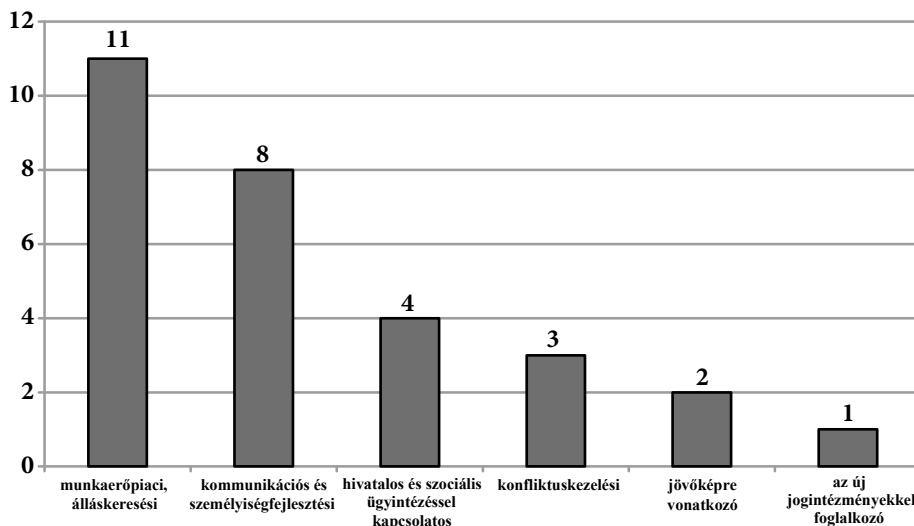
Az esetet követően a pártfogolt személyisége megváltozott, magába fordult, a pártfogóban inkább az ellenséget látta, mint a segítő személyt. A szűrőpróbaszerű ellenőrzésekre gyakrabban került sor mind a pártfogó, mind a rendőrség részéről. Mivel a

következő két hónapban nem következett be negatív változás az életében, az általános és a külön magatartási szabályokban foglaltaknak maradéktalanul eleget tett, úgy tűnt, hogy élete megnyugtatóan rendeződik.

Jelentős változást eredményezett, amikor a pártfogolt beszámolt arról, hogy megismerkedett egy hölgygel és komoly tervei vannak, családalapításról beszélt. Vidám volt, a pártfogóval szembeni ellenséges magatartása megszűnt. Aggályként merült fel ugyanakkor, hogy megismerkedésük körülményeiről, a hölgy személyéről semmilyen információt nem közölt. A jelentkezési kötelezettség ismét heti két alkalommal került meghatározásra, a pártfogoltat pedig a munkahelyén is többször kellett egy ideig ellenőrizni annak figyelembevételével, hogy a munkáltató számára ne derüljön ki az ellenőr személye és a „látogatás” oka. Ezt elsősorban a pártfogolt megélhetésének stabilitása, valamint az elkövetett súlyos bűncselekményének anonimitása indokolta, amit a pártfogolt még a felvételét követően kérelmezett. Tekintettel arra, hogy az addigi tapasztalatok szerint munkahelyén helytállt, és tapasztalható volt, hogy közvetlen, pozitív hangvételű munkatársi beszélgetéseket folytat, az ilyen irányú ellenőrzések végrehajtása a továbbiakban nem volt indokolt. A rendőrség közreműködésbe vonásával azonban megállapítást nyert, hogy a pártfogolt partnere állami gondoskodásban nevelkedett, hozzátartozói nincsenek, a pártfogolttól közel harminc évvel fiatalabb, és vele közös háztartásban él. A beszerzett információkra a pártfogolt figyelmét felhívtam, egyben a külön magatartási szabályok alóli kibúvásként értékeltem azok elhallgatását. A pártfogolt láthatóan zavarban volt, majd elmondta, hogy élettársi kapcsolatban élnek, de partnere nem tud büntetett előéletéről. Igyekeztem megérteni vele, hogy életvitelével kapcsolatban nem az jelenti a probléma okát, ha abban bármilyen jelentősebb változás bekövetkezik, hanem az, ha azokat szándékosan elhallgatja. Ezek után meglepetésként ért, amikor egy hét elteltével a pártfogói meghallgatásra élettársával érkezett. Miután nem tudtam, hogy előéletével kapcsolatban mit osztott meg vele, tapintatosan hallgattam, azonban az egyértelműen kiderült a beszélgetés során, hogy jóval enyhébb bűncselekmény elkövetését közölte vele, mint amit elkövetett. Párkapcsolatuk szempontjából – mivel bűnismétlési kockázati tényező akkor nem merült fel – pártfogói beavatkozásra csak annyiban került sor, hogy az élettárs elérhetőségi adatai rögzítésre kerültek. Egy hónappal később a pártfogolt hangulatában negatív változás következett be, egyre elkeseredettebben számolt be élettársa jövőbeli elképzeléseiről, amely kapcsolatuk megszakítására irányult. Ebben a közöttük fennálló jelentős korkülönbséget jelölte meg legfőbb okként, amelyet nem tudott elfogadni. Tekintetében ugyanazt a haragot láttam, amelyet az első interjú során érzékeltem. A pártfogolt távozását követően azonnal felhívtam élettársát, aki még aznap személyesen megjelent. Tájékoztatása szerint a férfi nem volt képes feldolgozni az elválás tényét. Valamennyi elérhetőségem rendelkezésére bocsátottam azzal, hogy amennyiben bármilyen negatívumot tapasztal a viselkedésében, azonnal értesítsen. Erre másnap délelőtt került sor, telefonon kétségbeesve bejelentette, hogy partnere bezárta, nem tudja, hogy hová ment, de ezt megelőzően többször kijelentette, hogy „ha nem tudsz velem élni, akkor el kell vennem az életed”. Haladéktalanul értesítettem a rendőrséget és a bv. ügyészt, valamint a bv. bírót. A bv. ügyész soron kívül rendelkezett a rendőrségi intézkedésekről és személyesen a pártfogolt lakásának helyszínére is elment. A lakásban a pártfogoltat lőfegyverrel a kezében, az előtte térdeplő élettársa előtt találták, akinek az élete csupán néhány perccel múlt.

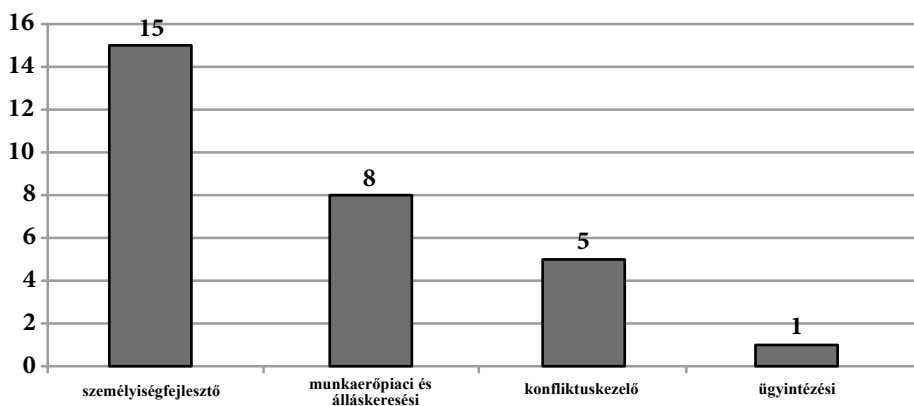
Csoportfoglalkozások és tréningek

A korábban említett, Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács által támogatott Pályázatban 29 csoportfoglalkozás és 29 tréning megtartására került sor a bv. intézetekben a bv. pártfőgő felügyelők irányításával, több helyen más szakterület (pl. pszichológus) vagy külső szervezetek (pl. munkaügyi előadó) bevonásával. A csoportfoglalkozások tartalmi megoszlása a következőképpen alakult¹:

1. ábra: Csoportfoglalkozások téma szerinti megoszlása

A tréningek megoszlása a témakörök tekintetében²:

2. ábra: A tréningek téma szerinti megoszlása

1 Somogyi Zs. (2016)

2 Somogyi Zs. (2016)

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Fogvatartási Ügyek Szolgálat Pártfogó Felügyelői Osztály folyamatosan monitorozta a csoportfoglalkozások és tréningek megtartásának folyamatát, amely során helyszíni ellenőrzéseket hajtott végre. A Márianosztrai Fegyház és Börtönben a munkaerőpiaci ismeretek témakörében megtartott csoportfoglalkozás tapasztalatai az alábbiakban foglalhatóak össze.

A csoportfoglalkozásra 15 fő fogvatartott jelentkezett, akiket a biztonsági felügyelő a foglalkozás kezdő időpontjára előállítottak. A csoport összetétele közel sem volt homogén, börtön és fegyház végrehajtási fokozatú, dolgozó és nem dolgozó, kisebb súlyú és súlyos bűncselekményt elkövetett, iskolázott és írástudatlan elítéltek is részt vettek rajta. Helyszínül egy tanterem szolgált, ahol a fogvatartottak körben foglaltak helyet egymás mellett. Megérkezésükkor sok negatív visszhang, megjegyzés érkezett tőlük: „Minek kell ide jönni?“, „Pihenni akartam, erre szóltak, hogy most kell jönni“, „Ha tudom, hogy ez most van, inkább elmegyek spejzolni“. A két fő bv. pártfogó felügyelő – látva a kedvezőtlen csoportdinamikai tényezőket – a foglalkozást ún. „Bemelegítő körrel” kezdte meg, melyben játékokon keresztül sikerült oldottabbá tenni a hangulatot. A kezdeti inaktivitás és zárkózottság fokozatosan enyhült, az elítéltek elsőként csak egymás között kommunikáltak, de ez lassan áterjedt a foglalkozást vezetőik irányába is. A csoportfoglalkozás a munkaerőpiaci ismeretek köré szerveződött, amelynek megkezdése során a résztvevők lehetőségeikről, saját élettapasztalataikról egyenként számoltak be, mondanivalójukhoz a többi elítélt is hozzájárulhatott.

Általánosságként elmondható, hogy a fogvatartottak nehezen tudták tartani magukat a strukturált programtervhez, ezért a foglalkozás vezetőinek folyamatos változtatásokat kellett végrehajtaniuk az elítéltek igényeihez igazodva. A munkaerőpiac világának megismerésére kérdezz-felelek játék is szerepelt a csoportfoglalkozás menetében, azonban az elítéltek kezdetben semmilyen kérdést nem tettek fel a bv. pártfogó felügyelőknél személyes problémáikkal, kétségeikkel kapcsolatban. Arra a kérdésre, hogy mi-ből tervezik fenntartani magukat szabadulásuk után, többen hangoztatták, hogy „majd az élet megoldja”, illetve többen családi kapcsolataik segítségével bíztak.

A bv. pártfogó felügyelők gyakorlati kérdéseken keresztül próbálták reális élethelyzetek elé állítani a fogvatartottakat, például hogy mi lesz az első dolguk, miután hazértek, tudják-e, kinek jár „munkanélküli ellátás”, hogyan kell regisztrálni, önéletrajzot írni stb. Az elítéltek közül azon fogvatartottak válaszoltak leginkább a feltett kérdésekre, akiknek iskolai végzettségük magasabb volt, illetve nagyobb gyakorlatot szereztek a munka világában. A bv. pártfogó felügyelők igyekeztek a fogvatartottak közötti párbeszédet is erősíteni azáltal, hogy a kevesebb ismerettel rendelkező fogvatartottak részéről érkezett kérdésekre a fogvatartott társaik segítségével kaphattak választ, azt esetlegesen korrigálták a csoportvezetők.

A csoportfoglalkozás időtartama alatt érezhető volt a folyamatosan növekvő bizalom a bv. pártfogó felügyelőkről, valamint a fogvatartottak egymás irányába történő megnyílása, a segítőkészség és az egymás felé fordulás pozitív megnyilatkozása is.

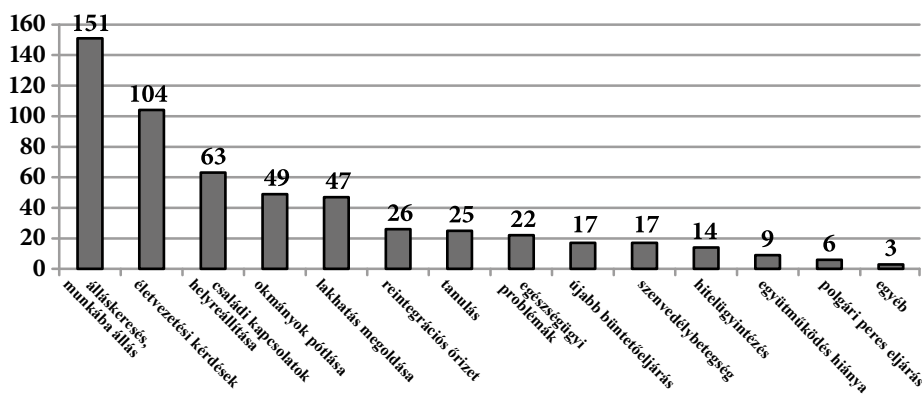
Egy fő, 12 éves ítéletet töltő fogvatartott a foglalkozás teljes tartama alatt ellenszegülő, illetve semleges magatartást tanúsított, a személyes megnyilvánulásokban nem vett részt, csupán annyit mondott, hogy neki sosem lesz munkahelye, mert eddig sem volt, és nem is érdekli, hogy milyen lehetőségei vannak. Kérdést sem tett fel, kívülállóként szemlélte társai párbeszédeit. A csoportfoglalkozás végén azonban, amikor minden fogvatartott elhagyta a tantermet, az elítélt a bv. pártfogó felügyelőktől egyé-

ni meghallgatást kért, amely során minden, a munkába állását elősegítő kiadványt szívesen fogadott, az általuk nyilvántartott munkáltatók és munkaügyi szervek elérhetőségére is kifejezett igényt tartott.

Összességében elmondható, hogy a fogvatartottak megérkezését követő negatív attitűd a csoportfoglalkozás végére egyértelműen pozitív töltetet kapott, amelyet a résztvevők többsége hangoztatott is, sokan fogalmazták meg az irányú kérésüket, hogy a jövőben több alkalommal vehessenek részt hasonló strukturált programon, mert „itt sokkal jobb, mint a zárkában”.

Esetkezelési naplók

A tréningeken és csoportfoglalkozásokon túl a Pályázat megvalósítása keretében a bv. pártfogó felügyelők esetkezelési naplókat készítettek, melyben széles körben megmutatkozott a pártfogó felügyelet pozitív oldala, azok az esetek, melyek miatt azt mondhatjuk: igen, érdemes. Összesen 553 egyéni esetkezelés valósult meg, amely a következő témák köré csoportosítható³:

Az álláskeresés témája rendkívül fontos, ezt igazolja az ehhez köthető csoportfoglalkozások kiemelt száma is.

A beérkezett esetkezelési naplók többsége az érintett elítéltek életében bekövetkezett pozitív változásra fókuszál, amelyek az életkörülményekre gyakorolt hatásukat tekintve hozzájárultak a bűnismétlési kockázatok csökkentéséhez⁴.

Első napló

A 47 éves pártfogolt második alkalommal töltött szabadságvesztés büntetést ittas járművezetés bűncselekmény elkövetése miatt.

Az első találkozásra pontosan megjelent, együttműködő magatartást tanúsított. Elmondása alapján családi és szociális körülményei ideálisak, édesanyjával él, elvált, volt feleségével és felnőtt korú gyermekével ritkán, de kapcsolatot tart. Segítséget nem igényelt, ígéretet tett a következő jelentkezési alkalom teljesítésére.

3 Somogyi Zs. (2016)

4 Somogyi Zs. (2016)

Pár nappal később a bv. pártfogó felügyelőt a pártfogolt édesanyja zokogva hívta fel azzal a problémával, hogy fél fiától, mert italozó életmódot folytat, durva, fenyegetőzik, pénzt követel tőle. A bv. pártfogó megnyugtatta az édesanyát, és soron kívül telefonon kereste fel a pártfogoltat, hogy jelentkezzen nála az ügyfélfogadáson, amelynek a pártfogolt másnap eleget tett. Szembesítette a tudomására jutott információkkal, aki azokat elismerte. A bv. pártfogó felügyelő mentálhigiénés módszerek alkalmazásával megkezdte a pártfogolt alkoholizáló életvitele mögött meghúzódó okok felkutatását. A negatív viselkedés és az alkoholizáció mögött egy keserű, önbizalomhiánnyal küzdő, kisebbségi komplexusokkal teli férfi állt, aki nem tudta feldolgozni veszteségeit, a problémáit alkoholba fojtotta, azok megoldására képtelennek tartotta magát. A bv. pártfogó felügyelő a hosszas beszélgetés végére elérte, hogy a pártfogolt kellő motivációval rendelkezzen ahhoz, hogy közös megoldást dolgozzanak ki.

Következő megjelenése alkalmával – a bv. pártfogó felügyelő kérésére – édesanyja is elkísérte, családi konzultáció megtartására került sor. A bv. pártfogó felügyelő ismertette az édesanyjával az illetékes családsegítő szolgálatnál működő „Szépkorúak” csoportjába való csatlakozás lehetőségét, valamint a szociális ellátás keretén belül működő idősok nappali intézményével történő kapcsolatfelvétel lehetőségét ajánlotta lelki magányosságának feloldására. A beszélgetés végére a pártfogolt a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat által működtetett ambulancián való megjelenés mellett döntött, akikkel felvette a kapcsolatot.

Több alkalommal találkozott pszichiáterrel, aki úgy döntött, hogy pszichológushoz irányítja a pártfogoltat, aki azóta kezelés alatt áll, és ennek eredményeként jelenleg alkoholt nem fogyaszt, édesanyjával való kapcsolata pedig kiegyensúlyozottabbá vált. A bv. pártfogó felügyelő a kontrollfunkció érvényesítése útján rendszeresen elszámoltatja, és motivációjának fenntartásán keresztül ösztönzi a függőség nélküli életvitel fenntartásában. Ezzel a szabadult bűnismétlési kockázata minimálisra csökkent.

Második napló

A többszörös visszaeső 52 éves elítélt nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés bűntette miatt kiszabott 20 év szabadságvesztés büntetésből szabadult.

Szülei elhunytak, nagyszülei nevelték. Egy testvére van, akivel kapcsolattartása felszínes. 1978-tól kisebb megszakításokkal bv. intézetben töltötte büntetéseit egyre súlyosabb bűncselekmények elkövetése miatt, amelyeket ittas állapotban követett el.

Alkoholizáló életvitele miatt gyógykezelésen is átesett, de az nem hozott hosszú távú megoldást. Szabadulását megelőzően öccse levélben arról tájékoztatta, hogy a korábbi ígéretével ellentétben mégsem tudja befogadni, ezért más lakhatási lehetőséget kellett keresnie, amely eredménytelennek bizonyult.

Szabadulása napján – a számára meghatározott időpont előtt egy héttel – megjelent a bv. pártfogó felügyelő előtt, előéletéről szűkszavúan nyilatkozott, azonban aktuális helyzetéről tájékoztatta, köztük arról is, hogy lakhatása nem biztosított. A bv. pártfogó felügyelő soron kívül megkezdte a környéken található hajléktalanszállók felkutatását, azonban mindenhol férőhelyproblémákba ütközött, míg végül az egyik szálló a szükséges ruházattal ellátta és befogadta a pártfogoltat, de csupán egy éjszakára.

A bv. pártfogó felügyelő másnap – hosszú kutatómunka után – talált a közelben egy olyan hajléktalanszállót, ahol a pártfogoltat tartósan képesek voltak fogadni. A pártfogolt hetente egyszer megjelent a bv. pártfogó felügyelőnél, akiben az általa nyújtott segítség miatt egyre inkább megbízott. A lakhatásának megoldását követően olyan munkahelyre sikerült a bv. pártfogó felügyelő közbenjárásával felvételt nyernie, ahol szakmájában (hegesztőként) dolgozhatott hosszú távú, bejelentett munka keretein belül, így anyagi helyzete rendeződött.

Pár hónappal később sikerült albérletbe költöznie, jelenleg is ott lakik, munkahelyén megbecsülik. Visszaesési kockázata – a bv. pártfogó felügyelő segítségével bekövetkezett, életkörülményeiben megvalósuló változásnak köszönhetően – alacsonyabbá vált.

Harmadik napló

Az 50 éves férfi elítélt életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésből szabadult, amelyet több emberen, nyereségvágyból elkövetett emberölés büntette miatt töltött. Családi és egyéb kapcsolatokkal nem rendelkezett. Szabadulását megelőzően a bv. pártfogó felügyelő megkezdte felkészítését a szabadulásra, de a fogvatartott ellenálló és érdektelen magatartást tanúsított a szabadulásra való felkészítés folyamán, így érdemi segítségnyújtás sem valósulhatott meg. Szabadulását követően személyes okmányokkal, befogadó környezettel nem rendelkezett. Felkereste a bv. pártfogó felügyelőt, akihez még a büntetésének töltése alatt kapott időpontot. A bv. pártfogó felügyelőnek beszélt először mentális és prizonizációs ártalmairól, kiderült, hogy nincsen családja, ismerősei megszakitották vele a kapcsolatot, megélhetése bizonytalan, mert anyagi forrásokkal sem rendelkezik. A bv. pártfogó felügyelő a területileg illetékes hajléktalanellátó rendszeren keresztül segítséget kért, így a pártfogolt számára az aznapi szállás és étkezés biztosítottá vált. Az elítélt előéletét ismerve, valamint saját beszámolója alapján aggályos volt, hogy amennyiben hosszú távon hajléktalanszállón tartózkodik, úgy alkoholbetegsége felszínre kerül, növelve a bűnismétlési kockázat mértékét.

A bv. pártfogó felügyelő a helyi önkormányzaton keresztül már az első találkozás napján megkezdte a pártfogolt hosszabb távú lakhatási lehetőségeinek ügyintézését, amely két hét múlva egy önkormányzati lakásban realizálódott. Mindeközben személyes okmányainak beszerzéséhez elkísérte a pártfogoltat a legközelebbi kormányablakhoz, mert – tekintve a bv. intézetben töltött hosszú időtartamot – ennek ügyintézése a pártfogoltból komoly félelmet váltott ki, és önmagát alkalmatlannak ítélte meg ennek elvégzésére. A személyigazolvány, lakcím- és adókártya megszerzését követően a bv. pártfogó felügyelő közbenjárására a pártfogoltnak sikerült elhelyezkednie a városüzemeltetési részlegen, ahol – érdeklődési körének megfelelő – parkgondozási feladatot bíztak rá. Megélhetésének biztosítottasága, valamint az egyre pozitívabb jövőkép okán sikerült fenntartania absztinens életvezetését, és partnerkapcsolatot is kialakított.

A pártfogolt esete jól példázza, hogy a hétköznapi embereknek olyan apróságnak tűnő feladat, mint egy hivatali ügyintézés, mennyire félelemmel teli és bonyolult lehet egy olyan személynek, aki az elmúlt 25 évet a bv. intézet falai között töltötte. Számukra különösen fontos a személyes támogatás a visszaesési kockázat csökkentése érdekében.

Negyedik napló

A 32 éves, társtettesként elkövetett rablás bűntette elkövetése miatt 3 év börtönbüntetésből, pártfogó felügyelet elrendelésével szabadult női elítélt szabadulásának másnapján kereste fel a bv. pártfogó felügyelőt, hogy jelentkezési kötelezettségének eleget tegyen.

Elmondta, hogy két gyermeke van, egyikük nagykorú, aki külön él élettársával, másik gyermeke 8 éves, akit jelenleg gyámhivatali döntés alapján az édesanyja gondoz. Szeretné, ha visszakaphatná a gyermekét, ám ebben édesanyja nem mutatkozik partnerként. Minden aktuális problémáját a gyermekével való kapcsolat hiányára vetítette, nem tudott függetlenedni ettől a körülménytől.

A bv. pártfogó felügyelő tudatosította a pártfogoltban, hogy gyermekének visszazserzése csak akkor lehetséges, ha körülményei rendezettek, el tudja látni saját magát és gyermekét is. Elsősorban a munkaerőpiaci integráció és a lakhatási körülmények racionalizálása érdekében tett intézkedéseket. A pártfogoltat testvére fogadta be családi házukba, akiknek szintén volt két gyermeke, a testvér nem zárkózott el attól, hogy a pártfogolt gyermeke is az ő háztartásukba kerüljön. A bv. pártfogó felügyelő a lakhatási körülményeket családlátogatás alkalmával személyesen is ellenőrizte, közben pedig megkezdte a pártfogolt felkészítését az állásinterjúra, amely két hét múlva volt aktuális. A jelentkezést a bv. pártfogó felügyelő motiválására a pártfogolt személyesen adta le egy virágboltban, ahova virágkötőnek jelentkezett. Eredeti szakmájával ez összhangban állt, ugyanakkor több éve nem dolgozott benne. Az interjú pozitívan végződött, pár nap elteltével bejelentett munkavisztonnyal rendelkezett, munkáltatójáról és munkavégzéséről minden jelentkezési alkalommal elismerősen nyilatkozott, amelyet a munkáltató is megerősített. A bv. pártfogó felügyelő segítségével a pártfogolt a gyámhivatallal felvette a kapcsolatot, amelynek eredményeként két hónap múlva gyermekét visszahelyezték gondozásába, amely miatt még inkább pozitívan értékelte önmagát, körülményeit, jövőbeli helyzetét.

Állandó, biztos jövedelemforrása és gyermeke közelsége olyan pozitív megerősítést nyújtott számára, amely a kezdeti magas bűnismétlési kockázata lényeges csökkenését eredményezte.

Összegzés

A büntetés-végrehajtás reintegrációt célzó törekvései már az elítéltek bv. intézetbe történő bevonulásával megkezdődnek. A tanulmány elején bemutatott interjúkból kitűnik, hogy az elítéltek számára a bv. intézetben belülről végzett reintegrációs tiszti, valamint bv. pártfogó felügyelő általi segítségnyújtás kiemelkedően fontos szerepet játszik a börtönártalmak okozta stressz, a családi kapcsolatok fenntartása és egyéb ügyek intézésének megvalósításában. Mindezeket túl elmondhatjuk ugyanezt azon pártfogoltak nyilatkozatai alapján is, akik szabadulásukat követően a bv. pártfogó felügyelő által végzett támogató és kontroll funkció segítségével tudták rendezni életviszonyaikat.

A sikeres intézkedéseken túl a bv. pártfogó felügyelők gyakran találkoznak nehéz, sokszor reménytelennek tűnő élethelyzetekkel, amelyeknek pozitív irányú megol-

dását saját kapcsolati tőkájük és a formális keretek között létrejött együttműködési megállapodások alapján valósítják meg. Fontos azonban kiemelni, hogy a sikeres reintegráció hatékonyságát a társadalmi szereplők ugyanúgy irányítják, mint maga az elítélt, hiszen a beilleszkedés két oldalán álló szereplők egymáshoz való viszonya fontos tényező, ezért is van nagy szükség olyan munkáltatók jelenlétére, akik vállalják a büntetett előéletű személyek foglalkoztatását.

A Pályázat alatt megvalósult csoportfoglalkozások és tréningek, valamint az egyéni esetkezelések jól példázzák a bv. pártfogó felügyelők általi munkavégzés két legmarkánsabb technikáját. A csoportfoglalkozások és tréningek általi csoportdinamikai tényezők olyan hatással lehetnek mind a fogvatartottakra, mind a szabadult, azonos élethelyzetben lévő elítéltekre, amely előmozdíthatja a résztvevők pozitív életségének, felelősségteljesebb, tudatosabb életvezetésének kialakulását. Vannak azonban olyan esetek, amelyek során – az elítélt előéletére, személyiségére tekintettel – a csoportos technikák nem alkalmazhatók, így az egyéni esetkezelés módszerével jobb eredmények érhetők el. Az egyéni esetkezelések száma jelenleg a bv. pártfogó felügyelők leterheltsége miatt a szabadulásra való felkészítésben némileg csökkenő tendenciát mutat, ám a fenti esetkezelési naplókából kiindulva elmondható, hogy jelentősége minden ügykörön belül kimagasló.

A váratlan fordulatokban vázolt élettörténet, a fentiekben bemutatott sikeres, a bűnisméltési kockázatot csökkentő intézkedések foganatosításával elért pozitív változásokra reagáló ellenpólusként értelmezhető. Hoodsha G. Bailla oxfordi történelemprofesszor mottója szerint senkit sem lehet akarata ellenére boldoggá tenni. Ez a tézis a bv. pártfogó felügyelői hivatásban sohasem hagyható figyelmen kívül, mindazon túl, hogy a személyre szabott támogató intézkedéseket minden esetben meg kell tenni. A személyes beszámolók fontos üzenete, hogy meg kell tanulnunk felismerni, hogy – bár szakmailag soha senki nem minősül menthetetlennek –, vannak olyan esetek, amelyekben a társadalom védelme fontosabb szerepet kell, hogy kapjon, mint az adott egyén reintegrációjának mindenáron történő megvalósítása.

Felhasznált irodalom

Somogyi Zsófia Borbála (2016): A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői tevékenységek fejlesztése. *Börtönügyi Szemle*, 3. szám, p. 63-77.

Felhasznált jogszabályok

2013. évi CCXL. törvény, a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.

2015. évi XLII. törvény, a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról.

1991. évi IV. törvény, a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról.

8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet, a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről.

Foto: Bv. foto

A PSZICHOLÓGIAI IMMUNRENDSZER SAJÁTOSSÁGAINAK VIZSGÁLATA¹ FOGVATARTOTTAK KÖRÉBEN

A pszichológus munkájának alapfeltétele a kliens személyiségének alapos ismerete. Nincs ez másképp a börtönökben sem. Gyakran hangzik el manapság, hogy a fogvatartotti populációnak a néhány évtizeddel ezelőttihez képest mennyivel gyengébb az ellenálló képessége, milyen sokan használnak különböző nyugtató, kedélyjavító gyógyszereket, melyek nélkül feszültek, agresszívak lennének. Érdekeltek alapján, hogyan működik az elítéltek pszichológiai immunrendszere. Vagyis azok a személyiségforrások, amelyek képessé teszik az embereket a stresszhatások elviselésére. A populáció két csoportját hasonlítottam össze vizsgálatom során: az előzetes, nem jogerős fogvatartottak, valamint a hosszú ítélettel rendelkezők, köztük 25 tényleges életfogytiglanra ítélt erőforrásait. Az eredmények azt mutatták, hogy – bár a minta nagysága óvatosságra int –, kimutathatók olyan sajátosságok, amelyek figyelembe vétele megkönnyítheti a viselkedés értelmezését, esetleg bejósolását e fogvatartotti csoportok esetében.

Kulcsszavak: stressz, megküzdés, pszichológiai immunrendszer, összehasonlítás.

Psychologists need a thorough knowledge of their patients when working with them in prison. Today it is better known that prisoners' immune system is weaker than it used to be a few decades ago. They rely on tranquilizers and antidepressants to prevent themselves from becoming tense and aggressive. This is the reason why the author is interested in the immune system of the prisoners and those personal psychological coping mechanisms which enable them to cope with stress and related problems. Two groups within the prison population were examined in my research. The first group included pre-trial detainees, whilst the second group included inmates who had been given long term sentences. Out of these, 25 had been given life sentences. Although the sample was not wide enough to draw reliable conclusions, the results showed some characteristic features which make the possible interpretation of prisoners' behaviour easier.

Keywords: stress, coping, psychological immune system, comparison

1 Az anyag szakdolgozat kivonata, az ELTE szakpszichológusi képzésében született 2015-ben.

Bevezetés

A pszichológus munkájának alapfeltétele a kliens személyiségének alapos ismerete. Nincs ez másképp a börtönökben sem. Gyakran hangzik el manapság, hogy a fogvatartotti populációnak a néhány évtizeddel ezelőttihez képest mennyire gyengébb az ellenálló képessége, milyen sokan használnak már a szabad életükben is különböző nyugtató, kedélyjavító gyógyszereket, melyek nélkül feszültek, agresszívak lennének. Érdekelt ez alapján, hogyan működik az elítéltek pszichológiai immunrendszere. Vagyis azok a személyiségforrások, amelyek képessé teszik az embereket a stresszhatások elviselésére.

Ismerve a különböző fogvatartotti rétegek alapvető sajátosságait, arra gondoltam, hogy érdemes lenne két csoportot, mégpedig az előzetes, nem jogerős és a hosszú ítéletes – főleg „tész”-es, vagyis a tényleges életfogytig tartó büntetésüket töltő – fogvatartottakat megvizsgálni, és összevetni e csoportok pszichológiai immunrendszerének, illetve e rendszer működésének jellemzőit. Érdekelt az is, hogyan alakul a különböző csoportok szorongásszintje. Kíváncsi voltam, hogy tudunk-e találni olyan összefüggéseket, sajátos jellemzőket a vizsgálat során, amelyek segíthetik a mindennapi tanácsadó munkát ebben a nem könnyű környezetben. Segítségemre voltak a vizsgálat lebonyolításában a Szegedi Fegyház és Börtön Pszichológiai Osztályának munkatársai, akiknek fáradozását e helyen is tisztelettel megköszönöm.

Elmélet

A pszichológiai immunrendszer és működése

Előzmény: A megküzdés definíciója, a megküzdési eredményesség személyiségfaktorai

A megküzdés definiálásakor két fogalom tartalmának tisztázása lényeges: egyik az adaptáció, a másik a stresszre adott válasz. Egyrészt a megküzdés az alkalmazkodás speciális esete, alkalmazkodás nehezített feltételek között, az átlagosnál magasabb megterhelés keletkezésekor. Másrészt nem minden stresszre adott válasz tekinthető megküzdésnek. A megküzdés megkülönböztető jegye, hogy szándékos és akaratlagos erőfeszítés egy olyan személy részéről, aki úgy értékeli helyzetét, hogy az meghaladja aktuális forrásait. A stresszreakciók gyakran automatikusak, a megküzdés viszont célirányos folyamat, amelyben a személy viselkedése a stressz forrására és a negatív érzelmi állapot kezelésére irányul. A megküzdéses válaszok szándékos fizikai vagy mentális reakciók, amelyek a környezetre és a belső állapot megváltoztatására irányulnak. A megküzdés egy olyan személy válasza a stresszre, aki szembesül erőforrásainak elégtelenségével és átéli az erőfeszítés szükségességét. Stressz esetén az egyén legfontosabb célja, hogy bővítse erőforrásait, amelyek segítenek az adott helyzet megoldásában. A megküzdési stratégiák aszerint osztályozhatók, hogy ehhez a bővítéshez hogyan járulnak hozzá. Így beszélhetünk olyan megküzdési módokról, melynek célja a források bővítése, a források megteremtése, a források mobilizálása, valamint a forrásfelhasználás korlátozása.¹

¹ Oláh A. (2005)

A személyiség pszichológiai immunrendszere

A pszichológiai immunrendszer a személyiség megküzdési forráskapacitását alkotó tényezőinek integrált rendszere. Az előzőekben tárgyalt protektív tényezők egységes rendszeréről van tehát szó, s hogy ekként említjük, azt közös hatásmechanizmusuk és a vizsgálatokban megállapított magas korrelációjuk indokolja. „A pszichológiai immunrendszer fogalma azoknak a személyiségforrásoknak a megjelölésére szolgál, amelyek képessé teszik az egyént a stresszhatások tartós elviselésére, a fenyegetésekkel való eredményes megküzdésre úgy, hogy a személyiség integritása, működési hatékonysága és fejlődési potenciálja ne sérüljön, inkább gazdagodjon, a stresszel való aktív foglalkozás során szerzett tudás, élményanyag és tapasztalat interiorizációja következtében”.² Az immunitás egy olyan aktív védettséget jelent, amit jellemez az egyénen belül e rendszer (PI) birtoklása, valamint azonnali aktiválásának képessége különböző élethelyzetekben. Ezek lehetnek a pszichikus működést gátló külső vagy belső eredetű tényezők, az egészséges fejlődést, célok elérését veszélyeztető, vagy egyenesen az élet ellen ható történések. A PI komponenseinek közös vonása, hogy a nehézségek közepette a pozitív következmények előrevetítésére sarkallnak, fokozzák az énhatékonyság érzését, erősítik az önszabályozást és a cél elérésének szándékát.³

A PI alrendszerei

1. A Megközelítő-Monitorozó Alrendszer a fizikai és a szociális környezet megismerésére, kontrollálására, a pozitív következmények monitorozására hangolja a kognitív rendszert. Elemei: optimizmus, koherenciaérvény, kihíváskeresés és a kontrollképesség.

2. Az Alkotó-Végrehajtó Alrendszerben azok a személyiségjegyek találhatók, amelyeket aktivizálva a megterhelő helyzet körülményei megváltoztathatók, és amelyek segítségével a választott célok megvalósíthatókká válnak, ehhez pedig a személy képes önmaga, vagy a tárgyi, illetve szociális környezet megváltoztatására. Elemei: leleményesség, problémamegoldó képesség, énhatékonyság, szociális forrást mobilizáló képesség és a szociális alkotóképesség.

3. Az Önregulációs Alrendszer tartalmazza azokat az elemeket, amelyek a figyelem és a tudati működés feletti ellenőrzést biztosítják, a célok elérésében a kitarást szavatolják, és biztosítják az akadályok, kudarcok és veszteségek miatt kialakuló érzelmi állapotok kontrollját. Elemei: szinkronképesség, kitarás képessége, ingerlékenység-gátlás, impulzivitáskontroll, érzelmi kontroll.

A három alrendszer dinamikus kölcsönhatásban, egymásra is hatást gyakorolva biztosítja az énfajldást szolgáló hatások integrálását, a rugalmas szervezeti működést és alkalmazkodást.

A Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív (PIK)

A pszichológiai immunkompetencia vizsgálatára egy 80 itemből és 16 alszálából álló kérdőív, a Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív (PIK, angol rövidítésben:

2 Oláh A. (2005) p. 85.

3 Oláh A. (2005)

P.I.S.I.) szolgál. Segítségével a személy pszichológiai immunrendszerének fejlettségét, hatékonyságát vizsgálhatjuk, vagyis, hogy milyen képességekkel rendelkezik a stresszel való megküzdésben⁴. Az alskálák és a hozzájuk tartozó tételek a következők:

Pozitív gondolkodás – a skála arra irányul, hogy a személy kedvező változások elvárására és elővételezésére mekkora hajlammal bír. A magas pontértéket elért személy optimista és sikerorientált, még nehéz feltételek között is.

Kontrollképesség – azt a meggyőződést méri, hogy mennyire tudjuk a saját életünk felett az ellenőrzést gyakorolni. A magas pontértéket elért személy aktív lépéseket tesz, hogy a kontrollt megszerezze és fenntartsa.

Koherenciaérzék – a velünk történtek megértésére való igényt és képességet jelenti. A skála három fő komponense a felfogóképesség, a források kezelésének képessége és az értelmesség. A magas pontértéket elérő személy az élet nehéz pillanatait leküzdendő kihívásoknak kezeli. Elkezdi keresni a helyzet értelmét, nem menekül el a megpróbáltatások elől.

Öntisztelet – ez alatt az aktív értékmegóvó képességet kell érteni, vagyis azt, hogy mennyire tartjuk magunkat értékesnek. A magas pontértékű személyek értékesnek ítélik önmagukat, jogosan büszkék és megbecsülik saját magukat és a létrehozott értékeket is.

Növekedésérzés – a személy saját pszichológiai fejlődésének érzett mértékét mutatja. A magas pontértékű személy önmagát realisan szemlélve, folyamatos megújulásra képes személyként definiálja önmagát.

Rugalmasság, kihívásvállalás – a nyitottságot, a változások követésére és szenzitív érzékelésre való hajlamot értjük alatta. A magas pontértéket elérők nyitottak a változásra és fogékonyak az újdonságok iránt.

Empátia, társas monitorozás képessége – ez a skála a szociális nyitottságot méri. A magas pontértékű személy képes a társas környezeti információk szelektív észlelésére és adekvát felhasználásra.

Leleményesség – a személyiség kreatív, innovatív kapacitását, konstruktív és originális kapcsolatokra való hajlamát méri.

Énhatékonyság-ézés – azt mutatja meg, hogy a személy milyen mértékben és hatékonysággal képes aktualizálni tanult, vagy önmaga gyártotta terveit és megoldási javaslatait. A magas pontértékű személy úgy érzi, hogy képes a kitűzött cél érdekében előrevivő viselkedéseket végrehajtani.

Társas mobilizálás képessége – arra utal, hogy a személy mennyire sikeres társai meggyőzésében, motiválásában és irányításában. A magas pontszámot elért személy képes mások irányítására, el tudja érni, hogy mások támogassák céljai elérésében.

Szinkronképesség – a skála pontszáma azt mutatja meg, hogy az egyén mennyire képes együtt pulzálni a környezeti változásokkal, szinkronban lenni az aktuális eseményekkel. A magas pontértékű egyén képes rá, hogy pszichés energiáit a tevékenységére koncentrálja. Képes kontrollálni figyelmét és a tudatát.

Szociális alkotóképesség – a skála azt méri, hogy a személy mennyire képes önmagában és másokban olyan képességeket feltárni és felfedezni, amelyek nem feltétlenül nyilvánvalók, és amelyek hasznosak a stresszel való megküzdésben. A magas

4 Oláh A. (1996), Perczel Forintos D. (2005)

pontértéket elért személy csoportokat szervez és így oldja meg azokat a problémákat, amikre egyedül nem lenne képes.

Kitartásképesség – azt méri, hogy a személy mennyire képes szükséglete kielégítésének elhalasztására, illetve, hogy elhatározott viselkedését akadályok felbukkanása esetén folytatja-e. Az átlagnál több pontot elérő személyt ebben a magas frusztrációs tolerancia szintje is segíti.

Impulzivitáskontroll – a magas pontértékű személy a viselkedését racionálisan kontrollálja és a kontextuálisan leghelyénvalóbb magatartást választ.

Érzelmi kontroll – azt mutatja meg, hogy a személy hogyan képes úrrá lenni a fenyegetés, a veszélyhelyzetek és kudarcok keltette szorongásokon. A magas pontszámot elérő személy a kudarcok ellenére is uralkodni képes negatív emócióin és konstruktív viselkedésre tudja fordítani energiáit.

Ingerlékenység gátlás – megmutatja, hogy a frusztrációra, a szükségletkielégítés akadályozására milyen intenzitású reakciókkal válaszol a személy. A magas pontértéket elért egyén képes rá, hogy racionális kontrollt gyakoroljon indulatai felett és dühét konstruktív módon tudja felhasználni.

A kérdőív skáláinak megbízhatóságát ellenőrző vizsgálatok sorából saját kutatáshoz fontos adalék, hogy az EPQ, a BFQ és a TCI Szociális Kíváncsiság Kérdőív hazugság-skáláival a PIK-skálák közül elsősorban az önregulációt mérő skálák (Impulzivitás-kontroll, Érzelmi kontroll, Ingerlékenység gátlás), valamint a célorientáció korreláltak mérsékelten. Ennek valószínűleg az az oka, hogy ezen a területen talán könnyebb a társas környezet által elvárt válaszokat adni. További 12 skála igen alacsony korrelációs értékeket mutatott, így nagy valószínűséggel állítható, hogy a PIK nem tartozik a könnyen hamisítható kérdőívek közé.⁵

A szorongás

„A szorongás tulajdonképpen egy pszichológiai mérge, ami ugyanakkora gyötrelmet, és esetenként ugyanakkora rombolást okozhat, mint a valódi mérgek”⁶.

Közvetlen környezetemben, barátok, ismerősök között és munkahelyemen, kollégák és elítéltek esetében is gyakran tapasztalom a szorongással kapcsolatos problémákat. A szorongás, úgy is mondhatjuk, hogy tönkre teszi mindennapjainkat. Minden korosztálynál, bármilyen életkörülmények között, bármilyen időszakban jelentkezhetnek a szorongás kellemetlen tünetei külön vagy együtt is a kognitív, testi, érzelmi és viselkedéses területen. Összefolyik értelmünk, csökken az önbizalmunk, a teljesítményünk, gyengülnek képességeink. Szájszárazság, gyomorproblémák, szapora, kapkodó légzés, gyorsabb pulzus, izzadás, remegés – ezek a leggyakoribb fiziológiai kísérő reakciók.

Miért is foglalkozom a dolgozatban a szorongással? Azért, mert a börtönbe kerülés az ún. stresszkeltelemények listáján a negyedik helyen szerepel. A stresszállapot két összetevőből alakul ki. Az egyik a stresszor, az állapotot okozó történés, a másik pe-

5 Oláh A. (2005)

6 Sharpe R. (1998) p. 7.

dig a személy idioszinkretikus válaszainak összessége, a stresszreakció. A fenyegetésre adott egyik kulcsreakció a félelem, különösen veszélyes helyzetekben rémületet, esetleg pánikot élhetünk át. A szorongás pedig a félelem mellett a leggyakoribb stresszreakció. Feltételezhető tehát, hogy a börtön – különösen az első büntényeseknél, akik még nem rendelkeznek „börtönrutinnal” – jelentős mértékű szorongást okoz. A félelem és a szorongás kialakulásáért a vegetatív idegrendszer, a központi idegrendszert a test más szerveivel összekötő ideghálózat a felelős. A vegetatív idegrendszer hangolja össze belső szerveink akaratunktól független működését. Ennek szimpatikus és paraszimpatikus működései szabályozzák többek között a stresszre adott reakcióinkat, lehetővé téve a szervezet számára az élethez nélkülözhetetlen stabilitást és alkalmazkodóképességet is. A félelmi és szorongásos reakciókat a vegetatív rendszer az endokrin rendszerrel együtt irányítja. Ezek az adott személyre jellemző módon működnek, ezért mindenki más-képp éli át félelmeit és szorongásait. Mindenkinek más az általános szorongásszintje is, vannak „nyugodt” és „feszült” típusú emberek. Az egyének általános szorongásszintje a vonásszorongás. Az elnevezés abból ered, hogy a kutatások szerint ez egész életünkön áthúzódó, bizonyos helyzetekben megnyilvánuló, jellemző tulajdonságunk. Az emberek abban is különböznek egymástól, hogy milyen helyzeteket ítélnek meg fenyegetőnek, veszélyesnek. Ennek alapján beszélünk az ún. állapotszorongásról. Különbséget tehetünk természetesen a mindannyiunk számára ismerős félelem és szorongás, és az ilyen jellegű zavarok, a kóros mértékű jelenségek között.

A generalizált szorongás társadalmunkban gyakori. Bármely életkorban kialakulhat, de első megjelenése a gyermek- vagy serdülőkorra tehető. Nőknél kétszer gyakoribb, mint férfiaknál.

Dolgozatomban a szorongás mérésére a BAI-t, vagyis a Beck-féle szorongásmérő skálát használtam.

Hipotézisek

Vizsgálatom célja, hogy az elméleti ismeretek tükrében, azok felhasználásával hatékonyabbá tegyem mindennapi pszichológusi, tanácsadó munkámat. A tájékozódás után a következőket feltételezem:

1. Van kimutatható különbség az előzetesen letartóztatott, nem jogerős, és a hosszú ítéletes csoport között abban, hogy milyen képességekkel, milyen fejlettséggel rendelkeznek a börtönkörülmények okozta stresszel való megküzdés terén.
2. A kontroll-érzés hiánya miatt a szorongás foka magasabb az előzetesen letartóztatott, nem jogerősen elítélt csoportban.
3. Feltételezem, hogy a pszichológiai immunrendszer ún. impulzuskontroll faktorának működésére hatással van az, hogy az illető előzetesen fogvatartott, nem jogerősen elítélt, vagy hosszú idejű ítéletet töltő fogvatartott.

A vizsgált fogvatartotti csoportok bemutatása

Az előzetesen letartóztatottak

Szükségesnek tartom egy-két fogalom tisztázását a fogvatartotti csoportokkal kapcsolatban. A „fogvatartott” fogalom a legszélesebb körű, magában foglalja az előzetes, nem jogerős és az elítélt embereket is. Az elítéltek körébe az ítélettel rendelkezők

tartoznak, akik fogház, börtön vagy fegyház fokozatban tölthetik büntetésüket. A három fokozat egyben a progresszivitást is mutatja, a fogház a legenyhébb, a fegyház a legszigorúbb rezsim.

A büntetőeljárás során az ún. bírósági szakaszban (ha indokolt, szoktuk hallani tudósításokban, hogy a szökés, tanúk befolyásolásának elkerülése érdekében akár már nyomozati szakaszban) kerülnek az „előzetesek” a büntetés-végrehajtási intézetbe. Pszichológiai szempontból a legjellemzőbb sajátosságuk a bizonytalanság. Akiknek még nincs ítéletük, azok latolgatnak, vajon a „től-ig” határon belül milyen tartamú ítéletet kapnak majd. Vannak köztük aztán olyanok, akiknek már megvan az első fokú ítéletük, de ez még nem jogerős, mert ügyvédjük enyhítésért (esetleg az ügyész súlyosbításért, vagy mindkettő egyaránt) fellebbezett. Ők azon órlódnak, hogy a fellebbezés milyen eredménnyel járhat. Enyhébb vagy súlyosabb lesz majd a jogerős ítélet?

Ez a réteg a legheterogénebb. Mindkét nem, a teljes életkori skála, valamennyi típusú bűncselekmény, a visszaesés minden válfaja reprezentálva van e csoportban. Vannak azonban olyan közös jellemzőik, melyek kissé leegyszerűsítik viselkedésük sokféleségét.

Mindenekelőtt arról az identitásvesztésről kell beszélnünk, ami a befogadási procedúra alkalmával zajlik, és a zárkaajtó első bezáródásáig tart. Része ennek a folyamatnak az otthontól, családtól, barátoktól esetleg munkahelytől való elszakadás. Megfosztják sokféle személyes tulajdonától, megmottózzák, lefényképezik, ujjlenyomatot vesznek tőle, megkapja az azonosító számát, tájékoztatják életének megváltozott, de szigorúan betartandó szabályairól, kijelölik mindennapi életterét, a zárkát... Ha számba vesszük ezeket a mozzanatokat, talán arra gondolhatunk, hogy egy egészséges ember számára is jócskán megterhelő ez a folyamat. Márpedig a fogvatartottak nagy része küzd valamilyen személyiségfejlődési problémával, ami tetézi az alkalmazkodási folyamat problematikájának súlyosságát. A mindennapi életük a bűncselekmény és a várható következmények köré fonódik leggyakrabban, ugyanis az előzetesen letartóztatott maga dönthet arról, hogy fel kívánja-e venni a munkát, amit a bv. számára felajánl. Legtöbbjük nem él a lehetőséggel, a tárgyalásra való felkészülést indokként megjelölve vállalja a mindennapi monotonitást. A bűnösség-ártatlanság problematikájának megoldásában általában háromféle technikával találkozunk.⁷ Ezek: a bűnösség beismerése, tagadása, valamint a bűnösség semlegesítése különféle önigazolási technikák segítségével.

A hosszú időtartamú szabadságvesztésre ítélték, és a „tész” intézménye

A hosszú időtartamú szabadságvesztést töltők minden intézményben speciális problémát jelentenek. Közöttük is az a csoport, amelyet „tész”-eknek neveznek, vagyis a tényleges életfogytiglani ítéletesek.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés eredetileg a halálbüntetés és a határozott tartamú szabadságvesztés közötti híd szerepét töltötte be. Az ún. Csemegi-kódex – vagyis az 1878. évi V. törvénnyel színre lépő büntető törvénykönyv – ismerte az életfogytig tartó szabadságvesztést, fegyházbüntetés formájában, ezt hasonlóképpen fenntartotta a Bt., vagyis az „1950. évi II. törvény a Büntető Törvénykönyv Általános Részéről” is. Az 1961. évi Btk. mellőzte, az 1971. évi 28. sz. tvr. azonban ismét mást

7 Boros J., Csetneky L. (2000)

mondott. Az életfogytiglani visszaállítását azzal magyarázta, hogy a halálbüntetés és a 10-től 15 évig tartó határozott idejű szabadságvesztés között igen nagy volt a távolság, s ez megnehezítette a bíróságok dolgát. Emellett másik fontos érv volt a büntetési célokra figyelemmel az elkövető végleges kirekesztése a társadalomból.⁸

Az ilyen ítélettel rendelkezők esetében a jelenlegi szabályozás szerint 40 letöltött év után kötelező kegyelmi eljárást kell indítani, ami hivatalból indul, és a javaslatot egy, a jövőben felálló kegyelmi bizottság teszi meg. Az egyéni kegyelem azonban megmarad a köztársasági elnök jogkörében. Jelen dolgozat szempontjából a további jogi értelmezés szükségtelen. A további büntetőjogi értelmezések és latolgatások jelenleg az elítéltek pszichikai sajátosságait érdemben nem befolyásolják. A kérvények, beadványok reményt jelentenek számukra, bármilyen csekély is lehet az esély a jobb kimenetre büntetőjogi tekintetében.

Módszer

A vizsgált populáció adatai

A vizsgálatban való részvételre személyesen kértem fel a saját intézményemben elhelyezett előzetesen letartóztatott, illetve nem jogerősen elítélt fogvatartottakat. A nevelő – ill. a reintegrációs tiszt – jelenlétében a zárkákban csoportos foglalkozások keretében ismertettem a toborzó tartalmát, majd felírtuk a jelentkezők nevét. Ezután megbeszéltük a tesztfelvétel időpontját és helyszínét. Mivel a felvétel is csoportosan történt, fontos volt az egyeztetés, mert dolgozó és nem dolgozó fogvatartottak egyaránt voltak közöttük, és a napirend eltérő az állománycsoportok között. A kérdőívek kitöltése az intézet ún. „H” épületében, egy negyven főt kényelmesen befogadó tanteremben történt meg. Időhatárt nem szabtam, hiszen a vizsgálat célja az információk megszerzése volt, időhatár esetén valószínűleg elestem volna fontos információktól.

A hosszú idejű fogvatartottakat két csoportra bonthatjuk. Egyik a helyi intézményben elhelyezettek, a másik a Szegedi Fegyház és Börtönben elhelyezettek csoportja. Sátoraljaújhelyen személyesen kerestem fel valamennyi, vizsgálatban részt vevő elítéltet, és hasonlóképpen alakult a toborzás Szegeden is. Pszichológus munkatársaim hozzám hasonlóan ismertették a toborzó szövegét, majd rögzítették a jelentkezők nevét, adatait. 10 fő vett részt a vizsgálatban a Sátoraljaújhelyen fogvatartottak közül, és 24 fő a szegedi intézményből.

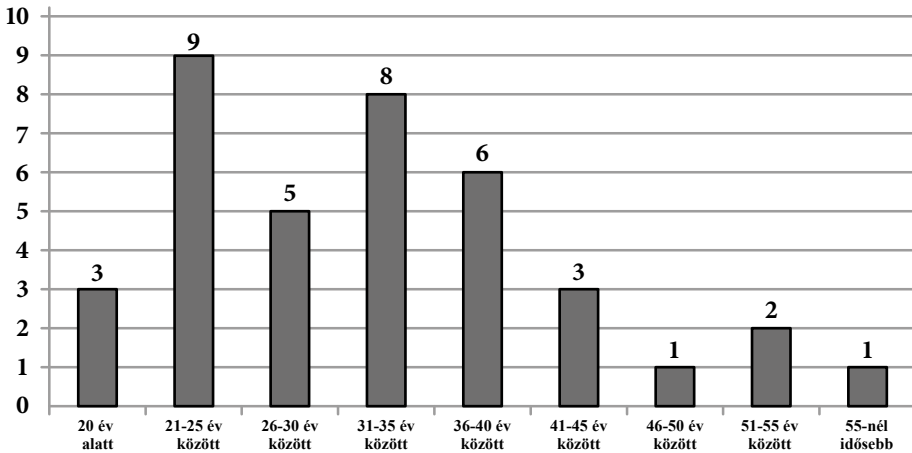
Előzetesen letartóztatottak, nem jogerősen elítélt fogvatartottak

Létszámuk a vizsgálatban:	38 fő
Nemük:	férfi
Átlag életkoruk:	32,5 év
Börtönben eddig töltött idő		
átlaga:	4 év 2 hó
tartama:	10 évnél több:.....	4 fő
	5 évnél kevesebb:.....	27 fő
5 évnél többet töltött le eddig:	11 fő
Leghosszabb töltött ítéletek:	25, 17, 14 és 13 év

8 Nagy F. (2014)

Megoszlás kor szerint:

20 év alatt:	3
21 – 25 év között:	9
26 – 30 év között:	5
31 – 35 év között:.....	8
36 – 40 év között:	6
41 – 45 év között:	3
46 – 50 év között:	1
51 – 55 év között:.....	2
55-nél idősebb:.....	1

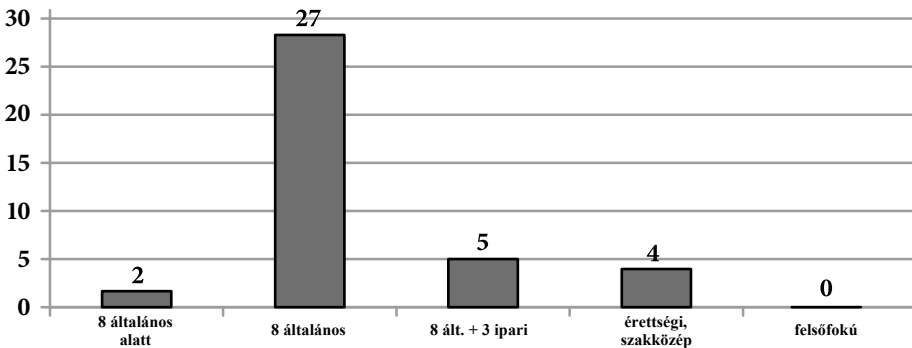

1. ábra: A vizsgált előzetesen letartóztatott, nem jogerősen elítélt fogvatartottak életkori megoszlása

Látható, hogy a vizsgált fogvatartotti csoport tagjai az életkort illetően zömmel a 20 és 40 év közötti korosztályhoz tartoznak.

Előzetes, nem jogerős fogvatartottak iskolai végzettségei:

8 ált.-nál kevesebb:.....	2
8 általános:	27
8 + ipari:	5
Érettségi, szakközép:.....	4
Felsőfok:	0

2. ábra: Az előzetes, nem jogerősen fogvatartottak iskolai végzettségének megoszlása

A populációban legjellemzőbb a 8 általános iskolai végzettség. 2 fő nem rendelkezik ezzel, írni és olvasni nehezen bár, de tudnak. Kevés volt közöttük a középfokú, felsőfokú végzettségű viszont a vizsgált személyek között nem volt.

Hosszú ítéletesek, tényleges életfogytiglanra ítélték

Létszámuk a vizsgálatban:..... 34 fő

Nemük:.....férfi

Átlag életkoruk:..... 41,1 év

Tényleges életfogytiglant tölt: 25 fő

„Számos” büntetések: 30 év: 5 fő

35 év: 2 fő

40 év: 1 fő

50 év: 1 fő

Börtönben eddig töltött idő

átlaga: 7 év 6 hó

tartama: 10 évnél több 9 fő,

5 évnél kevesebb: 9 fő

5 évnél többet töltött le eddig: 25 fő

Megoszlás kor szerint: 20 év alatt: 0

21 – 25 év között: 0

26 – 30 év között: 3

31 – 35 év között: 9

36 – 40 év között: 7

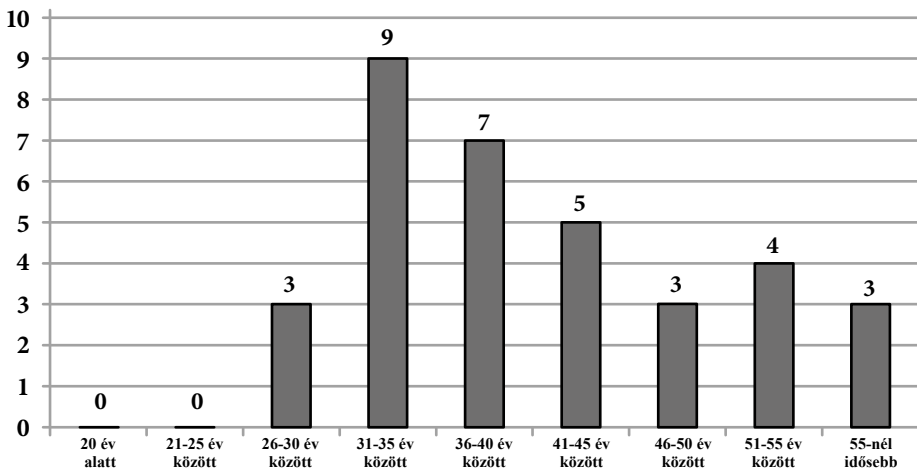
41 – 45 év között: 5

46 – 50 év között: 3

51 – 55 év között: 4

55-nél idősebb: 3

Legidősebb: 60 éves

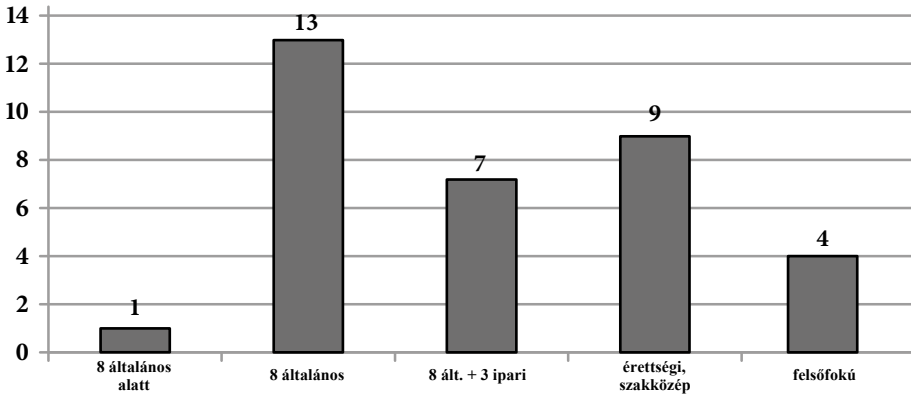

3. ábra A vizsgált hosszúidejű büntetést töltők életkori megoszlása

Látható (később az összevetésben jobban érzékelhető), hogy az életkort illetően a vizsgált állomány magasabb értékeket mutat. 30 és 55 év közé esnek zömmel az értékek.

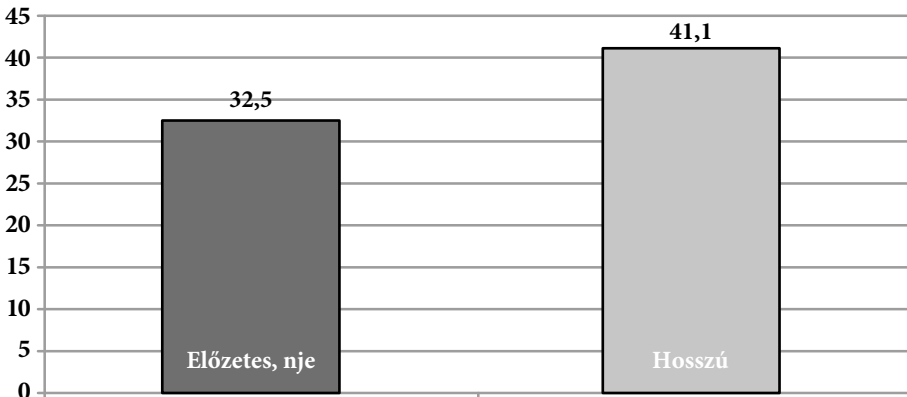
Hosszúidejű ítéletet töltő fogvatartottak iskolai végzettségei:

8 ált.-nál kevesebb:.....	1
8 általános:	13
8 +3 ipari:	7
Érettségi, szakközép:	9
Felsőfokú:	4

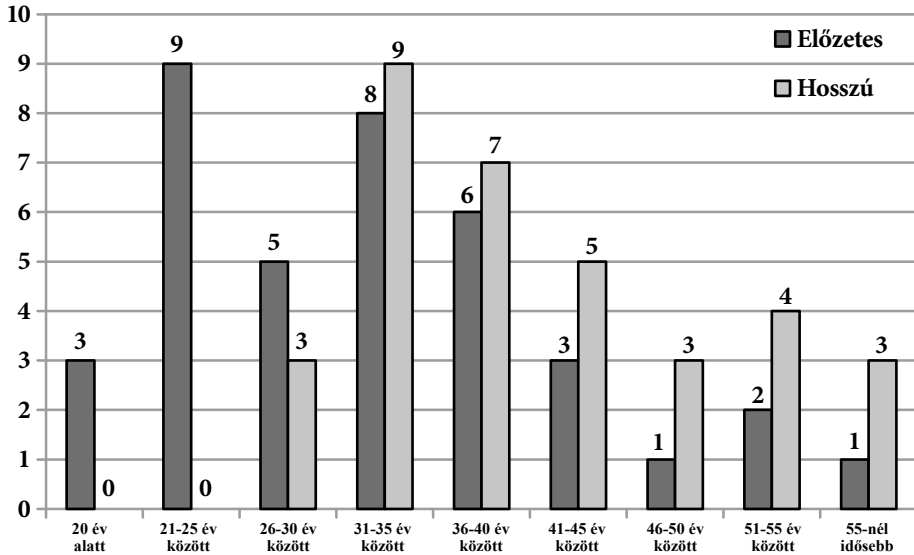
4. ábra: A hosszúidejű büntetést töltők iskolai végzettségének megoszlása

Talán a legmeglepőbb adatelemzési ponthoz értünk. A hosszúidejűsök között – hangsúlyozni kell: a vizsgált populációban (!) – nagyobb arányban fordulnak elő a középfokú végzettségűek, sőt, diplomával rendelkezők is vannak közöttük több, mint 10%-os arányban. Gondoljunk csak a bűncselekményekre! Egy, de inkább több áldozatot követelő büntettek elkövetői ők! Okosabbak, műveltebbek az enyhébb cselekmények elkövetőinél? Természetesen ez a felvetés egy nagyobb arányú mintavétel esetén lenne nyomósabb. Ekkora populációban óvatosan kezelendő ez a jelenség. Az összevetésnél később szemléletessé is válik a két adatsor közti különbség.

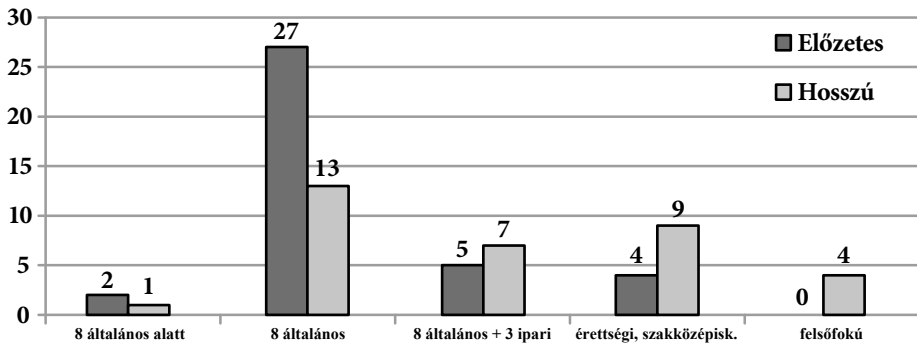

5. ábra: A két populáció átlag-életkorának összevetése

Ez a tény magyarázatra nem szorul és nem is lehet magyarázni egy ekkora vizsgálati mintában. Semmiképp nem vonható le messzemenő következtetés, de egy későbbi kutatás hipotéziseként talán megfogalmazható lenne az életkor és a hosszú idejű ítélet, valamint az elkövetett bűncselekmény súlyának összefüggése.

6. ábra: A vizsgált populációk életkori megoszlásának összevetése

7. ábra: A vizsgált populációk iskolai végzettségének összevetése

Berendezés, anyag, eszközök

A vizsgálatban két kérdőívet alkalmaztam. Az egyik a P.I.S.I. másképpen a PIK (Pszichológiai Immunkompetencia) kérdőív, melynek eredetijét, bevezetését és magyarázatát Dr. Oláh Attila: *Érzelmeik, megküzdés és optimális élmény c. könyvében*⁹ találhatjuk meg. Részletes ismertetését azért írtam le az előző fejezetben, mert ez adja tulajdonképpen dolgozatom gerincét, és emiatt indokoltnak éreztem, hogy nagyobb terjedelmet szenteljek a bemutatásnak. Itt csupán a technikai elemeket említem meg.

9 Oláh A. (2005)

A kérdőív 80 tételt tartalmaz, mindegyiket egy 1-től 4-ig terjedő skálán kell a vizsgált személynek minősítenie, attól függően, mennyire érzi magára nézve igaznak az adott állítást. A válaszokat az értékelő (számítógépes program) az előzőekben leírt 16 alskálába sorolja. A válaszok között vannak ún. fordított tételek, ezeket az értékelés tájékoztatója külön tartalmazza. A pontszámokból alskálánként tudunk értékeket meghatározni és viszonyítani az ún. tesztátlaghoz, és egy P.I.S.I. összértéket is tudunk számolni, amely a pszichológiai immunrendszer összértékét mutatja meg. Jelen kutatásban ezt nem használtam.

A hipotézis által indokolt másik kérdőív a Beck-féle szorongás-skála, a BAI. Ennek ismertetése a Dr. Perczel Forintos Dóra, Kiss Zsófia és Ajtay Gyöngyi által szerkesztett, Kérdőívek, becslőskálák a klinikai pszichológiában c. könyvben található, melyet az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet adott ki 2005-ben. A BAI kérdőívet dr. Aaron Beck és munkatársai szerkesztették. Ez egy 21 itemből álló feleletválasztós önbecslő skála, ami a vizsgált személy szorongásszintjét méri. Feladat, hogy a vizsgált személy az elmúlt hét vonatkozásában gondolja végig, tapasztalta-e a szorongás általános tüneteit (pl. zsidbadtság, bizsergés, hóhullám, rossz dolgok miatti aggodás stb.). Rendkívül széles körben elterjedt, s a témában szinte minden tudományos közleményben idézett kérdőív. Igen magas belső konzisztenciával bír, és az egyéb szorongás-skálákkal erősen korrelál. A kitöltés 17 és 80 év közötti személyeknek ajánlott. Mindegyik itemet négy lehetséges változatban lehet minősíteni, a választottat keresztrel jelölve a megfelelő oszlopban.

Ezek:

- egyáltalán nem – 0 pont
- enyhén, nem zavart túlságosan – 1 pont
- mérsékelten kellemetlen volt, de kibírtam – 2 pont
- erősen zavart, alig tudtam elviselni – 3 pont

A maximum érték: 63

Az értékhatarok:

	Amerikai:	Magyar:
0 – 7:	minimális szorongásszint	0 – 21 alacsony
8 – 15:	enyhe szorongás	
16 – 25:	mérsékelt szorongásszint	22-35 közepes
26 – 63:	erős szorongás	36 felett: súlyos

A szorongást négy különböző komponenshez tartozó tünetek írják le, mint a kognitív, a testi, érzelmi és viselkedéses összetevők, a BAI ezek közül két összetevőre koncentrált: a kognitív és a szomatikus területre.

Eljárás

A kitöltésre vállalkozók az intézet tantermében foglaltak helyet, a padokban mindenki kényelmesen elfért, nem zavarták egymást. Először a beleegyező nyilatkozatot töltötték ki és írták alá. Ettől kezdve nevük „eltűnt”, megértették, hogy az adatok azonosítására tovább nincs lehetőség. Megkapták először a PIK kérdőívet, majd a szorongást mérő

tesztet. Időkorlátot nem határoztam meg, hiszen az adatokhoz való hozzájutás volt a cé-
lom. Tapasztalataim szerint átlagban kb. 40 perc elegendő volt a nehezebben olvasó-író
vizsgált személyek számára is a kitöltéshez. A HSR-körletrészen minden résztvevő saját
zárkájában, az instrukciókat követően önállóan, időkorlátozás nélkül töltötte ki a kérdő-
ívet. Így történt ez a szegedi intézményben is. A begyűjtés után a beleegyező nyilatko-
zatokat leválasztották, garantálva az anonimitást, majd az íveket egy közös gyűjtőbe re-
ndezték el. Belső postai úton, zárt, lepecsételt borítékban jutottak el hozzám a kérdőívek.

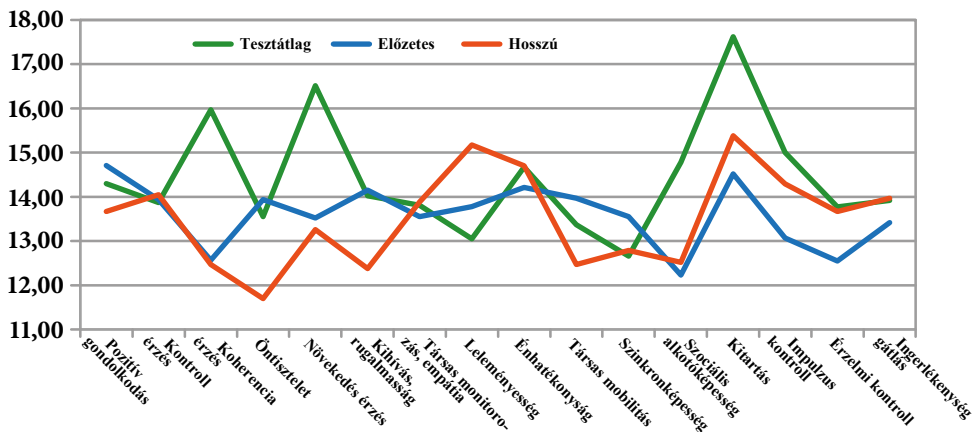
Eredmények

A P.I.S.I. kérdőív eredményei a következőképpen alakultak:

	Poz. gon.	Kontroll	Koher	Öntisz	Növek	Kihív	Társ. mon	Lelem.
Standard	14,30	13,87	15,97	13,55	16,51	14,02	13,81	13,05
Előzetes	14,71	13,94	12,57	13,94	13,52	14,15	13,55	13,78
Hosszú í	13,67	14,05	12,47	11,70	13,26	12,38	13,88	15,17

	Énhat.	Társ. mob	Szindr.	Szoc. alk.	Kitart.	Impko.	Érz. ko.	Ing. gát
Standard	14,67	13,37	12,66	14,78	17,62	15,00	13,77	13,92
Előzetes	14,21	13,97	13,55	12,23	14,52	13,07	12,55	13,42
Hosszú í	14,70	12,47	12,79	12,52	15,38	14,29	13,67	13,97

1. sz. táblázat

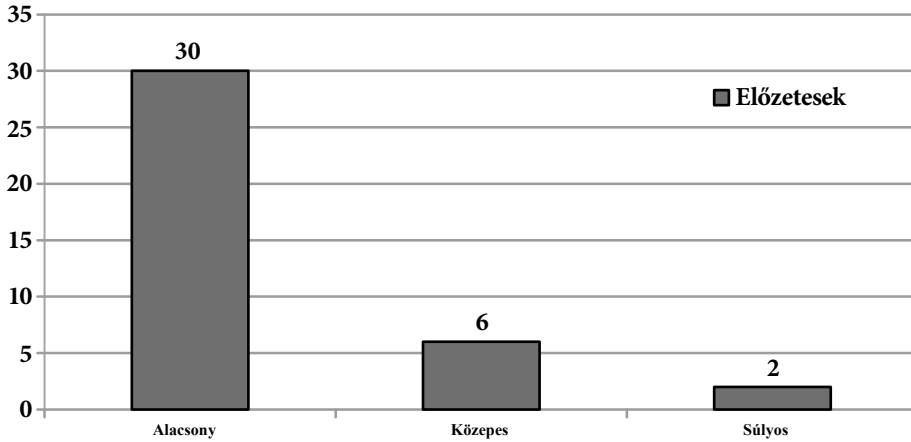

8. ábra: A P.I.S.I. összesített grafikonja

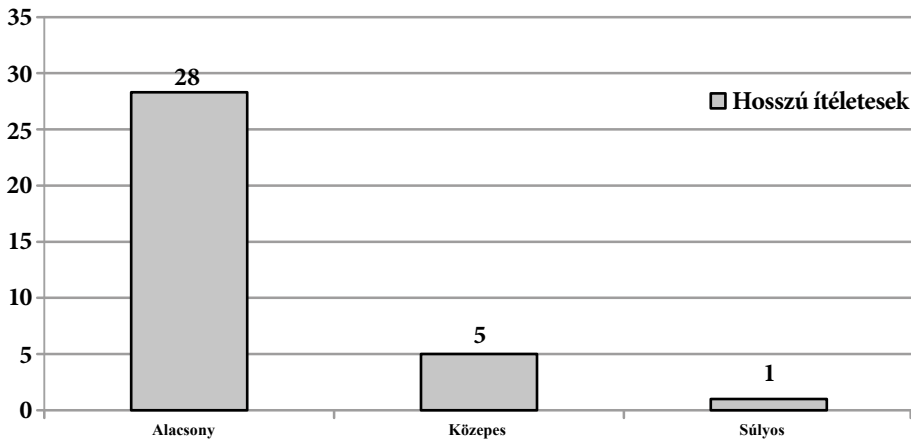
Első látásra kivehető, hogy három faktor vonatkozásában különösen nagyok a standardoktól való eltérések negatív irányban. Ezek: a koherencia-érzés, a növekedés-érzés és a kitartás. Két esetben a hosszú ítéletesek mutatnak jelentős negatív irányú eltérést a többiekhez képest, ezek a faktorok: az öntisztelet és a kihívás – rugalmasság. Az előzetesek értékei látványosan kisebb értéket az impulzus-kontroll és az érzelmi kontroll esetében mutatnak. A leleményesség értéke viszont a hosszúidejű elítéltek esetében mutat jelentősen magasabb átlagot.

BAI kérdőív eredményei:

	Előzetes	Hosszúidejű
Elemsszám	38	34
Szorongás-átlag	13,105	9,088

8. ábra: Szorongás értékek az előzetes, nem jogerős fogvatartottak körében. Átlag: 13,10
Megjegyzés: 0 értéket 3 fő jelölt.

9. ábra: Szorongás értékek a hosszú ítéletesek körében. Átlag: 9,08. Megjegyzés: 0 értéket 13 fő jelölt!

Diszkusszió, elemzés

Lássuk, hogyan lehet értelmezni a P.I.S.I. kérdőív eredményeit az adott populáció esetében. Az előzetesek és a hosszú idejű elítéltek értékeit a Perczel Forintos Dóra által szerkesztett könyvben közölt standardokkal hasonlítottam össze.

A pozitív gondolkodás átlagai alig több mint egy pontos határon belül vannak, nem különböznek tehát jelentősen egymástól. Első látásra meglepő lehet az, hogy az előzetesek a legpozitívabbak, de ha belegondolunk, bennük még él a remény a felmentés, a szabad lábra helyezés iránt. „Higgye el, az egész eljárás egy tévedés!” – hányszor hall-

juk ezt a mondatot tőlük! Nem meglepő viszont, hogy a hosszú ítéletesek a legkevésbé pozitívak. Örökre bezárva lenni – nos, ez a helyzet érthető módon nemigen kedvez az optimizmusnak, a sikerorientáltságnak.

A kontrollképesség mértéke a három csoportban szinte azonos értéket mutat, a többihez képest közepes szinten. Ott, ahol az embernek szinte minden percét, tevékenységét szigorú szabályok, illetve más emberek határozzák meg, észrevehető az a szándék, hogy minden lehetőséget kihasználjanak, ami egy kicsit is az önálló döntéshozatalt, elhatározást segíti elő, és ezt a képességet igényli.

A koherencia-érzék átlaga a két fogvatartotti csoport esetében kb. 3,5 ponttal, tehát lényegesen alacsonyabb a tesztátlagnál. Említettem korábban, hogy e skála három komponense a felfogóképeség, a források kezelésének képessége és az értelmesség. Az alacsony érték azt jelzi, hogy a börtönkörülmények között a rabok úgy érzik, a történésekre nincs befolyásuk, a velük történeteket elszenvedik, forrásaik korlátozottak. Könnyen megkérdőjeleződhet az élet értelmességébe vetett hit, s erre nekünk, a reintegráció területén dolgozóknak külön oda kell figyelnünk, és megadni a megfelelő segítséget. Jómagam a legfontosabbnak azt tartom, hogy legyenek mindig célok, hosszú és rövid távra egyaránt.

Az öntisztelet skáláján a legalacsonyabb értéket a hosszú ítéletesek mutatják, nem véletlenül. Még évek elteltével is erősítheti bennük a büntudatot és felidézheti a bűncselekménnyel kapcsolatos élményeket egy-egy megjegyzés, akár az elítélt társaktól, akár a hivatásos állománytól. Egy új befogadás (új intézménybe való szállítás) alkalmával is rákérdeznek az elkövetett bűncselekményre a reintegrációs tisztek, pszichológusok is. Ezek a momentumok ébren tartják az átélt borzalmakat. „*Mit tettem le az asztalra eddigi életem során...?*”- gyakran marad üresen a kitöltendő sor a kérdőívben, sokszor nincs válasz. Persze, sokfélék a cselekmények, sokfélék az elkövetők, ezért a büntetőeljárás során a szakemberek igyekeznek mérlegelni minden körülményt a büntetés mértékének megállapításakor. Ezért fontos elv az egyéniesítés a reintegrációs programokban. Meglepetés talán az előzetesek magas pontszáma. Feltételezhető, hogy a kétségbeesés, a kiszámíthatóság hiánya az önkritika bizonyos fokú elvesztését is eredményezheti. Ez újabb vizsgálat tárgyát képezheti.

A növekedésérzés faktorában a tesztértéknél több mint 3 pontos lemaradást mutatnak az elítélt csoportok. A folyamatos pszichológiai fejlődés, a személyiség megújulására való hajlam ennek a skálának a fő irányvonala. A lemaradást a körülmények figyelembe vétele mellett azzal indokolhatjuk, hogy a fogvatartottak nem motiváltak a fejlődésre, megújulásra. Az önismeret szintje nagyon különböző, általában az énkép negatív, kevés lehetőséget látnak az előremenetelre.

A következő skála a rugalmasság és kihívásvállalás a hosszú ítéletesek jelentős, kb. 2 pontos lemaradását mutatja a tesztátlag és az előzetesek eredményeihez képest. Úgy gondolom, érthető, ha ők nem túlságosan fogékonyak a nyitottságra, a változások követésére és az újdonságokra, nem ezek a legfőbb rugóik a mindennapok túlélését illetően.

Talán a külső szemlélő számára meglepő, a fogvatartottakat jól ismerő szakembereknek viszont elfogadott lehet az, hogy az empátia, a társas monitorozás képessége közel azonos értékek körül rendeződik a mindhárom populációban. Úgy gondolom, hogy a társas környezeti információk szelektív észlelése az empátia révén egyrészt tudatos és a mindennapi élethez nélkülözhetetlen, másrészt fejleszthető, ami a társakhoz való viszonyulás sokéves tapasztalatain alapul és működik. Lefordítva a hét-

köznapok gyakorlata: egy „kezdő” nem léphet fel igényekkel, egy „új fiúnak” a felső ágyon a helye. A „menőt” kiszolgálják, a „csicska” kiszolgál másokat. A hasonló informális csoportba tartozók egymás hasznára lehetnek, a különbözőek viszont érvényesíteni igyekeznek eltérő érdekeiket.

A legérdekesebb eredményt a leleményesség faktora mutatja, hiszen közel 2 ponttal emelkedik ki a hosszú ítéletesek átlaga. A mindennapi tapasztalat alapján elmondhatom, hogy valóban originálisak és konstruktívak ezek az emberek. Mondják, hogy van idejük foglalkozni újabb és újabb elképzeléseik megfogalmazásával. Ám meglepő módon ezek valóban ott vannak a megvalósíthatóság határán, a reintegrációs tisztek és feljebbvalóik számára feladatot jelent átgondolni az ötletek elbírálását (pl. zárkában tartható tárgyak köre, újabb tevékenységek engedélyezése, szabadidő szervezésének átalakítása stb).

Az énhatékonyság-érzés értékeinek átlagai 0,5 ponton belül vannak, az eltérések szinte elhanyagolhatók. A személyek úgy érzik, önmaguk gyártotta terveiket, megoldási javaslatukat képesek aktualizálni a kitűzött célok érdekében.

A társas mobilizálás képességének értékei közül az előzetesek mutatják a legmagasabb átlagértéket. Valószínűleg ők azok, akik mindent bevetnek, többek között társas környezetük meggyőzésének technikáit is abból a célból, hogy őket felmentsék, vagy ítéletükön enyhítsen majd a bíróság. Az, hogy a hosszú ítéletesek ezen a skálán nem mutatnak hatékonyságukat igazoló értéket, a mindennapi gyakorlatot tekintve nem jelenti azt, hogy ne lennének bizonyos kérdésekben jelentős hatással a társakra. A jelenlegi, a strasbourgi bíróság felé indított beadványok sorozata jellemzően egy-két fogvatartott kemény meggyőző munkájának eredménye.

A szinkronképesség az aktuális eseményekkel való együttélés mértékét mutatja meg. Kissé magasabb értéket tapasztalunk az előzeteseknél. Érthető ez akkor, ha arra gondolunk, őket szinte benti életük minden percében foglalkoztatja az elkövetett esemény súlya, a kiszabható büntetés mértéke. A tagadás ezt az értéket alapvetően negatív irányba befolyásolja.

A speciális alkotóképesség értékei a két fogvatartott csoport esetében alacsonyabbak a tesztátlagnál. Nem jellemző tehát, hogy ezek az emberek eljutnának arra a szintre, hogy feltárjanak, vagy felfedezzenek másokban olyan képességeket, amelyek rejtettek ugyan, de segítségükre lehetnek a stresszel való megküzdésben. A csoportok szervezése bizonyos problémák megoldása érdekében különösen érvényes a hosszú-idejű elítéltek esetében.

A kitartás képességét leginkább az úgynevezett frusztráció-tolerancia határozza meg. Ha ennek értéke magas, akkor az illető képes szükségletei kielégítésének késleltetésére, illetve elhatározott viselkedését akadályok felmerülése esetén is tudja folytatni. A standard tesztértékek átlaga a legmagasabb, ezt a hosszúidejűsök követik, majd némi meglepetésre az előzetesek mutatják a legkedvezőtlenebb értéket. Ennél a faktornál a legnagyobb az eltérés a standard tesztátlagtól. Ezt valószínűleg – bár nem egyértelműen állítható – a bizonytalanság érzése befolyásolja leginkább.

Az impulzivitáskontroll értéke a standard csoport esetében a legmagasabb, ezt a hosszú ítéletesek pontja követi, legalacsonyabb az előzetesek értéke. Ezek szerint ők kontrollálják legkevésbé racionálisan viselkedésüket, legkevésbé figyelmet fordítanak a helyzetnek megfelelő, adekvát viselkedés tanúsítására. Ők azok, akikre azt mondja a köznyelv, hogy „hamar elszalad velük a ló...”, viselkedéseiket sokszor megbánják.

Ugyanez a helyzet az érzelmi kontroll esetében is, de az előzetesek átlagértéke itt még alacsonyabb, míg a másik két csoport pontszáma közel azonos. Tapasztalataim megerősítik ezt. Az indulatos, dühös megnyilvánulások különösen a tárgyalások, az ítélelhozatal időintervallumában gyakrabban fordulnak elő ebben a körben. Gyakoribb a megkeresések kérelmi lappal, vagy nevelői (reintegrációs tiszt által) javaslat alapján. Sokszor fordul elő, hogy kétségbeesve szembesülnek azzal a ténnyel, hogy jogerős ítélet következik, vagy született, s ettől kezdve új alapokra kell helyezni életüket. A hosszú ítéleteseknél a beletörődés érzése felül kerekedik az indulatokon, látványos, szélsőséges reakciókat stresszel teli élethelyzetekben (haláleset, egyéb veszteségek, partnerkapcsolat megszakadása) sem tapasztalhatunk.

Az ingerlékenység gátlás az előzetesek vonatkozásában mutat kb. 0,5 pontos elmaradást. Az értékek elrendeződése összhangban van az előző két faktor eredményével. Ez azt jelzi, hogy a fogvatartottak vizsgált két csoportja közül a hosszú ítéletesek gyakrabban tanulják meg a racionális kontroll gyakorlását az indulatok felett, és a dühöt többnyire konstruktív módon igyekeznek felhasználni és érvényre juttatni.

A szorongásteszt (BAI) nem hozott olyan eredményt, amely a vizsgálat esetleges továbbvitelénél meghatározó jelentőséggel bírna. Természetesen fontos hozadéka a felmérésnek az, hogy az erre vonatkozó hipotézis igazolást nyert, nevezetesen, hogy az előzetesen letartóztatottak szorongás-értéke magasabb a hosszú idejű elítéltekénél. Magyarázatként feltételezhető, hogy az előzetesek többet aggódnak a közeli jövő miatt, nem tudhatják, hogy milyen ítélet vár rájuk, hol kezdik majd letölteni jogerős ítéletüket stb. Különösen igaz ez az első büntényesek esetében.

A szorongásértékek táblázatai alatt feltüntettem azt, hogy hányan adták vissza ezt a kérdőívet „nullás” végeredménnyel. Amikor ezeket összeszámoltam, elsőre kissé elszomorított a tény: 16 volt ilyen. Arra gondoltam, hogy sokan talán nem vették komolyan a tesztet. Aztán eszembe jutott a híres „negatív triász” a pszichopatákkal kapcsolatban: „nem szeret, nem szorong, nem tanul.” Ezután megnéztem a két csoportban a nullások gyakoriságát. Az előzetesek közül hárman, a hosszú ítéletesek közül tizenhárman adtak nullás értéket. Ebben a megvilágításban már értelmet kap(hat) a nullás teszt. Feltételezhető ugyanis, hogy a hosszú ítéletesek között - akik általában életellenes bűncselekmények elkövetői, akár több áldozattal is - több a pszichopata személyiség. Természetesen egy újabb, erre fókuszáló vizsgálattal lehetne ezt a feltételezést megfelelően bebizonyítani.

Statisztikai vizsgálatok

Kérdésünk az volt, hogy statisztikailag van-e eltérés az előzetesen elítéltek és a hosszú ítéletesek eredményei között. A normalitás vizsgálatára elsősorban a Kolmogorov-Szmirnov vizsgálat alkalmazandó, a viszonylag kis elemszám miatt azonban a Shapiro-Wilk próbát használtam. A 0,05 alatti szignifikanciaszint a nem normális eloszlású faktorokat jelzi, és mivel ezekből viszonylag sok van, ezért a továbbiakban nemparaméteres módszer alkalmazására volt szükség, az ilyen eljárásban rangszámokkal számolunk.

A Mann – Whitney próba eredményeként ahol a szignifikancia-szint 0,05 alatt mutatkozik, azok az R4, R10 és R14 változók. Ezeknél van tehát különbség, ami azt

jelenti, hogy az eltérések valószínűleg abból erednek, hogy az egyik csoport előzetes, a másik pedig hosszú idejű ítéletet tölt. Nevesítve: az öntisztelet, a társas mobilitás és az impulzus-kontroll faktorairól van szó. Az öntisztelet esetében az átlagértékek elemzésében ismertettem, hogy a hosszú ítéletesek mutatnak legalacsonyabb értéket, érthető okokból, míg az előzetesek némiképp váratlanul a tesztátlagnál is kissé magasabb pontszámot értek el. A társas mobilitás eltérése ugyancsak érthető, hiszen a hosszú ítéletesek, különösen, akik HSR-körletrészen vannak elhelyezve, gyakran egyedül, maximum egy zárkatárral élnek együtt, és igen kevés lehetőségük van akár találkozni is másokkal. Kicsit más a helyzet azok esetében, akik közösségi munkahelyen dolgoznak, ők kevesen vannak. Az előzetesek viszont minden lehetőséget igyekeznek kihasználni, ami társas kapcsolatrendszerüket erősíti, mintegy előkészítve ezzel majdani beilleszkedésüket a jogerősök közösségébe. Az impulzuskontroll statisztikai eltérése sem meglepetés, az előzetesek alacsony értéke a tiltakozást, a helyzet el nem fogadását, adott esetben a „mindent visszacsinálni akarást” tükrözheti.

Korreláció-vizsgálatot végeztem mind az össz-populáció, mind a két csoport vonatkozásában külön-külön. A P.I.S.I. t-értékeit és a BAI-értékeket szerepeltettem az összevetésben. Csak a néhány értékelhető eredményt (Spearman) ismertettem.

A teljes populáció esetében: BAI és növekedés-érzés ,009 szign. -,308**(0,01) korrelációs koeficiens; vagyis ha növekedés-érzés értéke növekszik, a szorongás értéke csökken. BAI és a szociális alkotóképesség ,000 szign. -,504**(0,01) korrelációs koeficiens; vagyis, ha a szociális alkotóképesség értéke növekszik, a szorongás értéke csökken; BAI és az érzelmi kontroll ,008 szign. -,311**(0,01) korrelációs koeficiens; vagyis, ha az érzelmi kontroll értéke nő, a szorongás értéke csökken.

A csoportonkénti külön vizsgálat eredménye az előzeteseknél a BAI és a szociális alkotóképesség ilyen jellegű összefüggését, a hosszú idejűeknek pedig a BAI és a növekedés-érzés, valamint a szociális alkotóképesség hasonló eredményét erősítette meg.

Összegzés

Mindennapi munkámat illetően hasznos eredményekkel és tanulságokkal szolgált a dolgozat. Eddigi feltételezéseim egy részét sikerült méréses eredményekkel is alátámasztani, igazolni. A pszichológiai immunrendszer működésének beható elemzése ebben a nem könnyű populációban néhány hétköznapi tapasztalatot tudományosan erősített meg, és ez fordítva is igaz.

Az első hipotézist, miszerint van kimutatható különbség az előzetes, nem jogerős és a hosszú ítéletesek immun-működései között, a vizsgálatok eredményeinek egy része alátámasztotta. Természetesen nem vártam, hogy a PIK (P.I.S.I.) teszt minden faktora statisztikailag is szignifikáns különbséget mutat majd, ahol viszont megvolt ez az eltérés, azzal számolnom kell ezután. Ezek voltak: az öntisztelet, a társas mobilitás képessége, valamint az impulzuskontroll. Természetesen a következtetéseket a viszonylag kis elemszám miatt óvatosan kell kezelni.

A második feltevés, ami a szorongásszintet magasabbnak feltételezi az előzeteseknél, és ezt az eltérést a kontroll-érzés hiányára alapozza, szintén részben igaznak bizonyult ebben a vizsgálatban. Ugyanis a BAI átlagértéke az előzeteseknél tényleg nagyobb. Am az egyébként is alacsony korrelációk között az értékelhető három faktorban a kontroll-érzés, amit befolyásolóként feltételeztem, nem szerepel. Enyhe összefüggést a szoron-

gással a növekedés-érzés, a szociális alkotóképesség, és az érzelmi kontroll mutat, ami a kontroll-érzéssel ugyan rokon, de annak csak egy szegmensét jelenti.

A harmadik hipotézist, miszerint az impulzuskontroll működésére hatással van az, hogy az illető előzetes, nem jogerősen elítélt, vagy hosszú idejű ítéletet tölt, sikerült igazolni a vizsgált populációban. A statisztikai vizsgálatok között a Mann – Whitney-próba ugyanis eltérést mutatott másik két faktor mellett ebben is a két csoport között.

A vizsgálatban összesen 72 fő vett részt, az elemszám tehát viszonylag kevés, így a következtetésekkel óvatosan kell bánnunk. Felmerülhet az a kérdés, hogy akik vállalták ebből a különleges populációból a vizsgálatban való részvételt, vajon miért tették, és miért utasították el ezt azok, akik kimaradtak? Valóban gyakoribb-e a pszichópátia előfordulása a hosszú idejű büntetést töltők esetében? Tényleg nem szorong az, aki azt állítja, hogy nem szorong – vagy csupán arról van szó, hogy a börtön falai között ezt „nem illik” bevallani? Nos, ezek (is) az elvégzett kutatás korlátai, a felmerülő kérdések és egyúttal az újabb kutatási irányok lehetséges útjai ebben a témában.

Természetesen számomra fontos tanulságai és értékei is vannak az elvégzett munkának. Elsősorban az, hogy a szakterület kutatása – bár az érintettek egyértelműen a társadalom legmélyebb süllyedt rétegét képviselik – megéri a befektetést. Ugyanis, meggyőződésemmé vált, hogy ha az egyébként is folyamatos szerepkonfliktussal küzdő pszichológus ebben az élethelyzetben az embert keresi meg az elkövető személye mögött, megpróbál egyénre szabottan látni a motivációk, a kontroll(hiány) és az akarati cselekvés szövevényeiben, átlátja a fogvatartott pillanatnyi helyzetét, akkor valóban hatékonyan tudja szolgálni a szervezet feladatát, a büntetés végrehajtását. A pszichológiai immunrendszer működése sok szempontból befolyásolja a börtönadaptációs folyamatot. Az ehhez kapcsolódó kérdőív alkalmazását mindenképp hasznosnak tartom kiegészítésként a jelenleg alkalmazott módszerek mellett. Informatív és nehezen hamisítható – ahogy ezt a korábbi részben kifejtettem. A szorongás mérésének több módszere ismert, ezeknél az őszinteséget azonban alapvető feltételként kell kezelni ahhoz, hogy az eredmények értékelhetőek legyenek.

Tudatosság mélyítése, és a vizsgálati repertoár bővítése – a munka elvégzésével ezt a két fő célt tűztem ki magam elé további tanácsadói munkámban.

Felhasznált irodalom

- Boros J. – Csetneky L. (2000). *Börtönpszichológia*. Rejtjel Kiadó, Budapest.
- Csóti A. (2005). A magyar börtönügy új kihívása: a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés. *Börtönügyi Szemle*, 2, 25-28.
- Nagy F. (2014). A szabadságelvonással járó szankciókról az új Btk-ban. *Börtönügyi szemle*, 4, 1-28.
- Oláh A. (2005). *Érzelmek, megküzdés és optimális élmény*. Trefort Kiadó, Budapest.
- Oláh A. (1996). *A megküzdés személyiségtényezői. A pszichológiai immunrendszer és mérésének módszere*. ELTE, Budapest.
- Perczel Forintos D., Kiss Zs., Ajtay Gy. (szerk.) (2005). *Kérdőívek, becslőskálák a klinikai pszichológiában*. OPNI, Budapest.
- Sharpe, R. (1998). *Hogyan győzzük le a szorongásunkat?* Kinizsi Kiadó, Debrecen.

Fotó: Bv. fotó

CSOPORTOS MEDITÁCIÓ FOGVATARTOTTAKKAL A BALASSAGYARMATI FEGYHÁZ ÉS BÖRTÖNBEN – NAPLÓ

A reintegráció elősegítése céljából kerestem meg a Balassagyarmati Fegyház és Börtönben olyan felnőtt fogvatartottakat, akik nyitottak voltak mentális önfejlesztő technikák kipróbálására a börtönártalmak hatásának csökkentésére, a társadalomba történő visszailleszkedésük elősegítésére. Andragógiai eszközökkel, csoportfoglalkozások keretein belül a relaxáció és meditáció elméleti és gyakorlati alapjainak átadását tűztem ki célul annak érdekében, hogy aktív részvétellel a fogvatartottak több szerepet vállaljanak saját reintegrációjuk sikeres megvalósításában. A foglalkozásokon az egyéni problémák felismerésére, megfogalmazására, mentális technikák alapjainak elsajátítására fókuszáltunk. A tíz alkalommal végzett közös munkában a résztvevők olyan felnőtt-tanulási folyamatban vettek részt, amelynek eredményeképpen többen áttörést tapasztaltak mindennapos problémáik feletti kontrolljukban.

Kulcsszavak: reintegráció, andragógia, önfejlesztés, relaxáció, meditáció

In order to facilitate reintegration, I contacted some prisoners at Balassagyarmat Strict and Medium Regime Prison who were open to try mental self-development techniques to reduce the impact of prison harms and to help reintegration into society. With some andragogical tools, within the framework of group work, I aimed at teaching the theoretical and practical basics of relaxation and meditation so that actively engaged prisoners would play a bigger role in the successful implementation of their own reintegration. In the lessons we focused on identifying and formulating individual problems and learning the basics of mental techniques. During the ten occasions, participants took part in an adult learning process that resulted in a breakthrough in controlling their daily problems.

Keywords: reintegration, andragogy, self-improvement, relaxation, meditation

Bevezető

Első alkalommal 2013-ban szerveztem meditációs technikákat is tartalmazó, börtönpszichológus által ellenőrzött csoportfoglalkozásokat büntetés-végrehajtási intézetben élők számára. A Balassagyarmati Fegyház és Börtön önkéntesen jelentkező fogvatartottjaival rendszeresen végzett andragógiai munkám célja az érintettek figyelmének felkeltése volt a szabadságvesztés-büntetés idejének önfejlesztő tevékenységgel történő megtöltésére. Olyan mentális módszert és lehetőséget mutattam be az érdeklődőknek, amellyel – a módszer elméleti és gyakorlati alapjainak elsajátítása után – bárki önszorgú módon vehet részt személyes fejlődésének előmozdításában. A fogvatartottaknak ezzel a büntetés-végrehajtás által nyújtottakon felül további lehetősége nyílt tevékenyen részt venni saját reintegrációjuk hatékony kivitelezésében. E munka folytatásaként 2015-től további, az előzőekhez tartalmilag illeszkedő (börtönpszichológus által ellenőrzött) foglalkozásokat indítottam, melyekben kiemelt jelentőséget tulajdonítottam az önfejlesztésnek, ezen belül a meditációs technikák alkalmazásának.

A meditáció és annak használhatósága a reintegrációban

A meditáció azon formája, amely a tudatosságra épül, a gyakorlatot végző olyan állapotát feltételezi, amely az éberség egy speciális fajtájával jellemezhető. Az elmélkedésnek egy különleges módjáról van szó, amely során némi koncentrációval jutunk el egy, a gyakorlatok végzéséhez szükséges nyugalmi állapotba. A meditáció nemcsak azt a pozitívumot ígéri, ami a gyakorlat végzése közben időlegesen tapasztalható (maga a tevékenység adta jó érzés), hanem ezen felül azt is, hogy a gyakorlatot rendszeresen végzők életük során a készség szintjén végezhetik e hatékony önfejlesztő tevékenységet.¹ A börtönben végzendő meditáció a Silva-féle Agykontroll módszerén alapul. E módszernek azon jellemzőire építve várjuk pozitív hatását, melyek segítik az ellazulást, s melyek a szervezet öngyógyító folyamatait aktiválják.²

A meditáció pozitívumai a szabadságvesztés-büntetésüket töltők körében igen hasznosnak ígérkeznek, hiszen – a fogvatartottak nyilatkozatai alapján és a börtön egyénre gyakorolt hatásainak ismeretében³ – a stressz csökkentése, a krónikus fájdalmak enyhítése, a szorongás elleni cselekvés mindennapos szükséglet a börtönben.

A börtönbeli meditációtól várt eredmények tekintetében a legfontosabbak között szerepel, hogy a fogvatartottak új technikákat ismerjenek meg és építsenek be életükbe, amellyel csökkenthetik a nem csak a fogvatartottakra ható börtönártalmak hatásait, de az egyén mélyebb önismeretre is szert tehet. Ennek köszönhetően képes lehet megfogalmazni céljait, továbbá mindennapjaiban úgy élni, hogy e célok eléréséhez magatartásával, aktivitásával a lehető legtöbbet teszi hozzá. E pozitív változások együttes megvalósulása – a büntetés-végrehajtás reintegrációs törekvéseivel összhangban – képes lehet segíteni a büntetésüket kitöltők társadalomba történő visszailleszkedését.

1 Schlosser K. (2012)

2 Silva, J., Miele, Ph. (1990)

3 Fliegauf G. (é. n.)

Egy már kipróbált módszer lehetőségeinek további vizsgálata

2015-ben ismét meghirdettük a Balassagyarmati Fegyház és Börtön fogvatartottjai számára a *mentális önfejlesztő gyakorlatokkal* történő megismerkedés lehetőségét. Tíz foglalkozás keretén belül nyolc fogvatartott vett részt a 2015 októberétől 2016 márciusáig tartó, többnyire kéthetente megtartott csoportfoglalkozásokon. A foglalkozások célja továbbra is a fogvatartottak figyelmének a felkeltése volt a meditáció adta lehetőségekre, mentális gyakorlatok alapjainak elsajátítására, ezen keresztül a börtönléttel kapcsolatos egyéni problémák önálló kezelésére, mindezekkel a reintegráció támogatására.

Előnyt jelentett a folytatáshoz, hogy a meditációs csoportfoglalkozások jellege, tartalma az intézet fogvatartottjai körében már ismert volt; a jelentkezők biztak abban, hogy olyan foglalkozás résztvevőivé válnak, amelyben számíthatnak a tanulás lehetőségére, a kölcsönös tisztelet érvényesülésére, és amelyben megtalálhatják az önfejlesztés támogató légkörben zajló, olykor játékos, szabad, de mindenképpen előremutató lehetőségét. E közös, önfejlesztő munkára olyan fogvatartottak jelentkeztek, akik meg tudták fogalmazni megoldásra váró problémáikat, s akik kellő nyitottsággal és bizalommal fogadták e lehetőséget.

A programok az erre a célra alkalmanként három óra időtartamban fenntartott helyen zajlottak, ahol mind a hivatásos személyzet, mind a résztvevők igyekeztek a téma jellegének megfelelő zavartalan környezetet biztosítani. A fogvatartottakkal arra szerződöttünk, hogy reintegrációjuk érdekében közös önfejlesztő munkát végzünk. Az alábbi naplóval arra kívánom felhívni a kritikus olvasói figyelmet, egyben arra keresem a választ, hogy egy 10×3 órás meditációs foglalkozássorozaton belül mely elemek lehetnek alkalmasak néhány börtönbeli probléma kezelésére. Továbbá annak tudatában, hogy az esetek nagy részében a fogvatartottak részvétele a reintegrációban nem önkéntes⁴, vizsgálom, milyen módon motiválhatók, mely eszközökkel vonhatók be a fogvatartottak a saját reintegrációs folyamatuk segítését célzó munkába. A meditációs gyakorlatokat – terjedelmi korlátok miatt – csupán a szükséges mélységben írom le.

Első foglalkozás: 2015. október 15.

A részt vevő nyolc fogvatartott között egy fő már rendelkezik ismeretekkel a meditáció gyakorlatában (a 2013-as foglalkozásaimon is részt vett), a többiek még nem ismerik a technikát. Noha a résztvevőkre általánosan jellemző a téma iránti nyitottság, egyikük úgy gondolja, nem lesz képes meditatálni.

Bevezetesként áttekintjük a meditációs folyamat megértéséhez szükséges fontosabb fogalmakat: tudatszintek, relaxáció stb. A fogvatartottak szóban nyilatkoznak a gyakorlattal kapcsolatos elképzeléseikről, céljaikról és a programtól várt eredményekről. A résztvevőket megismertetem a felkínált lehetőségekkel, majd felvázolom az aktivitást igénylő, várható gyakorlati munkaelemeket. Az ismertető után vélemények, kérdések hangzanak el az alapfogalmakkal, illetve a célokkal kapcsolatban.

4 Fliegeauf G. (2012)

A beszélgetés következő szakasza magára a meditációs gyakorlatra irányul. Előre nyomtatott táblákon kifejezéseket mutatok fel. Ennek célja a gondolatébresztés, az ötletadás, és a lehetőség nyújtása a táblákon szereplő kifejezések egyéni gondolatokkal történő kiegészítésére. Az általam ajánlott fogalmak: szeretet, béke, munka, harmónia, segítség, nyugalom, egészség, önmegvalósítás, szabadság, megbecsültség, siker, probléma, megoldás, tanulás, gazdagság, helyes döntés, család, megértés. A jelen lévő fogvatartottak részéről az alábbi kiegészítések érkeznek: önzetlenség, figyelmesség.

Első relaxációs alapgyakorlat: *a meditatív állapotba kerülés* gyakorlása, a tudatszintváltozás lehetőségének/tényének megerősítése, majd *kijövetel*⁵.

A tapasztalatok megbeszélése során egyhangúlag pozitív élményekről számolnak be a résztvevők: „valahol máshol voltam”; „bizsergést éreztem a végtagjaimban”.

A következőkben további beszélgetést folytatunk a közös munka későbbi lehetőségeiről, egyszerűen felkészülünk a következő meditációra: fogalmakat gyűjtünk, melyeket felhasználunk a meditációban.

Második relaxációs alapgyakorlat: a lemenetel a tetőtől-talpig ellazítás módszerével zajlik – az első gyakorlat mintájára.

A két gyakorlat között gyűjtött fogalmakat beépítjük a program irányító szövegébe. A meditáció végén lassú kijövetellel térünk vissza a hétköznapi tudatszintre. E második alkalommal jól látható, hogy a jelenlévők már megismerték a módszert. A résztvevők jelzik, hogy szívesen folytatnák ennek az újonnan megismert technikának a gyakorlását a meghirdetett későbbi időpontokban.

A programok során megfigyelhető volt, hogy a börtönbeli foglalkozások folytonosságát, a részvételi létszámot a körülmények alkalmanként befolyásolhatják. Ilyen körülmény lehet többek között egy-egy csoporttag megbetegedése, vagy a büntetés-végrehajtás által megszabott kötelezettsége. Így a tényleges csoportlétszámban történő változást rugalmassággal kellett kezelnünk, az egyes foglalkozásokról távol maradók esetében szükséges volt felzárkózásuk segítése. Növelte ugyanakkor a foglalkozások folytonosságát, hogy a csoportban regisztrált fogvatartottak többsége minden foglalkozáson részt vett.

Második foglalkozás: 2015. november 5.

A hét fogvatartott részvételével induló program kezdetének időpontjára a termet már átrendezték a foglalkozáshoz (a székek körben helyezkednek el). Rövid emlékeztetőként elhangzik a meditáció elméleti alapjainak ismétlése címszavakban.

Első gyakorlat: a közös tevékenységre való ráhangolódást végezzük az ellazulást segítő zene hallgatásával. Mindenki csöndben ül, egyesek behunyt szemmel készülnek fel a program további elemeire.

Második gyakorlat: rövid meditációt, egy alapgyakorlatot végzünk, melynek célja az általános jóllét támogatása.

Fogalmakat gyűjtünk a következő meditációhoz. A fogvatartottak az alábbi gondolatokat fogalmazzák meg egyes szám első személyben: „magabiztos vagyok”,

5 Silva, J., Miele, Ph. (1990) p. 21.

„boldog vagyok”, „nyugodt vagyok”, „egészséges vagyok”. Egyúttal megbeszéljük az *egészség–emberi kapcsolatok–egzisztencia* gondolatlánc elemeinek logikai sorrendjét, az önfelkészítő gyakorlatokba történő beágyazásának jelentőségét.

Harmadik gyakorlat: az összegyűjtött fogalmak beágyazása a tízperces meditációba. Utána az élményeknek, a meditáció hatásának megbeszélése.

Beszélgetés a képzeletről. A *vizualizálás és elképzelés* közötti különbség megbeszélése. Felkészülés egy képzeletfejlesztő meditációs gyakorlatra.

Negyedik gyakorlat: *Domján László: A Sziget c. képzeletfejlesztő meditációjának* gyakorlatban történő feldolgozása. A gyakorlat 21 perces.

További, a gyakorlatok során felmerülő kérdések megbeszélése: a fogvatartottak elmesélik a meditáció alatti érzéseiket, születő gondolataikat. Párbeszéd zajlik a résztvevők között. Elhangzik a börtönpszichológus értékelő véleménye.

A következő alkalomra történő előrettekintés céljából, a tartalom tervezését segítő, gondolatokat gyűjtünk. Áttekintjük a meditációs technikák lehetőségeit abból a célból, hogy megtudjuk, milyen speciális meditációs gyakorlatokat illesszünk be a további programokba. A csoport érdeklődése a következőkre irányul:

- memóiafejlesztés,
- az alvászavar enyhítése,
- a fizikai fájdalom csökkentése.

Megtervezzük tehát a következő alkalom tartalmi szerkezetét, elsősorban az esti elalvást könnyítő gyakorlatokra összpontosítunk.

Beszélgetést kezdeményezek a *tanulás* fogalmáról. A fogvatartottak elfogadják a tanulást mint kifejezést jelen tevékenységükre. Megértik az *élethosszig tartó tanulás* egy lehetséges definícióját, elfogadják a tanulás saját helyzetükre értelmezhető jelentőségét. A jelen lévő fogvatartottak a továbbiakban a meditáció gyakorlását önmagukra vonatkoztatva *felnőtt-tanulási folyamatként* értelmezik.

Harmadik foglalkozás: 2015. november 19.

A nyolc résztvevő közül egy fogvatartott kinyilvánítja, hogy nem kíván a további foglalkozásokon részt venni.

Rövid ismétléssel kezdünk (zenés „átszellemülés”), majd általános meditáció következik. Átismételjük a vizualizálás/elképzelés jelentését. Bemutatásra kerül egy, az elalvást segítő gyakorlat⁶. A megértést ábrákkal támogatjuk. A gyakorlat közben öten elalsznak, közülük hármat magam kell, hogy felébresszek (egyikük általában nehezen elalvó, másikuk jó alvó, a harmadik éjszaka általában felébred, és képtelen visszaaludni).

A résztvevők között vannak olyanok, akik fizikai fájdalomtól szenvednek. Rövid elméleti bevezető után kipróbáljuk a fájdalom csillapításának gyakorlatait, melyeket nem az egész csoport, hanem annak csak egy, a fájdalomcsillapítást igénylő tagja véggez. A többiek figyelik a folyamatot.

Az első fájdalomcsillapító gyakorlat: Az önként jelentkező, fájdalmat érző, meditatív állapotban lévő fogvatartottal folyik a párbeszéd. Megkérem a gyakorlatot végző fogvatartottat, fájdalomához gondolatban társítson színeket, illatokat, ízeket stb.:

6 A technikát Domján László 2004-es meditációs tanfolyamán mutatta be.

- *Mely testrészében érez fájdalmat?*
- A nyakamban és a vállamban.
- *Egy 10-es skálát tekintve, hányas értékű fájdalmat érez?*
- 6-os nagyságút.
- *Milyen méretű a fájdalma?*
- Mint egy focilabdáé.
- *Milyen színű a fájdalma?*
- Fekete.
- *Milyen szagú a fájdalma?*
- Kellemetlen.
- *Milyen ízű a fájdalma?*
- Keserű.

10 másodperc szünet.

- *Milyen méretű a fájdalma?*
- Kézilabda.
- *Milyen színű a fájdalma?*
- Piros.
- *Milyen szagú a fájdalma?*
- Elviselhetőbb.
- *Milyen ízű a fájdalma?*
- Savanyú.

10 másodperc szünet.

- *Milyen méretű a fájdalma?*
- Teniszlabda.
- *Milyen színű a fájdalma?*
- Zöld.
- *Milyen szagú a fájdalma?*
- Sokkal jobb.
- *Milyen ízű a fájdalma?*
- Sós.

10 másodperc szünet.

1-2-3-4-5

- *Hányas értékű fájdalmat érez?*
- 3-as nagyságút.

A résztvevő beszámolója alapján az általa elszenvedett fizikai fájdalom a gyakorlat során fokozatosan csökkent. Ezt az eredményt a gyakorlatot végző személy pozitívként értékelte.

A továbbiakban egy zenés gondolatébresztő gyakorlatot végzünk⁷. A hangfelvételen félpercenként hallható egy-egy pozitív gondolat. A fogvatartottak feladata vizualizálni/elképzelni magukat az adott gondolatról eszükbe jutó gondolati kép adta térben. Négyen nyitott szemmel, a többiek meditatív állapotban végzik a gyakorlatot. A hangfelvétel gondolati képeket előidéző elemei: szeretet, béke, önmegvalósítás, öröm, fogékonyság a jóra, ösztönös jó cselekvés, jóindulat, fejlődés, haladás, tanulás, odaadás, a jó elfogadá-

⁷ Az ellazulást segítő hanganyag saját munkám.

sa, becsület, gerincesség, igazságosság, őszinteség, egészség, jótékonyosság, önzetlenség, ünnep, igényesség, tisztaság, hűség, ajándékozás, dicséret, hit, elhatározás, bizonyosság, megbocsátás, türelem, gazdagság, szépség, bocsánatkérés, nyugalom.

Negyedik foglalkozás: 2015. december 3.

Ez alkalommal 7 fő vesz részt a programon. A foglalkozás kezdetekor megkérdezem a résztvevőket, volt-e sikerük a legutóbb tanult, az elalvást segítő gyakorlattal kapcsolatban. Többen jelzik, hogy pozitív dolgokat tapasztaltak. Egymás után elmesélik egyéni élményeiket. Egyikük arról számol be, hogy a gyakorlat által könnyedén és gyorsan el tudott aludni, pedig azelőtt csak gyógyszer segítségével sikerült álomba merülnie. A nyilatkozó személy azt is elmondja, hogy a gyakorlat kipróbálása óta egyáltalán nem szed altatót, elegendő használnia a meditatív módszert az elalváshoz. Többen is úgy fogalmazznak, nem is hitték, hogy ennyire hatásos lehet egy ilyen egyszerű gyakorlat.

A mai alkalommal egy problémamegoldó technikát próbálnak ki az elítéltek. A technika lényege, hogy a gyakorlatot végzők a szokásos módon meditatív állapotba kerülnek, majd egy olyan problémára fókuszálnak, ami éppen foglalkoztatja őket. A problémával kapcsolatban első lépésben egy képet vizualizálnak, s ezt egy fekete keretben helyezik el – ezzel mintegy elfogadják a probléma létezését. Ezt követően a fekete keretes képet félretelva, a probléma megoldásának megfelelő képet helyeznek el egy képzeletbeli fehér keretben. Ezt a gyakorlatot kétszer végzik el, azzal a különbséggel, hogy másodszorra a problémát már nem helyezik a fekete keretbe, csak a megoldást a fehérbe. A második gyakorlat utáni megbeszéléskor a résztvevők közül többen kifejtik, hogy az őket foglalkoztató problémát igen nagy részletességgel sikerült a keretekben elhelyezni, s így a gyakorlat kapcsán el tudják képzelni a problémáikból való kiutat.

A program folytatásaként egy memóriafejlesztő gyakorlat elvégzését tűzzük ki célul. Ehhez a gyakorlathoz nem szükséges a relaxált állapot elérése. A technika elsajátítása és rendszeres gyakorlása azt az eredményt hozhatja, hogy akárhány (ésszerűen 50–100) dolgot megjegyzünk, és ezeket bármilyen sorrendben visszamondjuk. A gyakorlatot a tanulás egy módszertani bővítésének lehetőségére mutatom be. Mind a hét résztvevőt arra kérem, egy lapra írjanak fel különböző kifejezéseket, és számozzák meg azokat. Ezután arra kérem a fogvatartottakat, olvassák fel sorban a leírtakat, melyeket én megjegyzek. Ezt követően azt kértem, véletlen sorrendben mondjanak olyan számokat, amelyekkel egy-egy kifejezést jelöltek meg. Én visszamondom a számokhoz tartozó kifejezéseket, mellyel némi érdeklődést keltek e memóriafejlesztő gyakorlat iránt.

A foglalkozás végén összefoglalásképpen elismétlem a mai napon és az előző alkalomok során tanultak lényegét.

Ötödik foglalkozás: 2015. december 29.

A foglalkozáson 7 fő vesz részt. Mindnyájan izgatottan várták a mai (közel egy hónap szünet utáni) alkalmat. A közös munka elején rákérdezek, ki milyen gyakorisággal használja az előző foglalkozásokon tanultakat, és mik az eredményeik. A válaszok között szerepelnek rendszeres gyakorlásról történő beszámolók, de némely személynél esetében a meditációs gyakorlatok elhanyagolása is szóba kerül.

Első közös meditációnk előtt egy képzeletbeli ideális pihenőhely⁸ gondolati képének kialakítására kérem a fogvatartottakat. Minden résztvevő kialakítja ezt a „mentális helyszínt”, majd az első meditáció során mindenki áthelyezi magát képzeletben ideális pihenőhelyére. Húszperces meditációban kerülnek egyre közelebb a pihenőhely részleteinek megfigyeléséhez a fogvatartottak. Meditatív tudatszinten pozitív állítások meghallgatásával és ismétlésével gyakorlunk. A meditáció után beszámolnak a résztvevők az élményeikről, arról, mennyire részletesen sikerült megalkotni ideális pihenőhelyeiket. Figyelemre méltó, hogy az a fogvatartott, aki a gyakorlatok kipróbálása előtt képtelennek tartotta magát a relaxált állapot elérésére, arról számolt be, hogy közvetlen élményként tapasztalta meg a megváltozott tudatszintet. Számára ez volt a legpozitívabb élmény a foglalkozások során.

Tizenöt perces meditáció következik, melyben gyakoroljuk az előzőekben tanult technikákat, s melyben újabb pozitív állításokkal dolgozunk.

A fogvatartottak közül néhányan felvetik a relaxációs zenei háttér választékának bővítését: szívesen meditatálnának *Mozart* műveire, emellett a jazz műfajait és egy bizonyos ázsiai, pánsípot is tartalmazó zenei háttérrel is szívesen hallgatnának.

A meditációs gyakorlatok után felkérem az elítélteket, töltsenek ki egy-egy kérdőívet a *Balogh Béla*: *A Tudatalatti tízparancsolata* c. művében foglaltak alapján összeállított kérdésekkel⁹. Ezt azért tartom szükségesnek, hogy a fogvatartottak preferenciái alapján a következő foglalkozások tartalmát megfelelően állíthassam össze. Az igen/nem válaszokat az alábbi állításokkal való egyetértés/egyet nem értés alapján várom:

- A változás életem természetes rendje.
- Saját világom egyetlen gondolkodója én vagyok.
- A siker feltételei eleve adottak bennem.
- Az egészséget és szabadságot választom.
- Teremtő erőmet a közösség javának szolgálatába állítom.
- Örömmel tölt el, ha másokért valamit tehetek.
- Tudom, hogy ideális társam békéjét és boldogságát gyarapíthatom.
- Azért születtem a világra, hogy egész életemet bőségben, boldogságban, szabadon és sugárzó módon éljem.
- Pozitív gondolkodással érem el mindazt, amit akarok.
- Segítek magamon, és az élet is megsegít.

A foglalkozás végén aktív beszélgetést folytatunk a csoporttagokkal a meditációs technikák alkalmazásának lehetőségeiről, várható eredményeiről.

Hatodik foglalkozás: 2016. január 14.

A mai foglalkozáson 5 fő jelent meg. A fogvatartottak a bevezető beszélgetés alkalmával kifejezik egyetértésüket az elmúlt időszakban együtt végzett munka szükségességét illetően. Örömmel fogadják a szélesebb zenei választékot.

A foglalkozás az általános jóllét támogatására irányuló hatperces meditációval indul. Utána egy olyan képzeletbeli helyről beszélgetünk, melyet az egészség megőrzése céljából alakítunk ki elménkben. A feladat tehát egy saját laboratórium kép-

8 A technikát Domján László 2004-es meditációs tanfolyamán mutatta be.

9 Balogh B. (2010)

zeletbeli felépítése¹⁰, amelyet tetszőleges kivitelezésű eszközökkel rendezhetnek be a fogvatartottak az általuk elvárt egészségi állapotnak megfelelő elképzeléseik alapján. Miután a résztvevők berendezték képzeletbeli laboratóriumukat, hosszabb meditáció következik, melyben a frissen kialakított képzeletbeli helyen tesznek virtuális sétát. E meditáció alkalmával a fogvatartottak megfogalmazzák vágyaikat, s érzékelik, hogy a vágyak célokká alakítása aktív cselekvést igényel. Ezt a gyakorlatot kötetlen beszélgetés követi, melyben szó esik a vágyak és a célok megfogalmazásáról. A foglalkozás végén *Balogh Béla*: A tudatalatti tízparancsolata c. munkájának rövid szóbeli ismertetése következik, annak összefoglalása (egyeztetve az előzőleg felvett kérdőívekből származó adatokkal). Az összefoglaló során a jelenlévők kinyilvánítják, hogy elfogadják a mű üzenetét, és szívesen meghallgatnák a teljes anyagot. A tíz bekezdésnyi, az élet különböző (erkölcsi, önismereti stb.) területeire kiterjedő írás felolvasását, a szöveg tartalmi értelmezését a következő alkalomra tervezzük.

A napi program zárásaként beszélgetést folytatunk az eddigi élményekről. A beszélgetés során feltűnő, hogy a résztvevők nagyobb közvetlenséggel, nagyobb nyíltsággal nyilvánulnak meg. Nő az interakciók száma (nem csak a csoportvezető, de egymás irányába is). E pozitívum egyik lehetséges okának a kisebb csoportlétszám hatását tartom.

Hetedik foglalkozás: 2016. január 28.

Ezúttal a résztvevők száma három. A jelen lévő fogvatartottak közül néhányan részletesen beszámolnak arról, milyen tapasztalatokat szereztek az egyénileg végzett meditációs gyakorlatok során. Kiderül, hogy a megszólaló három fő nem csak gyakorolja a csoportfoglalkozásokon tanultakat, de rendszeresen beszélget is a témáról. Néhány megjegyzés a foglalkozásokon kívüli, egyéni meditációt végző fogvatartottaktól:

1. „Amióta ezt csinálom, sokkal nyugodtabb vagyok”.
(Ezt a börtönpszichológus is megerősíti.)
2. „Azóta nincs gondom az alvással.”
3. „Mindig nagyon mélyre megyek.”

Az első meditáció általános tartalommal zajlik. Ez után az egyik fogvatartott arról számol be, hogy a gyakorlat alatt úgy érezte, egy kútba ereszkedik le, amelynek nincs fenéke – ezzel az általa végzett meditációs gyakorlat minőségét (mélységét) szemlélteti.

Az előző programnapokon tanultak felidézésére kártyákat osztok ki, melyeken a tanult meditációs technikákat szimbolizáló képek láthatók. Felteszem a kérdést, ki mire emlékszik az elmúlt időszakból. Minden kártyát felismernek az elítéltek:

- a fájdalom csillapítása
- képzeletfejlesztő gyakorlat
- technika problémák megoldására
- elalvást segítő gyakorlat
- saját, képzeletbeli laboratórium

Az előző foglalkozáson a fogvatartottak által kinyilvánított érdeklődés alapján egy hosszabb meditációt végzünk. Miután a fogvatartottak elérik meditációs tudatszintjü-

¹⁰ A technikát Domján László 2004-es meditációs tanfolyamán mutatta be.

ket, felolvasom *Balogh Béla*: A tudatalatti tízparancsolata c. írását, melyből a 6. fejezetet kihagyjuk. (A jelzett fejezet a társas, magánéleti kapcsolatok kialakításához, fenntartásához tartalmaz gondolatébresztő mondatokat. A gyakorlat végzésének csoportos jellege, a fogvatartottak életének a börtönlet adta speciális volta miatt ezt a fejezetet nem érintjük.)

A felolvasás után a problémamegoldás egy további lehetőségét tárgyaljuk, melynek lényege, hogy az egyént foglalkoztató kérdésekre elalvás után, az álmainkban keressük a választ. E gyakorlatnak csupán az elméletét vesszük át, a gyakorlati megvalósítást illetően abban egyezünk meg, hogy mindenki önmaga próbálja ki a technikát.

A napi program zárásaként általános jóllétet támogató meditációt végzünk, mellyel egyszerűen felidézünk az összes eddig tanult tartalmat.

Nyolcadik foglalkozás: 2016. február 11.

A fogvatartottak nyilatkoznak az előző foglalkozáson tanult, az álmok elemzésével végzett technika egyénileg végzett gyakorlatáról. Többnyire sikertelenségről számolnak be. A negatív visszajelzések között szerepel többek között az, hogy ez a gyakorlat az egyik fogvatartott esetében megzavarja az alvást. További hozzászólásként a gyakorlat egy pozitív vetületét is megjegyzik a fogvatartottak: az egyéni gyakorláskor a csoportvezető hangjának felidézése nyugtató hatást keltett bennük.

A foglalkozás első meditációja az általános jóllétet célozza mintegy húszperces időtartamban. Ezt beszélgetés követi a kimondott szavak hatásáról. Egyeztetjük, hogy ha csak lehet, kizárólag pozitív tartalmú, az önfejlesztés tekintetében előremutató szavakat mondunk ki, valamint, hogy a tagadó mondatok helyett állító mondatokat alkotunk. E szabályok kimondásával arra fókuszálunk, hogy keressük a módját, hogyan formálhatunk át negatív tartalmú kifejezéseket pozitív tartalmúakká.

A következő meditációt előkészítendő, némi fizikai mozgást igénylő gyakorlatot végzünk. Ezt követően ismét az álmainkból szerezhető információk gyakorlatának bevezetése, majd meditációban történő megerősítése következik. Több kérdés fogalmazódik meg a pozitív gondolkodás természetével kapcsolatban, melyekre a pszichológus válaszol. (Megfigyelhető, hogy vannak rendszeresen kérdezők, de olyanok is, akik általában nem szólnak meg, ám aktívan figyelnek.)

A fogvatartottak úgy gondolják, képzeletük csapong, ezért kipróbáljuk, ki mennyi ideig tud egy dologra koncentrálni. E gyakorlatban arra kérem a fogvatartottakat, hunyják be a szemüket, és gondoljanak egy előre megbeszélt tárgyra. Csak arra az egy tárgyra gondolhatnak. Amint észreveszik, hogy e tárgyon kívül más is az eszükbe jut, ki kell nyitniuk a szemüket. Ezzel a gyakorlattal minden résztvevő számára bizonyítjuk, hogy az emberekre jellemző az általuk is említett csapongó gondolkodás, és ez nem természetellenes, tehát elfogadható.

Az utolsó meditáció előtt minden résztvevő kigondol egy mondatot, amelyet magára nézve előremutatónak, fejlesztőnek ítél meg. A meditációban egymás után megszólalnak a fogvatartottak, és kimondják e mondatokat. Egyeztetjük, hogy ezek a mondatok majd egyes szám első személyben, jelen időben, kijelentő módban hangzanak el. Ennek ellenére egy fő negatív tartalmat fogalmaz meg, ketten pedig a pozitív tartalmat tagadó mondatban adják elő.

A foglalkozás végén a fogvatartottak kíváncsiak néhány, a csoportfoglalkozásokkal kapcsolatos lehetőségre. Megkérdezzük, további lehetőségük nyílik-e hasonló andrago-

giai foglalkozásokon való részvételre a közelgő tízedik, egyben utolsó alkalom után. Válaszként a magam és a Börtön részéről ismert pozitív szándékról biztosíthatom a kérdezőket, azonban konkrétumokat nem áll módomban közölni. Ezután a pszichológust kérdezik, a jövőben folytathatják-e a tanultak elmélyítését az ő segítségével, mely kérdésre biztató választ kapnak a szakembertől. További érdeklődésként igényüket fejezik ki egy, a foglalkozások lényegét tartalmazó összefoglaló írott anyagra, mellyel a későbbiekben egyénileg végzendő meditációs gyakorlataik sikerességének valószínűségét kívánják növelni.

Kilencedik foglalkozás: 2016. február 25.

A foglalkozáson négy fő fogvatartott jelenik meg. Az egyik fogvatartott kérdezi, megkaphatja-e a gyakorlatok írásos összefoglalóját. Azt válaszolom, hogy az összefoglalót elkészítettem és átadtam az Intézetnek, az anyagot jelenleg sokszorosítják.

Még az első gyakorlat előtt átismételjük a vizualizációról és az elképzelésről előzőleg tanultakat. A fogvatartottak példákat mondanak mindkettőre. Az első meditációban olyan tartalommal dolgozunk, amely egyszerre összpontosít a képzelet fejlesztésére és tartalmaz játékos elemeket. A résztvevők képzeletben felemelkednek ülőhelyükről, és súlytalan lebegésbe kezdenek. A tizenöt perces gyakorlat minden résztvevő részéről sikerrel zárul. Egyikük arról számol be, hogy képzeletben magasabbra emelkedett, mint tervezte, és (a valóságban meglévő) magasságiszonya kerítette hatalmába. Ezután arról beszélgetünk, mi lehet a haszna a képzeletfejlesztő gyakorlatoknak. Arra az eredményre jutunk, hogy a képzelőerő használatával képesek leszünk jövőképünk részletesebb megalkotására.

A második meditációban szintén a képzelet fejlesztésére fókuszálunk, s a gyakorlatból ezúttal sem hagyjuk ki a játékoságot. A képzeletbeli helyszín egy természeti táj, ahol az ember-állat kapcsolaton keresztül, változatos elemek beiktatásával operálunk. E gyakorlat mindenkinek sikerül.

Felkérem a résztvevőket, mondjanak olyan vágyakat, amelyek célokká formálhatók, és azokat fogalmazzák meg célként. A következők hangzanak el: (1) jobb ember legyek, (2) boldogság, (3) szeretet, (4) együttlét a szeretteinkkel, (5) mosoly, (6) öröm, (7) otthon, (8) család, (9) boldog család, (10) munka, (11) pénz. Közben az egyik fogvatartottnak megfájdul a feje. Emlékeztetem a résztvevőket, hogy e probléma ellen van már technikánk.

Az előzőekben gyűjtött gondolatokat felhasználva, kezdődik a záró meditáció, mely az általános jóllét támogatásával zajlik.

A fogvatartottak a mai gyakorlatokon keresztül megértették, hogy absztrakciós képességük használata serkenti őket egy számukra reális, elfogadható jövőn való gondolkodásra, továbbá kijelentették, vállalják, hogy saját maguk fejlesztése céljából a jövőben alkalmazni fogják a meditatív tudatszinten végezhető képzeletfejlesztő gyakorlatokat.

Tizedik foglalkozás: 2016. március 17.

Öt fővel indul a foglalkozás. Témánk a káros szokások elhagyásának lehetőségére irányul. Amint ismertetem a témát, máris elhangzik egy kérdés: „*hogyan tegyek az ellen, hogy folyton olyat képezzek el az otthoniakkal kapcsolatban, amitől félelem uralkodik el*

rajtam?” A kérdezőnek jelzem, hogy ha ezt egy elhagyandó szokásnak tekinti, bizonyára megtalálja elhagyásának módját a mai foglalkozáson szerezhető ismeretek között.

Elsőként arra irányítom a figyelmet, hogy a résztvevők térképezzék fel, van-e olyan szokásuk, amelyre jobb lenne, ha elhagynának. Javaslom, keressük meg, hogyan lehet megszabadulni rossz szokásainktól. A téma kibontása, egyéni helyzetekkel való összevetése zajlik. Összegyűjtöm az egyéni problémák adta igényeket, melyek feldolgozásával irányítom a meditációkat.

Az első meditáció a jobb egészségi állapottal kapcsolatos gondolatokra épül. Kiderül, hogy a foglalkozáson jelen lévő fogvatartottak rendszeresen gondolnak önmaguk és családtagjaik egészségére. Keresik a lehetőséget arra, hogy az egészség tekintetében egy jobb minőségű életet éljenek. A téma további tárgyalása példák keresésén keresztül zajlik. Az életben az elhagyandó szokásokra (pl. az egész élet munkának szentelése; az egyre több akarása és ennek okai) összpontosítunk.

A foglalkozássorozat utolsó elemének végén visszatekintünk az öthónapos közös munkára. Megbeszéljük, ki mit tudott hasznosítani a meditáció elméleti és gyakorlati alapjairól szóló programból.

A program végén néhányan kifejezik reményüket, hogy alkalmuk lesz a program későbbi folytatására.

Néhány, eredményként értékelhető tény

Már a foglalkozássorozat első napjain sikerült felkelteni a fogvatartottak érdeklődését az önfejlesztés meditatív módszerekkel való támogatására. A közös munka során a résztvevők hozzászórtak ahhoz, hogy külső segítség nélkül, tehát az önmagukban rejlő erők kihasználása által igyekeznek eredményeket elérni az őket foglalkoztató probléma megoldása érdekében.

A fogvatartotti csoportlétszám alkalmankénti változása kihatott a csoport működésére: a kisebb létszámú csoportban az interakciók közvetlenebbek voltak.

Rendszeresen hangzóttak el kérdések a foglalkozásokon, ami a fogvatartottak közös munkánk és témánk iránti folyamatos érdeklődésére utal.

Az elégedettségmérés során a fogvatartottaktól pozitív visszajelzések érkeztek a foglalkozások, valamint a csoportvezető munkájának elfogadása tekintetében.

Összegzés

A 2015. október és 2016. március között megtartott meditációs csoportfoglalkozássorozat egy 2013-ban elkezdett munka folytatása volt. Ebben az időszakban a Ballassagyarmati Fegyház és Börtön önkéntesen jelentkező fogvatartottjai egy olyan csoportmunkában vettek részt, amelynek célja az egyéni problémák felismerésén, megfogalmazásán túl az volt, hogy a résztvevők mentális technikákat sajátítsanak el a börtönártalmak hatásának csökkentése és saját reintegrációjuk megkönnyítése céljából. Rendszeresen megtartott csoportfoglalkozások keretein belül ismerkedtek meg a résztvevők az önfejlesztés egy újszerű lehetőségével. Nemcsak a foglalkozásokon, de az azok közötti időszakokban is kihasználták az időt a tanultak alkalmazására, továbbfejlesztésére. Ennek eredményeképpen többen áttörést tapasztaltak mindennapos problémáik feletti kontrolljukban.

Felhasznált irodalom

- Balogh Béla (2010): A tudatalatti tízparancsolata. Budapest, Bioenergetic Kiadó
- Fliegauf Gergely (é. n.): Börtönártalmak (prison harms). Scribd. URL: <https://www.scribd.com/document/11523046/Bortonartalmak-prison-harms> (letöltve: 2016.10.22. 13:09)
- Fliegauf Gergely (2012): A börtönpszichológia elhatárolása a kriminálpszichológiától. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 1. sz. 45-62. o.
- Molnár Attila Károly (2015): Mentális gyakorlatok a börtönben. *Börtönügyi Szemle*, 2015. 2. sz. 69-77. o.
- Schlosser Károly (2012): Mindfulness, meditáció és klinikai hatékonyság – áttekintés. In: Mikonya György (szerk.): *Vallásos mozgalmak nézetei a családi életéről és az oktatásról*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 143-156. o. URL: http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/mikonya_korr4_NYOMDA.pdf (letöltve: 2014.11.09 12:16)
- Silva, José – Miele, Philip (1990): *Agykontroll Silva módszerével*. H. n., Magánkiadás

TALLÓZÁS A BELÜGYI SZEMLE 2017/11-12. LAPSZÁMÁBAN MEGJELENT TANULMÁNYOKBÓL

Az alábbiakban olvasható a Belügyi Szemle 2017/11-12. lapszámában megjelent tanulmányok publikálás és szakmai szerkesztés előtti kézírataiból készült tallózás, amely közlésével az a célunk, hogy felhívjuk az Olvasó figyelmét a Belügyi Szemlében megjelent teljes tanulmányokra. A tallózásban megjelent szövegrészletek sok helyen szó szerinti egyezőséget mutatnak a leadott kézirattal.

A Főszerkesztő

DR. TÓTH TAMÁS BV. VEZÉRŐRNAGY „A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS HELYZETE ÉS AKTUÁLIS FELADATAI NAPJAINKBAN” CÍMŰ TANULMÁNYA

Bevezetés

A Büntetés-végrehajtási Szervezettel szemben támasztott követelményrendszer meglehetősen komplex, és ebből adódóan igen nehéz feladat ennek megfelelni. Talán ebből is adódik, hogy rendvédelmi szervként a jogszabályokban rögzített feladatait az elmúlt évtizedekben bizonyos szempontból a társadalom elől elzártan végezte. A szervezet előtt álló aktuális kihívások, a megoldandó feladatok a közvélemény előtt nem voltak ismertek.

A büntetőjogi paradigmaváltás, valamint a társadalomban a rend és biztonság iránt megfogalmazódott igény – amelynek megteremtése, biztosítása egyébként a rendvédelmi szervektől elvárt kiemelt feladat – a közvélemény figyelmét jelentős mértékben a Büntetés-végrehajtási Szervezet napi tevékenysége felé irányította.

Jogszabályi környezet

A Büntetés-végrehajtási Szervezet tevékenységének felügyelete 2010-ben került a Belügyminisztériumhoz, és az azóta eltelt több mint hét esztendő alatt a terület jelentős átalakuláson ment keresztül. Ennek a változásnak kodifikációs szempontból a legfontosabb eleme az volt, hogy az Országgyűlés 2013. december 17-én elfogadta a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényt.

Működésünk jogi környezetének átalakulásával megnyílt a lehetőség arra, hogy a büntetés-végrehajtás működését szervezeti szempontból is átvilágítsuk, elemezzük, és megtaláljuk azokat a pontokat, területeket, amelyeken javítva tevékenységünket hatékonyabbá, személyi állományunkat felkészültebbé tehetjük. Az elmúlt és az idei év során számos területen indítottuk el azokat a folyamatokat, amelyek célja, hogy a napi, a közép- és a hosszú távú feladat-végrehajtást hatékonyabbá tegyük.

A büntetés-végrehajtási intézetek tevékenységét középírányító szervként felügyelő Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával kezdtük a szervezeti átalakítást. Új szervezeti szabályzat kiadásával alapvetően két fontos területen módosítottuk az Országos Parancsnokság működését. A rendvédelmi társszervek szervezeti felépítéséhez igazodva létrejött a BvOP Hivatal, amelynek segítségével az Országos Parancsnokság és a bv. szervek szakmai tevékenysége hatékonyabban és eredményesebben összehangolható, irányítható. A másik lényeges elem, hogy létrejött az Ellenőrzési Szolgálat.

A szervezeti menedzsmenttel foglalkozó szakemberek között régóta egyetértés van arra vonatkozóan, hogy egy nagy szervezet – legyen az állami vagy magánszektorban működő – nem lehet hatékony, ha az általa irányított szervezeti egységekre, szervekre nem ugyanazok a szabályok, elvárások vonatkoznak. Ennek érdekében a büntetés-végrehajtási intézetek belső szabályzóit egységesítettük. A személyi állományra vonatkozó elvárások tisztázása érdekében pedig munkakörönként elkészültek azok az egységes dokumentumok, amelyek az adott munkakörre jellemző és kötelező elemeket tartalmazzák. A bv. szervek belső normáinak felülvizsgálata is megtörtént. A felülvizsgálat magában foglalta azt is, hogy amely norma összetartozó területet szabályozott, azt egységes szerkezetbe foglaltuk.

Az ellenőrzések rendszere

A büntetés-végrehajtási szolgálat egyben a köz szolgálat, így magas követelményeket támaszt a hivatás gyakorlóival szemben. A rendvédelem minden szervénél kiemelt jelentőségű területnek számít az ellenőrzés. A személyi állománynak a rá vonatkozó szakmai előírások elméleti ismeretén, illetve ezen ismeretek szakszerű és jogszerű gyakorlati alkalmazásán túl szigorú erkölcsi követelményeknek, hivatásetikai alapelveknek is meg kell felelni. A jogszabályokban foglaltaktól eltérő magatartás, a jogellenes vagy a szakmaisággal ellentétes szolgálatellátás nem elfogadható. A szervezeti átalakítás mellett a cél az, hogy a teljes személyi állományt érintően valódi szemléletváltozást érjünk el az ellenőrzésekben, amelyeknek az elsődleges feladata, hogy a vezető megismerje szervezete nehézségeit, feltárja a hibákat és a kockázatokat. Az ellenőrzés területén kiemelten fontos, hogy a változások egy hosszú távra szóló stratégia keretében valósuljanak meg, ezért a Büntetés-végrehajtási Szervezet ellenőrzési rendszeréhez új koncepció készült.

Az ellenőrzési szakterület nemcsak az ellenőrzések számát tudja növelni, hanem újabb ellenőrzési területek vizsgálatával információt is tud szolgáltatni, például a fejlesztésre szoruló területekről, irányt tud mutatni a meglévő, de eddig még nem alkalmazott, vagy új ellenőrzési módszerekkel. A szakterületi ellenőrzések által feltárt tipushibák tapasztalatainak folyamatos értékelésével a feltárt rendellenességek rövid- vagy középtávon megszüntethetők, hosszú távon pedig megelőzhetőek.

Az ellenőrzések száma és tartalma nagyobb biztosítékot nyújt a színvonalas munkavégzésre. Az összegyűjtött információk kiértékelésével a cél a folyamatosan javuló

szívnálú szolgálatellátás és szervezeti kultúra létrehozása. A szakmai munkát nem csak az ellenőrzésekkel segítjük, az Országos Parancsnokság – mint középírányító szerv – márciustól új szakírányítási koncepció alapján gyakorolja az írányító feladatokat és tartja a kapcsolatot a bv. szervekkel.

A büntetés-végrehajtási szervek ügyeleti tevékenységének és az események jelentési rendjének egységes szabályozása érdekében új ügyeleti szabályozást alkottunk és új jelentési rend lépett hatályba. A társszervekhez hasonlóan létrehoztuk a vezető ügyeletesi rendszert is, amely biztosítja, hogy folyamatosan legyen olyan parancsnok készenlétben, aki a rendkívíli események bekövetkezésékor hatékonyan tudja írányítani a szükséges feladatok végrehajtását.

A jövő vezetői állományának képzése

A jövő vezetői állományának képzésére, az oktatásuk megerősítésére is kiemelt figyelmet fordítunk, ezért a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának büntetés-végrehajtási szakírányára – az eddigi gyakorlatot átalakítva – a 2018/19-es tanévtől már nem csak a büntetés-végrehajtásnál hivatásos állományban dolgozók pályázhatnak, hanem lehetőséget kapnak az arra alkalmas és a büntetés-végrehajtási hivatás íránt elkötelezett jelentkezők is.

Arculat és kommunikáció

A büntetés-végrehajtás szervezete jelentős figyelmet fordít a szervezeti megújuláson túl az arculati és kommunikációs tevékenységének megújítására is. Ez elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy kialakuljon az összetartozás érzete a szervezetben belül, és a szervezet más rendvédelmi szervektől jól megkülönböztethető módon tudjon megjelenni külső partnerei, valamint a közvélemény előtt.

Számunkra minden eszköz adott volt egy megújított arculat létrehozásához. A legfontosabb feladatként a már meglévő arculati elemek egységesítése és felfrissítése, valamint a hiányzó elemek létrehozása került meghatározásra. Ehhez át kellett tekinteni a szervezet arculati fejlődéstörténetét, hagyományait, valamint megvizsgálni a modernizáció lehetséges írányvonalait a hazai és nemzetközi közszolgálati és büntetés-végrehajtási trendek figyelembevételével. A fejlesztés fő célja az volt, hogy a hagyományok tiszteletben tartása mellett az új szimbólumrendszer egy modern és hatékony rendvédelmi szerv képét tükrözze a társadalom felé. Így jött létre a jelenleg bevezetés alatt álló új koncepció és jelmondatunk, amely egyben szervezetünk hitvallása is: „Az igazság védelmében”.

Az arculati megújulással párhuzamosan a szervezeti kommunikáció is újragondolásra került. A szervezet a kormányzati és rendészeti kommunikáció alapelvei mentén összehangolt, egységes üzenetekkel volt és van jelen a médiában. Ezeket az üzeneteket a büntetés-végrehajtás hosszú idő után újra saját szóvivőjén keresztül juttatja el a nyilvánossághoz, amely markáns irányváltást jelez az eddigi kommunikációs stratégiához képest. A stratégiaváltás első számú célkitűzése volt az, hogy a büntetés-végrehajtásról szóló hírek megjelenjenek az országos sajtóorgánumokban, amely szükségszerűen együtt járt az eddigi tájékoztatási tevékenység újrapozicionálásával, azaz a helyi és regionális sajtó mellett az országos médiafelületek elérése lett az elsőszámú prioritás.

Együttműködés

Napjainkban már nem szükséges hangsúlyozni, hogy a rendvédelmi és közigazgatási szervek közötti szoros együttműködés mennyire fontos. A rendvédelmi szervek által végzett feladatok számos ponton kapcsolódnak egymáshoz, azok végrehajtása napi szintű kapcsolattartás és együttműködés nélkül nem is volna lehetséges. Együttműködő partnereink számának bővítésével szervezetünk is jobba, hatékonyabbá válik.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet a büntető-igazságszolgáltatást követő végrehajtás intézményesített formájaként továbbra is meghatározó jelentőségű állami szervként látja el tevékenységét. Nagyon fontos, hogy mindez megjelenjen a Büntetés-végrehajtási Szervezetről való közgondolkodásban és a szervezet megítélésében is olyan módon, hogy mindenki számára nyilvánvalóvá váljon: a szervezet értékek hordozója, mert az egész társadalom számára végzi szolgálatát.

SCHMEHL JÁNOS BV. VEZÉRŐRNAGY „STABILITÁS ÉS FEJLŐDÉS. A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI TÖRVÉNY ÁLTAL BEVEZETETT SPECIÁLIS JOGINTÉZMÉNYEK HELYZETE” CÍMŰ TANULMÁNYA

Bevezetés

Jelen írásomban a Bv. tv. hatályba lépését követő két és fél év speciális jogintézmények működésében és működtetésében szerzett tapasztalatait, azok reintegrációhoz való hozzájárulását kívánom röviden bemutatni, aláhúзва azt a tényt és elvárást, hogy minden siker előfeltétele az elsődleges feladatunk – a biztonsági tevékenység – jogszerű, szakszerű, maradéktalan végrehajtása.

A felhívási tevékenység

A Büntetés-végrehajtási Szervezet (a továbbiakban: Bv. Szervezet) 2015-ben különösen jelentős jogszabályi felhatalmazást kapott, amennyiben a még nem büntetés-végrehajtási jogviszonyban lévő, jogerős szabadságvesztésre ítélt személyek esetén maga állapíthatja meg a végrehajtás kezdőnapját és helyszínét. Ennek kapcsán lehetőség nyílik a bv. intézetek telítettségi mutatóinak egymáshoz való közelítésére, kiegyen-

lítésére azzal, hogy a felhívást mindig ezen adatok figyelembevételével bocsátja ki a szakterület. Ezáltal érdemben csökkenhet az átszállítások száma, amely a költségek mérséklődése mellett pozitív hatással van a munkaerő-gazdálkodásra is. A már korábban szabadságvesztést töltött elítéltek előző fogvatartásuk alatt keletkezett nyilvántartási adatait a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BvOP) kezeli, így információkkal rendelkezik a bv. intézetbeli magatartásukat, fegyelmi helyzetüket illetően. Visszaeső bűnelkövetők esetében fontos, hogy az adott intézet már a felhívás bv. intézet felé történő kézbesítésekor fel tud készülni a leendő fogvatartottjuk magatartása, fogvatartási kockázatai tekintetében.

A végrehajtott feladatokat összegezve megállapítható, hogy 2015. január 01. és 2017. június 30. között majd tízezer, pontosan 9 946 felhívást adott ki a BvOP a szabadságvesztés büntetés végrehajtásának megkezdése céljából.

A felhívási tevékenységet érintő legfontosabb fejlesztésként, 2016-tól egy speciálisan erre a célra fejlesztett szoftver állt rendszerbe, amely a teljes tevékenységi láncot támogatja. Ennek egyik fontos eleme, hogy az alkalmazás a törvényben rögzített határidők figyelembevételével értesíti a munkatársakat az intézkedés szükségességéről, így nem kell az ügyiratokat visszatérően áttekinteni, vagy manuális határidőnaplót vezetni. A rögzített adatok alapján, a vonatkozó miniszteri rendeletben szereplő formában és tartalommal elkészíti a rendszer az egyedi felhívásokat, melyek jóváhagyása 2017-től már szintén kizárólag elektronikus úton történik. A rendszer statisztikai adatgyűjtésre is alkalmas, így a 2016-2017-es időszakot tekintve már lényegesen több háttéradat áll rendelkezésre a felhívási tevékenység értékeléséhez.

A kézbesítési sikerességet 2015. óta folyamatosan 70% feletti értéken tartja a BvOP.

Az eddigi végrehajtási tapasztalatokat felhasználva, a közeljövőben két fontos feladat áll a büntetés-végrehajtás előtt a felhívási ügyek tárgykörében:

Tekintettel arra, hogy az elítéltek egy nem elhanyagolható része saját preferenciái alapján a meghatározott helyett másik bv. intézetbe vonul be, elérhetővé kell tenni a felhívási adatokat országosan, valamennyi bv. intézet számára.

Aktívan részt kell vállalnia a felhívási szakterületnek a büntetés-végrehajtás két leginkább átfogó, fogvatartottakkal összefüggő szakmai kihívásában, a teljes foglalkoztatottság megvalósulásában és a reintegrációs programok (főképpen az EFOP kiemelt projektek) támogatásában.

A Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer

A Bv. tv. legnagyobb újításának számító Kockázatelemzési és Kezelési Rendszert (a továbbiakban: KEK Rendszer) a Bv. Szervezet a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (a továbbiakban: KKMI) által működteti. A KKMI a KEK Rendszer részét képező Prediktív Mérőeszköz (a továbbiakban: PME) informatikai háttérét kialakította, a módszertan fejlesztését elvégezte, azonban a kockázatfelmérést továbbra is a büntetés-végrehajtási intézetekhez delegálja.

A Prediktív Mérőeszköz

2017 I. félévében a PME informatikai háttérének fejlesztését a Bv. Szervezet befejezte, valamint megkezdte az értékek standardizálását, vagyis az „alacsony”, „közepes” és

„magas” kockázati értékek pontos meghatározását. Az éles működés bevezetése 2018. január 1-jétől fokozatos kiterjesztéssel valósul meg.

A felmért kockázatok kezelésének lehetőségei

A fogvatartási kockázatokat csökkentő programokon (a továbbiakban: KEK program) való részvételre az elítélt nem kötelezhető. Továbbra is fontos feladat, hogy az elítéltek a droghasználat megelőzésére, az agresszivitás csökkentésére szolgáló, valamint az önérvényesítést (asszertivitás) elősegítő tréningen részt vegyenek, azokat ne „büntetesként”, hanem az eredményes reintegrációjuk érdekében kapott szolgáltatásnak tekintsék. A képzést tartók (154 munkatárs) felkészítését, folyamatos képzését a KKMI biztosítja.

2015. január 1-jétől a KKMI létrehozásáig (2016. június 15.) 480 elítélt került bevonásra ezekbe a programokba. Ezt követően az új, 2017 augusztusáig létrejövő 54 foglalkozásozaton összesen 491 fő elítélt vett részt. A hatékony kockázatkezelés érdekében a jelenleg működő programok mellett további, speciális fogvatartotti csoportok vonatkozásában alkalmazható új szakmai módszerek és eljárások kidolgozása is napirenden van. Ilyen csoportok például a drogprevenációs részlegen és az átmeneti részlegen elhelyezett fogvatartottak, a szuicidum és önkárosítás szempontjából veszélyeztetettek, a szexuális bűncselekményt elkövetők és a családon belüli erőszak miatt elítéltek.

A progresszív rezsimszabályok

A progresszivitás elve szerint az elítélt a szabadulása közeledtével fokozatosan enyhébb, a szabad élethez közelítő körülmények közé kerülhet. Mind a fegyelmi fenytések, mind a jutalmazások körének bővülése szélesíti az adott jogkört gyakorló mozgásterét, elősegíti a progresszív végrehajtást, és erős motivációs bázist ad a reintegrációs folyamat végigviteléhez.

Az országos adatokat tekintve a fogvatartottak rezsimbesorolásánál az általános rezsimbe helyezés dominál. Ez alapvetően a szabályozásból és a rendszer logikájából is fakad. A 16/2014. IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) 33. § (5) bekezdése szerint, ha az elítélt kockázattértékelését a BFB végzi, őt az első besoroláskor az általános rezsimbe kell sorolni.

A rezsimbe sorolás egységes alkalmazását nehezíti, hogy az együttműködő magatartás megítélésénél még a bv. bírók gyakorlata sem egységes, hiszen:

- az egyik értelmezés szerint csak akkor tekinthető az elítélt magatartása kifogástalannak, ha a fogvatartása alatt egyáltalán nem részesült fenytésben;
- míg a másik értelmezés szerint kifogástalan lehet az elítélt magatartása akkor is, ha korábban kapott fenytését a nyilvántartásból törölték, tehát élő fenytéssel nem rendelkezik.

A rezsimbesorolás, a biztonsági és fogvatartási kockázatba sorolás, valamint a fegyelmi és jutalmazási eljárások egymáshoz való viszonyának szakszerű és jogszerű alkalmazása teremti meg a differenciálás és egyéniesítés alapjait a Bv. Szervezetben. Ennek értelmében tehát nélkülözhetetlen, hogy a kockázati besorolási rendszerek kategorikusak legyenek. Az egységes országos gyakorlat és a mélyebb szakmai tartalommal való feltöltés érdekében szükséges módszertani iránymutatás kiadása folyamatban van.

Reintegrációs őrizet

A jogintézmény 2015. április 1-jei hatályba lépését követően – az előzetes várakozásnak megfelelően – folyamatosan emelkedett az ügyek száma. A 2015. december 31-én nyilvántartott adatok szerint az összes ügyek száma 615 volt, reintegrációs őrizet hatálya alatt pedig 115 fő állt.

2016-ban tovább emelkedett a reintegrációs őrizetbe helyezett elítéltek száma, augusztusban elérte a 177 főt, amely a tárgyévben kiemelkedő eredménynek tekinthető.

A jogintézmény bevezetését követő pozitív tapasztalatok indokolták tették a reintegrációs őrizet jogi szabályozásának felülvizsgálatát, 2017. január 1-jétől hatályba léptek az új rendelkezések.

A módosítások eredményeként ugrásszerűen megemelkedett a reintegrációs őrizetbe helyezett elítéltek létszáma. A július végi adatok alapján reintegrációs őrizet hatálya alatt 320 fő állt, amely egy nagyobb előzetesen letartóztatottak elhelyezésére kijelölt megyei bv. intézet létszámának felel meg.

Az elítéltet reintegrációs őrizetbe kihelyező bv. intézet tekintetében is módosult a jogi szabályozás, amely a munkaterhek arányos elosztását tette lehetővé. A módosítás következményeként kikerült a szabályozásból a kihelyezésben illetékes „megyei bv. intézet” fogalma, helyére az „illetékes bv. intézet” meghatározás került. (Bv. tv. 187/D. § (2), IM rendelet 136/C. § (2) bek.). Az új szabályozás alapján a bv. intézet illetékességét a bv. pártfogó felügyelők területi illetékessége határozza meg. Ennek hatására 2017. január 1-jétől minden bv. intézetben megkezdődött a reintegrációs őrizet végrehajtása a kihelyezéstől az ellenőrzésen át a szabadításig.

A tapasztalatok szerint a reintegrációs őrizetbe helyezett elítéltek nagy többsége együttműködő. Magatartási szabályszegésre (jellemzően sorozatos zónasértések miatt) 2016 végéig 7, 2017. július 31-ig bezárólag összesen 20 esetben került sor, ebből 1 esetben az elítélt fogolyszökés vétségét követett el. Meg kell említeni ugyanakkor, hogy a magatartási szabályszegések jellege az idei évben megváltozott. A jogintézmény bevezetését követően a – gyakorta nem szándékos – zónasértésekkel járó esetek voltak jellemzőek, mára viszont egyre több a bódult állapot (alkoholos befolyásoltság), a szándékos lakhelyelhagyás, valamint a reintegrációs őrizet alatt elkövetett szabálysértések miatt megszüntetett ügyek száma. Ezen esetekben az agresszivitás valamely formája is megjelent, amelynek elszennvedői egyrészt az elítélt szomszédjai, másrészt családtagjai voltak. Általánosan megállapítható, hogy a bv. pártfogó felügyelők részéről egyre erőteljesebb a kontroll funkció érvényesítése. A súlyos magatartási szabályszegőkkel szemben a büntetés-végrehajtás határozottan lép fel annak érdekében, hogy az őrizetbe helyezett vagy helyezhető elítéltekben tudatosuljanak a lehetséges jogkövetkezmények. Mindez a megelőzést is szolgálja, melynek várható eredménye a nem kívánatos események csökkenése.

Az új szabályozásnak köszönhetően a reintegrációs őrizet jogintézmény hatálya alá helyezhető elítéltek száma jelentősen nőtt, amellyel arányosan a magatartási szabályszegők száma is növekedést mutat. Mindazonáltal megállapítható, hogy a jogintézmény népszerű, nagy motivációs erővel bír, és alkalmazása jelentős szerepet tölt be a fogvatartottak reintegrációjában, valamint a bv. intézetek zsúfoltágának csökkentésében.

A szabadulásra felkészítés

Az elítéltek szabadulásra való felkészítése komplex feladat. A pártfogó felügyelők a reintegrációs tisztekkel, pszichológusokkal, börtönlelkészekkel közösen, szakmai együttműködés keretében végzik a szabadulás előtt állók felkészítését a szabad életbe történő eredményes visszailleszkedés érdekében. A bv. pártfogó felügyelők Bv. Szervezetbe való integrációja a kezdeti, kisebb zökkenők ellenére eredményesen megtörtént, mára a reintegrációs szakterület szerves részét képezik. Aktív munkakapcsolat alakult ki nem csak a reintegrációs tisztekkel, hanem a pszichológusokkal és lelkészekkel is. A reintegrációs gondozást a Bv. tv.-ben foglaltak szerinti szakterületi együttműködés jellemzi. A szabadulásra való felkészítés keretén belül kiemelten fontos a munkaerőpiaci reintegráció elősegítése is.

A reintegrációs gondozás fellendülése számokban is jól mérhető. A 2014. októberi szervezeti átalakítást követően folyamatosan nőtt a reintegrációs gondozásban részt vevők száma. 2017. június 30-ig a bv. pártfogó felügyelők 6 327 fogvatartottat vontak be a reintegrációs gondozás jogintézményébe.

A szabadultak körében a szakmában elfogadott általános vélekedés szerint a bűnismétlés aránya 40-50% körüli, ez az adat jelenleg becslésen alapul. A BvOP Pártfogó Felügyelői Osztály a KKMI-vel közösen 2016 decembere óta vizsgálja a bv. intézetekben lévő visszaesők arányát, azon belül pedig azon fogvatartottakat is, akik korábban pártfogó felügyelet alatt álltak. Pontos tendenciák az idő rövidege miatt még nem állnak rendelkezésre, de összességében elmondható, hogy alacsonyabb a bűnismétlés mértéke a pártfogó felügyelet alatt állók esetében, mint a pártfogó felügyelet nélkül szabadultaknál, amely mindenképpen előremutató.

A BvOP az eddigi elért eredmények alapján vizsgálja több, alternatív jogintézmény és módszer alkalmazásának lehetőségét. Az ún. közösségi foglalkoztatók célja a szabadult elítéltek társadalmi reintegrációjának elősegítése, a személyiségük és kompetenciáik fejlesztése, munkaerőpiaci készségeik és lehetőségeik támogatása, szabadidős és jótétemeli programok szervezése, valamint a bv. bíró által előírt külön magatartási szabályok teljesíthetőségének megteremtése. Az intézmény keretében viselkedéskorrekciók, illetve kompetencia-fejlesztésre irányuló csoportos és egyéni foglalkozások kerülnek megtartásra, amelyre az EFOP-1.3.3-16. „Fogvatartottak reintegrációja” elnevezésű pályázati projekt kiterjesztése által kerül sor.

A Családi Döntéshozó Csoportkonferencia lehetőséget teremt a családi kapcsolatok megerősítésére, egyaránt segíti az elítéltet és családját a közös élet újrakezdésében, a nehézségekkel való szembenézésben és az azokkal való megküzdésben.

A BvOP által javasolt rendszer bevezetése jóváhagyásra került, amelyet a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia 2018–2019. évekre szóló intézkedési tervéről szóló 1838/2017. Korm. határozat tartalmaz. A Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács 7 millió forinttal támogatja a projekt megvalósítását, amelynek keretében a személyi állomány részéről 50 fő kiképzése, valamint 45 eset végrehajtása valósul meg.

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz és kártalanítási eljárások

Az Emberi Jogok Európai Bírósága által ideiglenesen felfüggesztett, a Magyarországi börtönök nem megfelelő elhelyezési körülményeivel kapcsolatos ügyekben a Kormány intézkedési terve alapján végrehajtott jogalkotás eredményeképpen létrejött az alapvető jogokat sértő elhelyezéssel összefüggésben egy jogorvoslati lehetőség a volt és jelenleg fogvatartott személyek számára.

A magyar jogrendszerbe implementált jogorvoslat egy sajátos jellemzőkkel bíró (sui generis) jogintézmény, amely két lépcsőből áll. A fogvatartott a számára sérelmesnek gondolt elhelyezést a bv. intézet parancsnokánál megpanaszolhatja, aki az adott helyen, vagy a BvOP közbenjárásával más bv. intézetben igyekszik a jogszabályoknak megfelelő elhelyezést biztosítani. Ha erre nincs mód, úgy az okozott sérelem ellentételezésére tesz intézkedéseket, amely leginkább a túltelített zárkán kívül töltött idő arányának növelésére irányul. A második lépcsőben erre épülő kártalanítási eljárásban a jelenleg vagy korábban fogvatartott személy a területileg illetékes törvényszék bv. csoportjának bírójától kérheti a korábban zsúfolt körülmények között történt elhelyezésének megállapítását és az okozott sérelemtől függően naponként legalább 1 200, de legfeljebb 1 600 forint kártalanítás megítélését. Utóbbival kapcsolatban fontos körülmény, hogy a bíró ez irányú döntése alapján annak összegéből még a kifizetés előtt levonható például a bűncselekmény kapcsán megítélt polgári jogi igény vagy az elmaradt gyermektartás.

A BvOP kidolgozta a Panasz és Kártalanítási Tevékenységet Támogató Rendszert, amely felület jelentősen meggyorsítja az ügyintézés az eljárás megindításától a bv. bíró felé történő továbbításig bezárólag.

A 2017. július végéig eltelt 7 hónap alapján megállapítható, hogy a jogorvoslati lehetőségek széles körben ismertek és alkalmazottak a fogvatartottak, volt fogvatartottak és jogi képviselőik előtt, amit érzékletesen támaszt alá az eddig benyújtott, mintegy 5 500 kártalanítási igény, amely nagyságrendileg megegyezik az EJEB-hez 6 év alatt benyújtott keresetek számával.

Zárszó

A Bv. Szervezet a speciális jogintézményekhez kapcsolódó értékelő-elemző munkát és a szükséges kiegészítéseket végrehajtotta. Az utóbbi két és fél év egyértelmű sikerének könyvelhető el a jól működő felhívási rendszer kialakítása, működtetése és a reintegrációs őrizet kiszélesítése. Nélkülözhetetlenek és a munkát nagyban segítik az informatikai fejlesztések, amelyek által egyszerűsödik, és jelentősen felgyorsul az adminisztráció.

Jövőbeni feladatok, elvárt eredmények a legtöbb érintett területnél megfogalmazásra kerültek. Ebből is látható, hogy a dinamikusan fejlődő szakmai környezetben, egy komoly szervezetnél a feladatok értékelése és a fejlesztési lehetőségek keresése folyamatosan szerepet kell, hogy kapjon. A büntetés-végrehajtás ezt a munkát a továbbiakban is folytatja.

JUHÁSZ JÚLIA „BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI PÁRTFOGÓ FELÜGYELŐI TEVÉKENYSÉG A MUNKAERŐPIACI INTEGRÁCIÓ TÜKRÉBEN” CÍMŰ TANULMÁNYA

Előszó

A tanulmány fókuszában a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők (a továbbiakban: bv. pártfogó) tevékenységével összefüggő, munkaerőpiaci integráció fókuszú bűnisméltés-megelőzési módszerek hazai bemutatása áll, amely a gyakorlati munkában megjelenő problémákkal is foglalkozik, továbbá javaslatok megfogalmazására is sor kerül, amelyek megvalósulása esetén a szabadultak reintegrációjában pozitív változás várható.

A tanulmány a Belügyi Szemle 65. évfolyamának 11-12. számában jelent meg teljes terjedelmében, az alábbiakban annak kivonatát olvashatják.

Fel kívánom hívni a figyelmet, hogy a tanulmányban szereplő számadatok nem a jelenleg aktuális statisztikákat tükrözik, hiszen azok 2017 augusztusában készültek.

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők tevékenységi körei

„A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő olyan hivatalos személy, aki a támogató és kontroll funkciók érvényesítésével végrehajtja a törvény alapján fennálló vagy elrendelt pártfogó felügyeletet, az igazságügyért felelős minisztérium, a törvényszék és a bv. szerv megkeresésére környezettanulmányt vagy pártfogó felügyelői szakértői véleményt készít a döntések megalapozásához, továbbá aktívan és hatékonyan részt vesz az elítéltek szabadulásra történő felkészítésében, valamint segítséget nyújt a szabadult elítéltek részére a társadalomba való visszailleszkedésükben. Funkcióját tekintve bűnmegelőzési szakember, akinek legfőbb célja a szabadulás előtt álló és szabadult elítéltek eredményes reintegrációja, ezáltal a visszaesési kockázatuk csökkentése.”¹

Jelen tanulmány elsősorban a bv. intézetben belül végzett szabadulásra történő felkészítést, illetve a pártfogó felügyelet végrehajtásának és az utógondozás jogintézményének részletesebb tárgyalását célozza meg, mivel a bv. pártfogó munkaerőpiaci integrációban betöltött szerepe e tevékenységi körökben jelenik meg legmarkánsabban.

A bv. pártfogó munkaerőpiaci integrációval összefüggő feladatainak bemutatása

Szabadulásra felkészítés

A szabadulásra való felkészítés munkaerőpiaci vonatkozásában a bv. pártfogó személyes kapcsolatainak felhasználásán túl elsősorban a munkaügyi szervekre támaszkodhat. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BvOP)

1 Juhász F. – Juhász J. – Nagy-Mitró L. – Somogyi Zs. B. (2017) pp. 7.

támogatásával 2016-ban minden bv. intézet együttműködési megállapodást kötött a kormányhivatalok foglalkoztatási főosztályaival annak érdekében, hogy a szabadulás előtti információáramlást, valamint a pártfogoltak és utógondozottak munkába állását segítő olyan konkrét kapcsolatokat alakíthasson ki a bv. pártfogó a foglalkoztatási főosztályok kirendeltségein dolgozókkal, amivel pozitív elmozdulás érhető el az álláskeresőként való regisztráció, a közfoglalkoztatásba történő bevonás és a képzéseken való részvétel, valamint a munkaerő-közvetítés terén.

Utógondozás

Az utógondozás olyan, a bv. pártfogók által végzett jogintézmény, amely a szabadultakat önkéntes vállalásuk alapján, szabadulásuk időpontjától kezdődően maximum egy éven keresztül segíti a szabad életben való eligazodásban. Az utógondozás Magyarországon jelenleg nagyon szűk kört érint, ennek oka abban keresendő, hogy a szabadultak – hiába az utógondozásról való tájékoztatás a reintegrációs gondozás idején – saját maguk veszik kézbe ügyeik intézését még akkor is, ha azokkal kevesebb sikert érnek el, mint várják.

Pártfogó felügyelet

A pártfogó felügyelet végrehajtása a bv. pártfogói tevékenység legmarkánsabb része, ahol a kontroll és támogató funkciók leginkább megjelennek. A munkaerőpiaci integráció érdekében a foglalkoztatási főosztállyal való kapcsolatfelvételt – mint a sikerhez vezető egyik lehetséges utat – a bv. pártfogó hangsúlyozza, és ellenőrzi a megjelenési kötelezettségek idején. A bv. pártfogónak nagy szerepe van abban, hogy motivációs beszélgetések alkalmával olyan irányba terelje a pártfogoltak jövőre vonatkozó elképzeléseit, amelyek között a bejelentett, hosszú távú munkalehetőség tölti be a központi szerepet, amelynek legelső állomása az álláskeresőként való regisztráció lehet.

Az eddigi eredmények bemutatása

Noha a bv. pártfogók teljes létszáma nem éri el a hatvanat, mégis rendkívül sokat tesznek a büntetés-végrehajtás érdekében, ezek közül jelen esetben csupán a pártfogó felügyelet számadatait ismertetem. Országos szinten a 2017. július 31-i állapot szerint a pártfogó felügyelet végrehajtása 2717 folyamatban lévő ügyet jelent (a pártfogolt személyek száma némileg alacsonyabb, tekintve, hogy egy pártfogoltnak több, párhuzamos ügye is lehet). 2015. január 1. után rendelkezésre állnak statisztikai adataink, 2015 januárjától 2017 júliusáig csaknem hatezer pártfogolt ügyében rendeltek el pártfogó felügyeletet.² A továbbiakban az elhelyezkedési esélyek nehézségei a teljesség igénye nélkül, a pártfogoltak és utógondozottak csoportját együtt tárgyalva kerülnek bemutatásra.

² A Bv. Szervezet nyilvántartása szerint.

A munkaerőpiaci integráció kérdései a pártfogoltak és utógondozottak körében

Az utógondozott és a pártfogolt, valamint a bv. pártfogó közötti kapcsolat relatíve hosszú időn át fennáll, utógondozás esetén maximum egy, pártfogó felügyelet esetén minimum egy, maximum tizenöt évig, így – egyebek között – a munkaerőpiaci integráció pozitív irányú elmozdulását megalapozó kapcsolat jöhet létre a két fél között.

A bv. pártfogó elsődlegesen saját ismeretségi tőkéjét felhasználva tud konkrét munkáltatót ajánlani a szabadultnak, aki sok esetben csak látszólag motivált az elhelyezkedésre, amelynek érdekében erőfeszítéseket leginkább a bv. pártfogó elvárásainak való megfelelési kényszer miatt tesz. A bv. pártfogónak sokszor nagyobb feladat a motiváció felkeltése, mint egy lehetséges munkahely felkutatása.

Általánosságban elmondható, hogy a pártfogoltak és az utógondozottak elhelyezkedése a halmozottan hátrányos helyzetűek körében a legnehezebb. Esetükben a munkára való motiváció is hiányzik, nem ismerik a strukturált időt, nem tudnak szabályokhoz alkalmazkodni, vagy a nehézségeiket normakövető módon rendezni, gyakori a szenvedélybetegség is, így szinte lehetetlen a beilleszkedésük a munkakörnyezetbe.

Összességében kijelenthető, hogy szabadultként munkát találni közel sem egyszerű. Miközben a statisztikák azt mutatják, hogy rengeteg betöltetlen álláslehetőség kínálkozik a munkakeresőknek, a kereslet és a kínálat nem találkozik. Különösen igaz ez a börtönből érkező, hátrányos helyzetű szabadult esetében. Mindenki jól ismeri a hatósági erkölcsi bizonyítvány fogalmát, a büntetett előélet feltüntetése rendkívül negatív tényező a munkakereséskor. A szabadulás után – az ítélet tartamához igazodva – a terheltek három, öt, nyolc, illetve tíz évig viselik a hátrányos jogkövetkezmény e formáját. Különösen azoknál a szabadultaknál gond ez, akiknek megfelelő, keresletképes végzettségük van, ám az elhelyezkedésük az erkölcsi bizonyítványban bejegyzettekre tekintettel szűk korlátok közé szorul.

Természetesen nem csupán az erkölcsi bizonyítványban foglalt bejegyzés okozza a munkanélküliséget, hanem a hiányzó szociális feltételek, az indulatkezelési problémák, a szenvedélybetegségek stb. Ezeket bv. pártfogóként komplexen kell figyelembe venni, és ehhez igazítani a személyre szabott segítő- és kontrollfunkciók alkalmazását.

A külső szervek és szervezetek szerepe a munka világába történő visszavezetésben

Ahogy korábban említettem, a foglalkoztatási főosztályokkal való együttműködéssel lehetőség nyílt a bv. pártfogók számára, hogy tájékoztatást kapjanak az éppen aktuális képzésekről, munkalehetőségekről. Mindemellett fontos az egyéb, civil vagy egyházi szervezetekkel való jó együttműködés kialakítása is. A bv. pártfogók tevékenységi köréhez a társadalmi szervezetek leginkább azon köre kapcsolódik, amelyek fő profilja a szociálisan, anyagilag rászorult emberek segítése, e csoportba a szabadulás után a volt fogvatartottak egy csoportja is beleillik. Tény, hogy hazánkban jelenleg kevés olyan szerv/szervezet működik, amely konkrét munkalehetőségeket tudna ajánlani kifejezetten szabadultak számára. Pozitívumként értékelhető azonban, hogy

a közelmúltban egyre több cég kereste meg a BvOP-t, amelyek képzésekkel egybekötött munkalehetőséget kínálnának a szabadulás előtt álló elítéltek részére.

Az egyházi szervezetek képviselői minden bv. intézetben jelen vannak, ám az általuk nyújtott segítség elsősorban a hívók számára elérhető.

A munkaerőpiaci integráció kiteljesedését gátló jogszabályi környezet a következőkben kerül bemutatásra, amely azért is indokolt, hogy teljesebb képet kaphassunk a munkába állást nehezítő tényezők sokszínűségéről.

A jogharmonizációs törekvések szükségessége

Külföldre utazás

A külföldre kiutazás lehetősége minden olyan volt fogvatartottnak adott, akik letöltötték a büntetésüket, és kedvezmény nélkül szabadultak. Figyelembe kell vennünk azonban azt a fogvatartotti populációt is, akik feltételes kedvezménnyel szabadulva hagyják maguk mögött a bv. intézetet. Magyarországon a *külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény* egyértelműen kimondja, hogy a szabadságvesztés végrehajtásának utolsó napjáig nem gyakorolhatja a külföldre utazás jogát az a személy, akit végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték. Mint ahogyan azt tudjuk, a feltételes szabadság tartama alatt a büntetés nem számít letöltöttnek, így e törvény értelmében a feltételes kedvezménnyel szabadulók nem élhetnek a külföldre utazás lehetőségével. A pártfogó felügyelet alatt állók külföldre kiutazásának problémája a bv. pártfogók számára is gondot okoz. Egyes esetekben bv. pártfogóként nehéz megtiltani a szabadultnak a kiutazás lehetőségét, hiszen a reintegrációja érdekében éppen ez adná meg a kellő motivációt ahhoz, hogy a visszaesését megelőzzük. A bv. pártfogónak feladatellátása során a törvényi rendelkezéseknek megfelelően kell el látnia munkáját, szükséges az egységes jogi szabályozás megalkotása.

Reintegrációs őrizet

A reintegrációs őrizetbe helyezés jogszabályi feltételei 2017. január 1-jén módosultak, ebből adódóan a jogintézmény alkalmazására jogosult fogvatartottak száma megemelkedett, a tanulmány készítésének idején 320-an töltik reintegrációs őrizetüket.

A jogintézmény alatt állók kapcsán meg kell említeni egy olyan jogszabályi anomáliát, amely a munkába állás lehetőségét korlátozza. A *foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény* (a továbbiakban: foglalkoztatási törvény) kimondja, hogy az álláskeresőként történő nyilvántartásba vétel szünetel a szabadságvesztés időtartama alatt. Mivel a reintegrációs őrizetbe helyezett fogvatartottak büntetés-végrehajtási jogviszonya még fennáll, a foglalkoztatási főosztályok sok esetben megtagadják az álláskeresőként való regisztrációjukat, így a közfoglalkoztatás keretén belül sem tudnak munkát vállalni, illetve képzésben részt venni.

A gyakorlat a kormányhivatalok foglalkoztatási főosztályainak kirendeltségein, megyei szinten sem egységes, a bv. pártfogók visszajelzései alapján több helyen ugyanis a Bv. tv. reintegrációs célkitűzéseit előtérbe helyezve mégis regisztrálják a kihelyezetteket. Fentiekben túl az előzőekben vázolt jogi szabályozás ellenére pozitívumként értékelhető, hogy a reintegrációs őrizetbe helyezettek több mint fele sikeresen elhelyezkedett, megélhetéséről képes önállóan gondoskodni.

Nemzetközi kitekintés

Európai viszonylatban egyedülálló az a magyarországi szervezeti struktúra, amelyben a büntetés-végrehajtás a Belügyminisztérium irányítása alatt működik, és amelybe a pártfogó felügyelői tevékenységek egy része integrálódott 2014-ben.

A tanulmány elkészítésekor nemzetközi kapcsolatokon keresztül sikerült teljesebb képet kapni a környező államok pártfogó felügyelői rendszeréről, valamint azok működési tapasztalatairól. A felméréshez nyolc ország (Ausztria, Csehország, Horvátország, Németország, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia) megkeresésére került sor.

Általánosságban elmondható, hogy a környező országokban a pártfogóknak kevés szerep jut a szabadulás előtti felkészítési folyamatban, tevékenységük elsősorban a szabadulás utáni pártfogó felügyeleti feladatok ellátására fókuszál. A környező országokból kapott információk a következőkben foglalhatók össze.

Munkaerőpiaci integráció

A feltételeken szabadlábra helyezettek munkaerőpiacra történő visszatérésének vizsgálata során Litvánia pontos számadatokat szolgáltatott, e szerint a 2017. március 31-i állapot alapján a pártfogó felügyelői szolgálat által ellátott 939 személyből 605 feltételeken szabadlábra helyezett elítélt (62%) tudott munkát találni, 291-en (30%) regisztrált álláskereső-, 30-an (3%) pedig oktatásban vettek részt. E számarányok a munkaerőpiaci integráció kapcsán felülmúlják ugyan a magyarországi számokat, de megjegyzendő, hogy a pártfogoltak száma hazánkban több mint háromszorosa a litván számadatoknak.

Magyarországon pártfogó felügyelet alatt 2017 júliusában 2717 ügyben 2572-en álltak, közülük 604-en (23,5%) munkanélküliek, 1012-nek (39,3%) rendben van a megélhetése akár bejelentett vagy alkalmi munka, közfoglalkoztatás, egyéb ellátás, illetve nyugdíj címén. Képzésben tízen vettek részt.

Meg kell említeni azt is, hogy a pártfogó felügyelet alatt állók több mint harminc százalékának nincs megadva munkaerőpiaci státus a bv. pártfogók által használt nyilvántartási rendszer adatai szerint. Ennek oka egyebek között, hogy a pártfogoltak egy része (474 fő) még szabadságvesztés-büntetését tölti, ezért ezen adatok kitöltése a bv. pártfogók részéről nem releváns.

A nemzetközi kitekintésen túl a tanulmány során elengedhetetlen a munkaerőpiaci integrációban leginkább érintett célcsoport, a pártfogó felügyelet alatt állók kérdőíves vizsgálata tapasztalatainak bemutatása.

Kutatási eredmények

A tanulmány elkészítése során tehát pártfogó felügyelet alatt állók kérdőíves felmérésére került sor, amelyben munkaerőpiaci integrációjuk folyamatáról tettünk fel kérdéseket.

A kutatási időszakban 108 pártfogolt vállalta önként a kérdőív kitöltését. A rendelkezésre álló válaszok számából jól látható, hogy a felmérés által hozott statisztikai adatok nem tekinthetők általános érvényűnek és reprezentatív jellegűnek sem, ezt mindenképpen szem előtt kell tartanunk az eredmények értékelésekor.

A válaszadók 36,4 százaléka egyáltalán nem érzi problémásnak a büntetett előélet adta elhelyezkedési lehetőségeket, miközben 29 százalékuk nagy problémaként, 28 százalékuk pedig problémásként definiálta, így tehát 57 százalékuk szerint problematikus a munkához jutás büntetett előéletüként, további 2,8 százalék véli úgy, hogy teljes mértékben ellehetleníti a munkához jutást. Ebből az eredményből jól látszik, hogy a pártfogó felügyelet alatt állók – ahogy azt korábban kifejtettem – valóban nehézkesnek élik meg a szabadulás utáni elhelyezkedést.

A szabadulás utáni elhelyezkedéshez szükséges idő vonatkozásában az látható, hogy a válaszadók 39,3 százaléka két héten, 28 százalékuk egy hónapon, 13 százalékuk három hónapon belül el tudott helyezkedni. Egyáltalán nem tudott munkába állni 9,3 százalékuk, 5,6 százalékuk inaktív munkaerőpiaci státusú (például nyugdíjas).

A betöltött munkakörök kapcsán elmondható, hogy a válaszadók többsége olyan pozícióban dolgozik, amely betanított jellegű, illetve segédmunka, emellett meghatározó a szakmunkások száma is, utóbbi kettő leginkább az építőipar területén jellemző. Foglalkoztatási jogviszonyukról megállapítható, hogy a megkérdezettek több mint felének (54,2 százalék) rendszeres, bejelentett munkaviszonya van, ennek elérésében részben a bv. pártfogók is közreműködtek. Ezt követi az alkalmi munkások száma (26,3 százalék), majd a munkanélküliek aránya (12,1 százalék).

A munkába álláshoz való segítségnyújtás kapcsán megállapítható, hogy a válaszadók 46,7 százaléka a bv. pártfogó mellett a családi, baráti kapcsolatokat és az ismeretségi kört jelölte meg, mint támogatói kört. Ebből 41,6 százalék kért további segítséget nemcsak a munkába állással, de egyéb ügyeivel (életvezetés, segélyhez jutás stb.) kapcsolatban is a bv. pártfogótól. További 29,9 százalékukat visszavárták régi munkahelyükre, illetve önerőből találtak munkát, így segítséget nem igényeltek; 9,3 százalékuk nyilatkozott úgy, hogy kizárólag a bv. pártfogó segítette őket munkához. Ezekből az eredményekből kitérünk, hogy két domináns csoport különíthető el a pártfogolti populációban. Egyik részük családi, baráti kapcsolatai által, illetve önerőből oldja meg elhelyezkedését, másik részük ebben a bv. pártfogó felügyelő segítségét kéri. Utóbbi számadatok a megkérdezettek azon javaslatait is tartalmazzák, amelyek a konkrét bv. pártfogói segítségnyújtásra irányulnak. Hangsúlyozandó, hogy többségük azt szeretné, ha szabadulásuk után a bv. pártfogó azonnal munkalehetőséghez juttatná őket. Sokan az információáramlást, a munkalehetőségek naprakész ismeretét fogalmazták meg bv. pártfogói támogatási lehetőségként.

A pártfogoltak 47,9 százalékának száz- és kétszáz ezer forint közötti a havi bruttó átlagjövedelme, 31,8 százalékuk ötven-száz ezer forintot keres, 9,3 százalékuk kétszáz ezer forint feletti jövedelemmel rendelkezik. Ezzel szemben 8,4 százalékuknak abszolút nincs vagy maximum ötvenezer forint a jövedelme, utóbbi kör nagyjából lefedi a munkanélküliek vizsgálatban megjelenő arányát. Magyarországon a 2017 januárjától júliusig tartó időszakban a Központi Statisztikai Hivatal szerint a bruttó átlagkereset 290 300 forint³, ebből jól látható, hogy a pártfogoltak jövedelme jóval ez alatt van.

A korábban ismertetett jogszabályi környezet, a nemzetközi tapasztalatok és a kutatási eredmények alapján a továbbiakban különböző fejlesztési irányok megfogalmazására kerül sor.

3 KSH Gyorstájékoztató: www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/ker/ker1706.html

A jövőbeli fejlesztési lehetőségek irányai

Összességében elmondható, hogy az elmúlt időszakban megfigyelhető a szabadulás előtt állók és a már szabadultak munkaerőpiaci integrációjának pozitív irányú elmozdulása, a jelenlegi rendszer működése részben elegendő ahhoz, hogy a bűnismétlési kockázatok minimalizálását szolgálja, ám a fejlesztési lehetőségek továbbra is nyitva állnak.

A társadalmi szerepvállalás erősítése

A tanulmány érinti az igazságügy és a bv. pártfogói tevékenységek végrehajtásában partnerként részt vevő szervezetek és szervezeteket annak érdekében, hogy közös együttműködéssel hatékonyabb eredmények szülessenek a szabadulók társadalmi reintegrációjában. A jelenlegi szociális ellátórendszer nincs teljes mértékben felkészülve a börtönből szabadult, lakhatási lehetőséggel nem bíró, halmozottan hátrányos helyzetűek ellátására és kezelésére. Fontos lenne olyan intézmények létrehozása, amelyek felkészülten tudják fogadni a szabadulókat, és megfelelő tudásbázissal bírnak a bv. intézetből szabadulók pszichés státusa, szükségletei és a beavatkozási lehetőségek kérdésében. Éppen ezért fontos a félutas házak létjogosultsága is. Ezek több európai országban nemcsak a lakhatás megoldására fókuszálnak, hanem segítik a társadalmi integráció érvényesülését több szegmens vonatkozásában is, ez hazánkban is üdvözlendő lehet. Érdemes lenne tehát megfontolni egy olyan félutasház-rendszer kialakítását, amely konkrét és világos szabályozókkal és lehetőségekkel tudja fogadni a szabadulókat, akiknek a kiválasztása és felkészítése már a bv. intézetben megkezdődne – természetesen a bv. pártfogók segítő közreműködésével.

A büntetés-végrehajtás szerepvállalása

A büntetés-végrehajtásnak a fogvatartottak oktatása, képzése, munkáltatása az elsődleges feladata annak érdekében, hogy megelőzze a visszaesésüket. A teljes körű foglalkoztatás megvalósítása mellett azonban megfontolandó lehet olyan egyéb előnyök kidolgozása, amelyekkel elérhető, hogy a képzésben való részvétel céljaként a részt vevő fogvatartottak egy része ne csak az ösztöndíjat lássa, hanem azt a törekvést, amely a foglalkoztatási rendszerük kidolgozása kezdetén megfogalmazódó jogalkotói szándék volt.

A szabadulásra való felkészítést – amely természetesen elsősorban állami feladat – jelenleg a bv. pártfogók végzik a reintegrációs szakterülettel való szoros együttműködésben, ugyanakkor érdemes lenne megfontolni társadalmi szervezetek ütemezett, a biztonsági szempontok maximális betartása mellett megvalósítható nagyobb fokú bevonását.

Jelenleg is folynak egyeztetések a BvOP-n annak kapcsán, hogy néhány országos lefedettségű vállalat foglalkoztatna szabadult elítélteket, szigorú feltételek mellett (például csak az első fegyelemsértésig tartják fenn a jogviszonyukat). A jelenlegi elképzelés szerint e vállalatok a fogvatartottakat még a bv. intézet falain belül kiválasztanák, és felkészítenék a szabadulás utáni munkavégzésre, valamint a betöltendő munkakör szerinti feladatot be is tanítanák nekik azzal a feltétellel, hogy meghatározott időtartamig a cégnek dolgoznak majd (ez a gyakorlat Csehországban is megfigyelhető).

A jogszabályi módosítások lehetséges keretei

A reintegrációs őrizet jogintézménye sikeres, ám még inkább akkor teljesebben ki, ha az álláskeresőként való regisztráció kapcsán megtörténik a foglalkoztatási törvény módosítása, amely szükséges és sürgető. Különösen azon megyék vonatkozásában lenne ez előremutató lépés, amelyekben a közfoglalkoztatásba való bekerülés adja az elhelyezkedési, megélhetési lehetőségek java részét, amiben pedig a jelenlegi jogi környezet miatt nem minden esetben vehetnek részt a jogintézmény hatálya alatt álló elítéltek.

A hosszú ítéletet töltők szabadulás utáni segítségnyújtásának az utógondozás keretén belül megvannak ugyan a törvényi keretei, ám szükséges azok megtöltése tartalommal, valamint kiterjesztése a pártfogó felügyelet alatt álló szabadultak körére. Ehhez szakmai egyeztetések szükségesek állami és egyéb külső szervezetekkel, továbbá ki kell dolgozni az érintettek lakhatási és munkaerőpiaci módszerének gyakorlati vázát. A külföldre utazás tiltása – tekintettel a nemzetközi bűnügyi együttműködésre – álláspontom szerint nem indokolt, sok esetben az eredményesebb reintegráció hiúsul meg egy-egy szabaduló életében az említett korlátozás miatt. A külföldre utazásról szóló törvény módosítása időszerű, hiszen lépést kell, hogy tartson a megváltozott munkavállalási igényekkel, és szem előtt kell tartania, hogy itthon köztudottan nehéz a szabadulók elhelyezkedése.

Összegzés

Egy Gál⁴ által végzett utánkövetéses vizsgálat során a szabadulók által legtöbbször megnevezett igény a biztos munkahelyre, a megoldott lakhatásra, a központosított szervezeti segítségnyújtásra és szabadulás előtt a külső viszonyokra történő felkészítésre vonatkozott. A tanulmányban hangsúlyoztam a munkaerőpiaci integráció szerepét a visszaesési kockázatok csökkentésében, ehhez kapcsolódva pedig bepillantottam a bv. pártfogók által végzett tevékenységi körökbe, amelyeket részletesen bemutattam a munkaerőpiaci integrációval összefüggésben. Ennek középpontba állításával a bv. pártfogók által végzett áldozatos munka, annak szükségessége és súlya is megjelent, ez motivációs erőként hathat a felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatók számára annak érdekében, hogy tanulmányaik végeztével a bv. pártfogói hivatást válasszák.

A bv. pártfogó felügyelői rendszer fennállása óta elért sikerek megismerése után az elhelyezkedést nem minden esetben megkönnyítő jogi környezetre és a szükséges társadalmi szerepvállalásra is igyekeztem rávilágítani annak érdekében, hogy a vázolt javaslatokkal, fejlesztési lehetőségekkel a szakma közelebb kerülhessen a még teljesebb feladat-megvalósításhoz.

A nemzetközi kitekintés teret engedett a környező országok gyakorlatának bemutatására, ennek alapján a magyar bv. pártfogó felügyelői rendszer különlegesnek, szervezeti felépítésében egyedinek mondható, ezzel sokkal inkább szolgálja a szabadulásra való felkészítést mindamellett, hogy a börtön kapuján való kilépés után is a szabadult elítéltek segítségére van. A kutatási eredmények – amelyek nem tekinthetők reprezentatívnak – igazolták, hogy a bv. pártfogóhoz lehet és érdemes fordulni, ez a szakma létjogosultságát mutatja.

4 Gál L. (2015)

A tanulmányban megjelenő beavatkozási lehetőségek mind csak egy-egy lehetséges irányt vázolnak, azonban a későbbiekben az ez irányú elmozdulás pozitívumként hatna a visszaesési arányok csökkentésére.

Felhasznált irodalom

Gál Levente: A munkaerőpiacon innen, a börtönön túl. In: Albert Fruzsina (szerk.): Életkerek a börtönön innen és túl. Szubjektív reszocializációs esélyek. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2015, 23–59. o.

Juhász Ferenc – Juhász Júlia – Nagy-Mitró Lilla – Somogyi Zsófia Borbála: A bűnismétlés megelőzéséhez kapcsolódó büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői szakmai feladatok. Segédanyag. H. n., 2017

KSH Gyorstájékoztató. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/ker/ker1706.html>

Jogszabályok

A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény

A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény

A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény

A külföldi utazásról szóló 1998. évi XII. törvény

Az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. t.

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. évi KIM rendelet

A fogvatartott személy esetében a büntetőeljárás lefolytatása során, továbbá a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról szóló 11/2014. (XII. 13.) IM rendelet

A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet

Az európai uniós és a nemzetközi bűnügyi együttműködést szabályozó törvények, valamint egyes büntetőjogi tárgyú törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2016. évi CIII. törvény

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF „A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI SZERVEZET BELSŐ KONTROLLRENDSZERE – AZ INTEGRITÁSI RÁNYÍTÁSI RENDSZER FEJLESZTÉSÉNEK KÉRDÉSEI, TEKINTETTEL A SZERVEZETI KULTÚRÁRA, AZ ETIKAI ÉRTÉKEKRE ÉS A BELSŐ KONTROLLFOLYAMATOKRA” CÍMŰ TANULMÁNYA

Bevezetés

Megvalósíthatósági tanulmányomban bemutatom és elemzem – a teljesség igénye nélkül – a Büntetés-végrehajtási Szervezet belső kontrollrendszerének és az integritásirányítási rendszer működtetésének és fejlesztésének elvi alapjait és gyakorlati megvalósításának tapasztalatait.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet belső kontrollrendszere és integritásirányítási rendszere a szervezetirányítás eszközeként magába foglalja mindazokat a szervezet-szabályozó eszközöket, eljárásokat, gyakorlati módszereket és szervezeti struktúrákat, amelyek támogatást nyújthatnak a vezetésnek a szervezeti célok elérésében, megelőző és/vagy feltárási módon jelezhetik a szervezeti célok elérését akadályozó eseményeket.

A téma megközelítésekor elsődlegesen a büntetés-végrehajtás (továbbiakban: bv.) parancsnoki állománya, a belső kontroll koordinátor, a belső kontroll referensek, a folyamatgazdák feladataira fókuszáltam, figyelmet fordítva azokra a területekre, ahol a rendvédelmi szervek sajátos helyzetéből adódóan az államigazgatási szervek integritásirányítási rendszeréről és az érdekérvényesítők fogadásának rendjéről szóló 50/2013. (II. 25.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Intr.) hatálya nem érvényesül.

Tanulmányom a belső kontrollrendszer működtetéséhez, az integritást sértő események elméleti és gyakorlati megközelítéséhez kíván segítséget nyújtani az olvasók, valamint a bv. parancsnokai és előljárói számára, egyrészt a folyamatok modellezésével, másrészt a kapcsolódó jogszabályok és fogalmak összegyűjtésével.

Felelősség és elvárások a jogszabályok tükrében

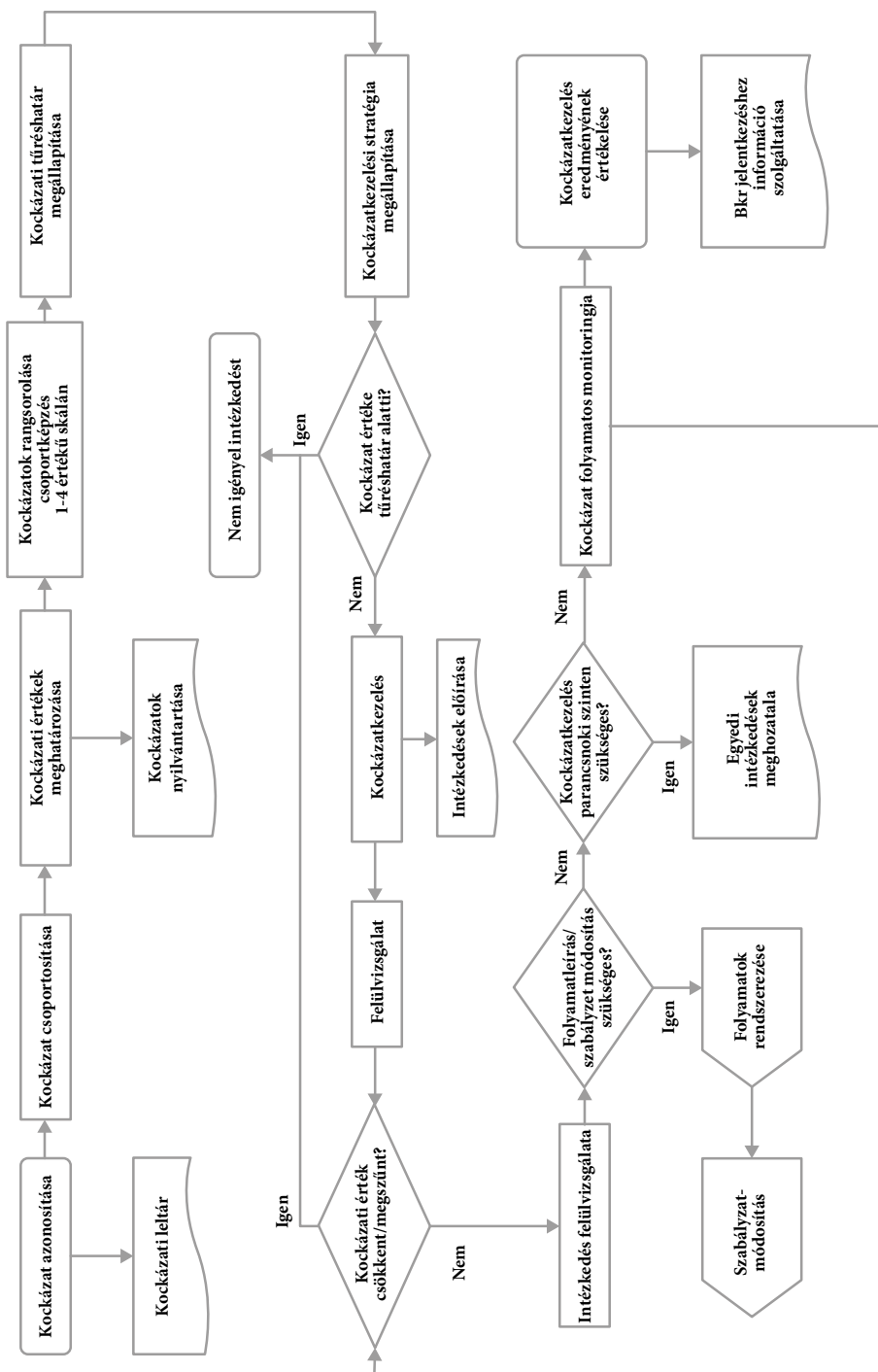
A Büntetés-végrehajtási Szervezet parancsnoka felelős a belső kontrollrendszer keretében a – szervezet minden szintjén érvényesülő – megfelelő kontrollkörnyezet, integrált kockázatkezelési rendszer, kontrolltevékenységek, információs és kommunikációs rendszerek, nyomon követési rendszer (monitoring) kialakításáért, működtetéséért és fejlesztéséért.⁵

A Büntetés-végrehajtási Szervezet belső kontrollrendszerével szemben megfogalmazott vezetői elvárások közé tartozik, hogy dinamikus módon legyen képes követni a Büntetés-végrehajtási Szervezet stratégiai céljaiban, szakmai feladataiban bekövetkező változásokat a jogszabályi változások függvényében. Követelmény, hogy a kontrollok alkalmasak legyenek az új, módosult vagy kiterjesztett feladatok követésére.

Integrált kockázatkezelési rendszer új elvárásai, a feltételek, felelősök, folyamatok

A Büntetés-végrehajtási Szervezet belső kontrollrendszerének öt eleme közül (kontrollkörnyezet, integrált kockázatkezelési rendszer, kontrolltevékenységek, információs és kommunikációs rendszer, nyomon követési rendszer - monitoring) a kockázatkezelés biztosítja azt, hogy a szervezeti célok elérését veszélyeztető kockázatok azonosításra, értékelésre kerüljenek és a beavatkozás után a lehető legalacsonyabb szintre csökkenthetőek legyenek. A Bkr. a szervezet minden tevékenységére és kockázataira kiterjedően előírta a kockázatok felmérését, értékelését és kezelését is magába foglaló komplex kockázatkezelési rendszer kialakítását. Az Intr. az integritási és korrupciós kockázatok felmérésére és kezelésére tartalmazott kötelező előírásokat.

5 A költségvetési szervek belső kontrollrendszeréről és belső ellenőrzéséről szóló 370/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet 3. §

1. ábra: A Büntetés-végrehajtási Szervezet kockázatkezelési folyamatábrája 2017.

KONFERENCIÁK,
PROJEKTEK

Szabályozottság – ellenőrizhetőség

Követelmény, hogy a Büntetés-végrehajtási Szervezetnél jelentkező feladatok teljesen körbehatároltan legyenek meghatározva a feladatot végrehajtók munkaköri leírásában. Ezek biztosítják az alapot az ellenőrzési nyomvonalak kidolgozásához, mivel minden egyes feladatnak, amit az adott szervezeti egység végrehajt, tételesen szerepelni kell az ellenőrzési nyomvonalban. A nyomvonalak kialakításának jelentősége abban mutatkozik meg, hogy segítségével feltérképezhető a szervezet összes folyamatában rejlő működési kockázat.

Elvárás, hogy a folyamatgazdáknak együtt kell működniük a belső kontroll koordinálására kijelölt szervezeti felelőssel.

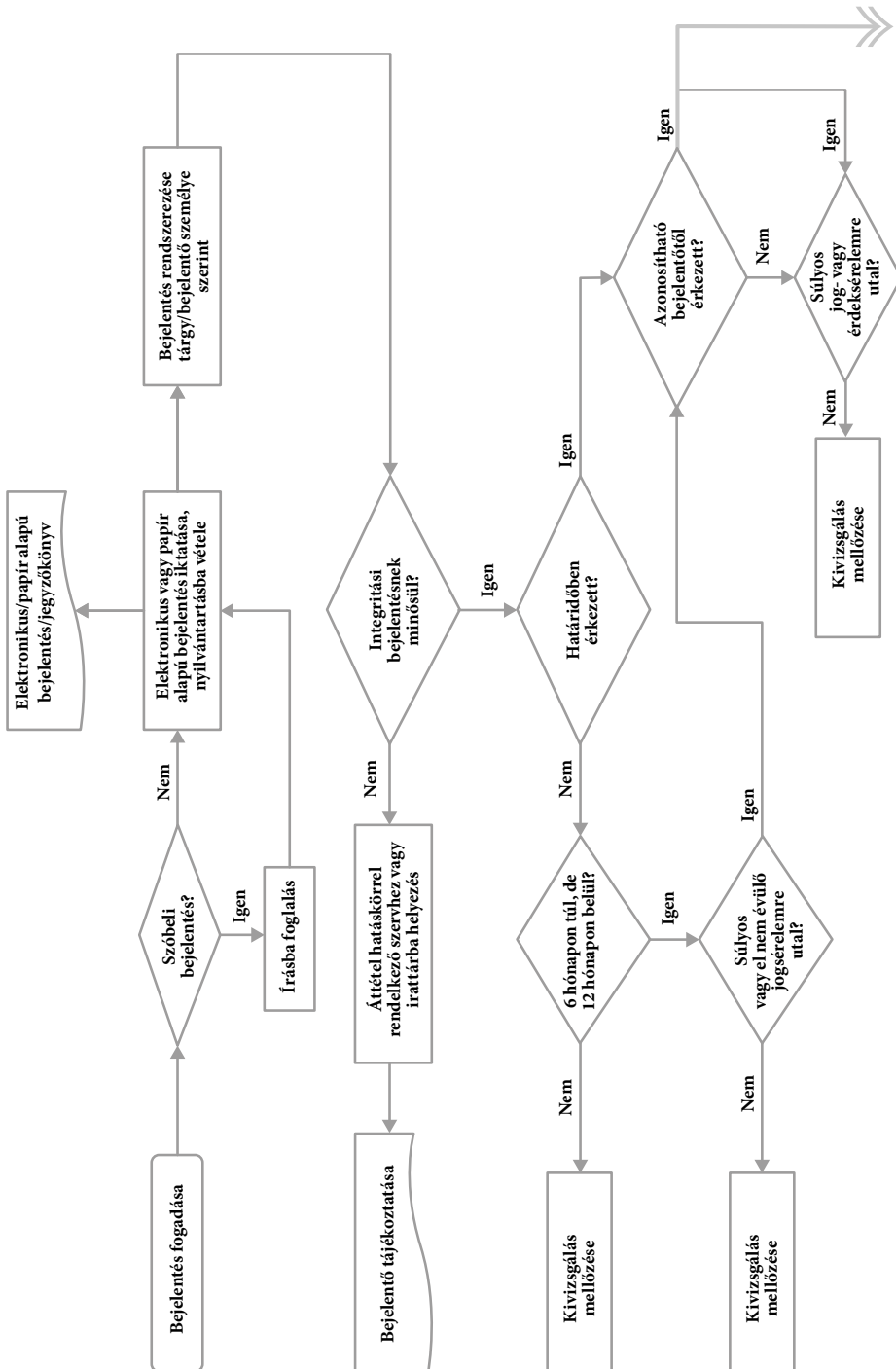
Parancsnoki, előjárói felelősség biztosítani, hogy az általa vezetett szervezeti egység – irányított vagy felügyelt – tevékenységei, folyamatai a hatályos törvényeken, jogszabályokon alapuló, azokkal mindenben összhangban álló belső szabályzatok, utasítások alapján valósuljanak meg. A szabályozottság korszerűsítését folyamatosan, összhangban a központi jogszabályok és más külső tényezők változásával kezdeményezzék, intézkedjenek a változások átvezetéséről és azok betartatásáról.

A szabályozók változásával összhangban a belső kontroll koordinátor, a belső kontroll referensek tevékenységei között helyet kap a bejelentések fogadásának és az azzal kapcsolatos tevékenységeknek a koordinációja is. A Büntetés-végrehajtási Szervezetnél kidolgozásra került és belső szabályozásban rögzített a szervezet működésével összefüggő panaszok, integritási és korrupciós kockázatokra vonatkozó bejelentések fogadásának és kivizsgálásának rendje (melyet a 2. és a 3. ábra szemléltet).

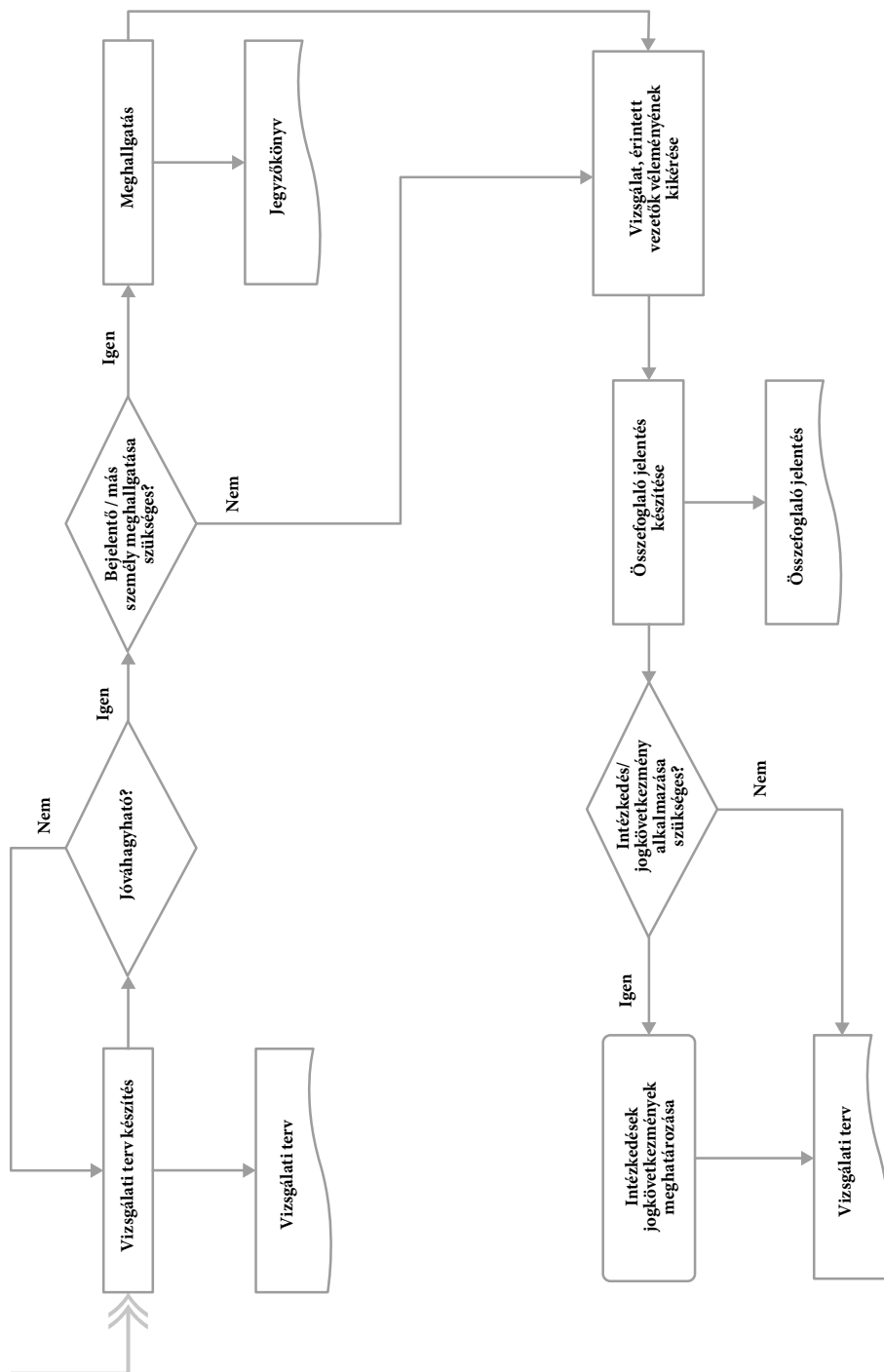
Összegzés

A Büntetés-végrehajtási Szervezet belső kontrollrendszerének és az integritás-irányítási rendszer bevezetésének és fejlesztésének témaköre a felelős szervezetirányítás kulcsterülete. Ennek kiépítettsége és működtetésének hatékonysága biztosítja és támogatja a szervezeti integritást, a megalapozott vezetői döntéseket, csökkentheti a visszaélések számát és segítheti a szervezeti célok elérését.

Tanulmányomban a nemzetközi és hazai kutatásokat összegző jelentésekből, szakmai cikkekből, tudományos műhelyek eredményeiből szemléltem. A Büntetés-végrehajtási Szervezet integritás-irányítási rendszerének fejlesztéséhez kapcsolódó megvalósíthatósági tanulmányom elsődlegesen azt a gondolatot kívánta megerősíteni, hogy a belső kontroll koordinátor feladataként ellátott operatív irányítási terület koordinációja meghatározó a szervezet stratégiai céljainak eléréséhez.

2. ábra: Az integritást sértő események kezelésének folyamatábrája a Büntetés-végrehajtási Szervezetben
1. rész

3. ábra: Az integritást sértő események kezelésének folyamatábrája a Büntetés-végrehajtási Szervezetben
2. rész

VESZELI DÁNIEL JÁNOS BV. ALEZREDES „A RENDVÉDELMI SZERVEK KÖZÖTTI AUTOMATIZÁLT INFORMÁCIÓMEGOSZTÁS ÉS -ELÉRÉS” CÍMŰ TANULMÁNYA

A XX. század végének és a XXI. század elejének technikai fejlődése eljuttatta az emberiséget az úgynevezett Big Data-korszakba, ahol már megszokott, sőt mindennapos jelenség az önmagukban csak igen kis információs értékkel bíró adatok tömeges gyűjtése és tárolása. Ezek értelmezése, egymással való kombinálása vagy összevetése, valamint a belőlük történő következtetések levonása lassanként önálló tudományággá (és korunk egyik legjobban fizetett szaktudásává) válik. A ma még jellemzően a civil szférában megfigyelhető tendenciák célja általában a felhasználói élmény szintjének növelése, a bevétel maximálása, esetleg a kiadások csökkentése. Ezek közül minimum a kiadások csökkentése, de jellemzően az ügyfélélmény is fontosságot élvező közösségi cél, így a Big Data-megoldások várhatóan rövid időn belül egyre nagyobb, akár meghatározó szerepet töltenek majd be az állami szektorban, és ezen belül természetesen a rendvédelmi (bűnügyi, büntetés-végrehajtási) igazgatásban is, ahol azonban érezhető egy ma még nem teljesen megfogalmazható „közegellenállás” a téma kapcsán. Ennek jelen írás sem a részletes bemutatását, sem pedig a feloldását nem vállalhatja, mindamellett kísérletet tehet egy lehetséges kiindulópont felállítására, amely a már ma is létező technológiai megoldásoknak, és a hatályos szabályozási környezetnek egyaránt megfelelően képes az adatok hasznosulását és hasznosítását lehetővé tenni a rendvédelmi szervek között.

A Big Data elv

Egy olyan sokrétű és nagyszámú adatot kezelő szervezetnek, amelyen a büntetés-végrehajtás, kiemelt fontosságú felmérnie az elmúlt bő tíz év leginkább felkapott adatkezelési és -értelmezési tendenciáját. Ez a Big Data-elv, amelyet első ízben *John R. Mashey*, a kaliforniai székhelyű Silicon Graphics Inc. vezető kutatója illetett ezzel a névvel, egy 1998-as előadásában.⁶ Az azóta számtalanszor újragondolt, feldolgozott és „megreformált” idea szerint az akár – sőt rendszerint – több forrásból származó, nagy mennyiségű információ feldolgozása és értékelése képes akár iparági jelentőségű összefüggések, konklúziók felállítását megalapozni. Ez a viszonylag egyszerűnek hangzó megállapítást nem véletlenül egy vezető számítástechnikai cég munkatársa tette – az ezredfordulóra ugyanis a feldolgozó kapacitás képességei már megengedték az angolban 3V-nek nevezett tulajdonságokkal, vagy helyesebben inkább nehézségekkel jellemezhető adattömegek megbízható feldolgozását. Mashey modellje és levezetése különösen jelentős megállapítás volt azt figyelembe véve, hogy ekkor még a ma már szinte létfontosságúnak gondolt közösségi média korszaka előtt jártunk, amikor az emberek (a civil és az üzleti életben egyaránt) lényegesen kisebb jelentőséget tulajdonítottak a nem saját maguk által vezetett adattárak információs értékének.

6 John R. Mashey: Big Data and the Next Wave of Infrastrass. Morgan Kauffmann Publ., San Francisco, 1996. Web: static.usenix.org/event/usenix99/invited_talks/mashey.pdf

A hivatkozott 3V tehát az információs társadalom adatait általánosan jellemző tulajdonságokat jelöl, úgymint:

– *Volume*, azaz mennyiség: a modern életvitelhez (egyszemélyi és családi szinten éppen úgy, mint vállalati vagy közigazgatási környezetben) szervesen hozzátartozik a kezelt adatok mennyiségének növekedése. Ez egyrészt az elért, elérhető, vagy rendelkezésre álló adatok körét jelenti, de megjelenik benne az azok minősége által keletkeztetett, és az elfoglalt tárhely nagyságában kimutatható növekedés is, amit nem véletlenül szoktak exponenciálisan emelkedőként leírni. Ezt könnyedén alkalmazhatjuk a büntetés-végrehajtási nyilvántartásokra is, ha belegondolunk, hogy tíz évvel ezelőtt a fogva tartott személyek adataira szinte kizárólag szöveget tartalmazott, míg mára már a fényképek és képfájlként digitalizált dokumentumok is elválaszthatatlan részei a nyilvántartásoknak. Utóbbiak persze jóval terjedelmesebbek is, így a Big Data ilyen megközelítésben akár szó szerint is vehető.

– *Velocity*, azaz sebesség: a nyomtatott, hírközlő jellegű sajtó csökkenő piaci jelenlétének az oka nem az emberek ignoranciája a hírek iránt, és nem is a fogyasztói árverseny elvesztése az ingyenes tartalmakkal szemben. A probléma inkább az, hogy az újságok többségükben a tegnapi híreket közlik frissként, ami egyáltalán nem versenyképes az online újságok folyamatosan frissülő tartalmával, és még ennyire sem a közösségi médiával, ahol a világ túlsó felén pár perce történt eseményhez (mint adathoz) már szabad hozzáférésünk lehet⁷. Észszerű vitapont lehet itt a klasszikus újságok javára az adatforrás hitelessége és az átadott információ mélysége, ugyanakkor a sebesség szempontjából az „up to date” adat már nem egy dátumot (napot), hanem valós jelen időt, akár töredék másodpercet jelent az embereknek, és ez lényegében el is döntötte a versenyt. Ez a hatás szintén megfigyelhető a büntetés-végrehajtási nyilvántartások területén, amelyek az utóbbi években a naponta frissülő adatbázisok (mondhatni az újságok) irányából a valós idejű (kvázi online-tartalomszerű) megoldások felé tolnak.

– *Variety*, azaz változatosság: az univerzum rendezőelvé a rendezetlenség, egyebek között ezért is olyan nehéz megismerni, mivel elsőként rendet és rendszert kell felállítani, amelyben a megfigyelés elvégezhető. A Big Data változatossága (bár sokan így gondolják) nem az adatok tartalmára utal, vagyis nem az írja le, hogy milyen sokféle adat elérhető bármely témával összefüggésben. Ehelyett ezek feldolgozási nehézségére utal, amennyiben az adatok megjelenési formáinak széles skáláját helyezi előtérbe, ami az összehasonlítást, közös értékelést nehezíti meg. Ezt a rendvédelemre nem olyan könnyű megfeleltetni, de talán úgy érdemes elgondolni, hogy például a rendőrség és a büntetés-végrehajtás is kezel és keletkeztet adatokat személyek meghallgatásáról, de amíg ez az egyik szervezetnél videorögzítéssel történik, a másiknál jegyzőkönyv felvételével. A két adatforrás összehasonlítása, közös értékelése így nehezített.

Mielőtt néhány büntetés-végrehajtási példát hoznánk a Big Data működésére és arra, hogy szinte észrevétlen módon milyen minőségi ugrást jelenthet az emberek életében, szót kell ejteni a legnagyobb hátrányáról is. Éppen az adatok tömegessége okán az ilyen elemzések által kimutatott összefüggések, tendenciaváltozások és predikciók

7 Ez a Magyarországon egyértelműen domináns Facebook esetében is megfigyelhető, de az olyan, kizárólag szűk terjedelmű vagy rövid időre szóló információs csatornát kínáló médiafelületeken csúcsosodik ki, mint a Twitter vagy a Snapchat.

mindig csak a „micsoda” kérdésre felelnek, de szinte soha nem adnak választ a „miértre”. Egy termékbevezetést megelőző Big Data-vizsgálat a várható fogyasztói magatartást keresi, de nem ad választ a célcsoport gondolkodásáról vagy motivációiról. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a Big Data-elemzéssel vagy -feldolgozással kimutatott jelenségek ne lennének mélyebben kutathatók, de azt el kell fogadni, hogy kizárólag az összegyűjtött adatok értékelése a lehető legritkább esetben fog feltárni ok-okozati kapcsolatokat.

Big Data „jellegű” tevékenység a büntetés-végrehajtásban

Hasonló működési logikán alapuló megoldások jelenleg is fellelhetők a magyar büntetés-végrehajtás adatkezelési és -feldolgozási gyakorlatában. Ezek az üzleti (szolgálati) folyamatok logikájának oldaláról vizsgálva részben megfeleltethetők a jelen írás alapjául szolgáló, szervezetek közötti információegosztásnak, ellenben az informatikai háttér oldaláról lényegesen egyszerűbbek annál, hiszen minden megoldás kizárólag a büntetés-végrehajtás zárt célú, homogén rendszerkörnyezetében valósul meg. A következő három példa a civil szektorból ismertetett modellekhez való hasonlóság szerint, a kevesebbtől a több egyezés irányába haladva mutatja be, hogy a Big Data jellegű funkciók és felhasználás 2017-re már a szervezeti kultúra és tevékenység integrált részévé vált.

Bevezetése idején is több modulból állt a Főnix alkalmazásrendszer, ezek száma 2017. második fél évére megközelítette a húszat. A képzeletbeli fontossági sorrend elején természetesen a fogvatartotti alap nyilvántartási rendszer áll a maga mintegy kétezer képernyőjével, több tízezer elemből álló kódszótár- és partnertörzsével, valamint a benne szereplő 198 018 személy mintegy 421 615 elektronikusan nyilvántartott, a fogva tartásra vonatkozó adatával.⁸ Az e mellett működő modulok (például egészségügyi, pártfogó felügyelői, ruházati, munkáltatási, pénzügyi, letételezési, élelmezési) jellemzően visszahivatkoznak, vagy akár közvetlenül felhasználják a fogvatartotti alap nyilvántartási rendszer egyes adatait.

Egy másik Főnix modul, a vezetői információs rendszer az előzőnél jóval nagyobb hasonlóságot mutat a Big Data megoldásokkal. Ebben a modulban előre definiált lekérdezések futtathatók, ahol a paramétereket részben a felhasználó tudja beállítani. A például a fogvatartottak létszámát és elhelyezését, vagy munkával történő foglalkoztatásukat elemző adatsorok a Főnix más alrendszeréből teljesen automatikusan veszik át a szükséges adatokat, továbbá azokat több helyen grafikusan is ábrázolják. Természetesen a koncentrált, vezetői szintű adatok alapján számos olyan hatásvizsgálat, ellenőrzés, vagy intézkedési terv végrehajtására kerül sor, amelyek már a háttérfolyamatokra és ezek összefüggéseire, a kiváltó okokra és a lehetséges kifutási irányokra (összességében a már többször említett „miértre”) is kiterjednek. Fontos ugyanakkor belátni, hogy a vezetői információs rendszerben a több helyről gyűjtött, aggregált, és kompakt formában közölhető adatok célja nem az okok elfedése, hanem egy olyan vezetői szabadság és tájékoztatás megtartása, ahol az előljárók a főbb adatok alapján rendelkezhetnek el az egyes témakörök részletesebb kifejtését.

8 A fogvatartotti alap nyilvántartási rendszer 2.0.0.170629 verziószámán, a 2017. 07. 31-i adatbázis-állapot szerint végzett felmérés alapján.

A büntetés-végrehajtásnál alkalmazásban lévő, a Big Data jellemzőkkel leginkább bíró megoldás a prediktív mérőeszközök rendszere. Ennek lényege, hogy a fogvatartott befogadásakor felvett, több szempont szerint differenciált kérdőívek adatainak rögzítése nyomán egy algoritmus megbecsüli a szabadságelvonás egyes kritikus területein (például a szerhasználat, a szökés, az informális csoportban betöltött vezető szerep) várható kockázatokat. A várt hatás szerint minél több input adat kerül be idővel a rendszerbe, akkor mind az összehasonlítási és elemzési mélység, mind pedig ennek hatására a becslések várható pontossága növekedni fog. Azaz, a nagyon nagy mennyiségű, változatos körülményekről szóló és adatokat tartalmazó információt ez a rendszer úgy értékeli ki és ad azokról összefoglaló (összehasonlítható) adatot, hogy a büntetés-végrehajtási szakmai munkát befolyásoló kockázatok ismeretében a szakemberek a megfelelő biztonsági intézkedésekről és/vagy kockázatsökkentő lehetőségekről, továbbá a reintegrációs célkitűzésekről megalapozott döntést tudjanak hozni. Fontos azonban kiemelni, hogy a teljesen letisztult Big Data-modelltől eltérően a prediktív mérőeszközök rendszere az alany egyéni igényeire koncentrálna, vagyis nem kizárólag eredmény szemléletű, mint a vázolt egyes megoldások. Innen nézve ez a rendszer épít a Big Data alap gondolatára, de tovább is viszi.

A rendvédelmi jelleggel nyilvántartott adatok jellemzői

Annak érdekében, hogy vázolhassuk a szervezetek közötti információmegosztás módszereit, előzetesen szükséges áttekinteni, hogy a dedikáltan ebből a célból keletkezett, vagy ilyen ügykörben felhasznált adatoknak az adatkezelő szempontjából mely sajátosságai kiemelt fontosságúak. Itt egy olyan, egyszerűsített modell felállítását a cél, amelynek alapján az akár nagyban különböző adatszolgáltatási technikák és rendszerek jobban összehasonlíthatóvá válnak. Véleményem szerint itt három alapvető ismérvet kell megvizsgálnunk, amelyek sorrendisége is egymásra épülést, az előző hatás tovább erősítését jelenti.

A rendelkezésre állás a leginkább alapvető követelmény, azt reprezentálja, hogy a rendvédelmi adatigény egyáltalán tud-e találkozni a megfelelő adatforrással. Két vetülete a jogi és a technológiai rendelkezésre állás. Jogi értelemben azt a korábban már említett, normatív felhatalmazást jelenti, amely megengedi a rendvédelmi szervnek (illetve e szerv munkatársának), hogy megismerje, kezelje, és saját feladatai, céljai elérése érdekében felhasználja a más szerv kezelésében lévő adatokat. A technológiai vetület ennek a megismerésnek a gyakorlati megvalósulása, vagyis hogy a rendvédelmi szerv számára milyen eljárásban állhat rendelkezésre a szükséges információ. A saját feldolgozási kapacitással nem kezelhető, vagy csak áttételeken keresztül (más szervek hozzájárulásával, engedélyével) beszerezhető adatok rendelkezésre állási mutatója értelemszerűen akkor is jóval alacsonyabb, ha amúgy a megismerésükre és felhasználásukra vonatkozó jogi felhatalmazás erős.

Másodsorban említhető a megbízhatóság mint az adatok hitelességét megtestesítő tulajdonság. Az előző bekezdésben szereplő rendelkezésre állási kritériummal összefüggésben itt már kimutatható az egymásra épülés, amennyiben a véges adatfeldolgozási kapacitást a számos, rendelkezésre álló információ közül arra kell fordítani, amelyeket teljesen megbízható forrásként kezelünk. Ez gyakorlatilag szinte lefedi a Big Data ismérveknél kifejtett *veracity* fogalmat, de egyben számos többletjelentést is

hordoz. Ilyen például az aktualitás, azaz hogy a kapott adat a feldolgozáskor reális és valós állapotot tükrözze, ne legyen elavult. Ugyanilyen fontos a teljesség, amennyiben az az adatforrás lesz a leginkább megbízható, amely a szükséges információk minél teljesebb körét biztosítja a rendvédelmi felhasználás céljából. De ebbe a kategóriába kell sorolni az értelmezhetőséget is, mivel a többes jelentéstartalmú adatok alapján lehetséges, eltérő következtetések egyértelműen megbízhatóság ellen hatnak.

A harmadik meghatározó információmegosztási tulajdonság a sebesség. Azt mutatja meg, hogy a rendelkezésre álló és megbízhatónak tekintett információs források irányából milyen időigénnyel lehetséges adatot kinyerni a rendvédelmi felhasználás céljából. Fontos itt megfogalmazni, hogy a sebesség az adatok „mozgásának” időigénye mellett magában foglalja az adatigénytől egészen az adat rendelkezésre állásáig bekövetkezett teljes időmúlást, de az információ feldolgozásához szükséges időt már nem. Utóbbira úgy lehet tekinteni, mint a rendvédelmi felhasználás, például nyomozás munkai igényére, amit egy specializált megjelenési forma vagy rendszeres adatszolgáltatás tud rövidíteni ugyan, de ekkor sem lesz ez alapfeladata az adatok átadását lehetővé tevő környezetnek. Itt egyértelműen a „gyorsabb a jobb” elve érvényesül, illetve ezt próbálják meg az állami, ezen belül a rendvédelmi szervek általánosan érvényesíteni.

1. ábra: Az adatkapcsolat szempontjából fontos tulajdonságok egymásra épülése

Minden megoldást vagy fejlesztési elképzelést azzal együtt szükséges értékelni, hogy az 1. számú ábrán látható piramis csúcsához közelebb lévő tulajdonságok csak az alattuk lévő(k) stabilitása esetén láthatják el funkciójukat. Ennek megfelelően valamennyi Big Data-megoldás vázolója vagy épp értékelése során elsősorban a rendelkezésre állást, ez után a megbízhatóságot, végül pedig a sebességet kell értékelni. Természetesen ez egy okkal nagyon kevés variánst alkalmazó modell, aminek nem az adatok valamennyi releváns tulajdonságának felmérése a célja, hanem a már jelenleg is alkalmazott, ilyen célú megoldások egy lehetséges továbbfejlesztésének bemutatása.

Az online lekérdező modul bemutatása

Abból a felvetésből kiindulva, hogy a rendőri szervek irányából érkező adatkéréseket a büntetés-végrehajtási szervek csak kivételesen ritka esetekben tagadják meg, megállapítható a rendvédelmi adatkérés és információátadás kimondottan jó eredményessége. Ez elsődlegesen az adatkérőkön múlik, amennyiben hiánytalanul belefoglalják a kéré-

seikbe az azonosításhoz szükséges adatokat, a célhoz kötöttségre való utalást, illetve a megválaszolandó kérdéseiket (vagyis pontosan körülírják az igényelt adattartalmat). A kevés számú, megtagadott adatszolgáltatás jellemzően az azonosítási adatok hiányára vezethető vissza, ami – mint látni fogjuk – ebben a rendszerben kizárt.

A megoldás egy mondatba sűrítendő lényege, hogy a rendőrségen e jogkörrel felruházott felhasználók, saját elhatározásuk alapján, közvetlen kapcsolaton keresztül érhetik el a büntetés-végrehajtás központi nyilvántartását, ahol szűkítő adatok megadásával a jelenleg vagy korábban fogva tartott személyek összesen 116 kiemelt adatköréhez férhetnek hozzá. Különösen hangsúlyos a „vagy korábban” szövegrész, amennyiben a korábbi hasonló funkcionalitás kizárólag az aktualitás szerint bv. intézetben tartózkodó személyek adatait tette elérhetővé, amely csak részben fedte le az adatkérők igényeit.

Szükséges azt is számba venni, hogy milyen input szükséges egy sikeres lekérdezéshez.

- *Ügyszám*: minden esetben kötelező, szabad szöveges mező, a rendszer nem indít keresést ennek hiányában, de nem ellenőrzi az ide beírt tartalmat. Funkciója az adatszolgáltatás jogszabályi alapjának és/vagy célhoz kötöttségének dokumentálása. Ez történhet jogszabályi hivatkozással (például a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 71. §-ának jelölésével), saját ügyszámmal (akár Robotzsaru-iktatószámmal), vagy egyéb leírással, amelyet a felhasználó alkalmasnak talál az adatkérés aktuális és későbbi azonosítására.
- *Fogvatartott nyilvántartási száma*: ez az egyedi büntetés-végrehajtási adat mindig egyértelműen azonosít egy fogva tartást, és a hozzá tartozó természetes személyt. Ha ez az adatkérő rendelkezésére áll, akkor kizárt a többes találat lehetősége, így a természetes személyazonosító adatok megadása nem is szükséges.
- *Személyes adatok (családi és utónév, anyja neve, születési idő)*: ha a megkereső nincs birtokában a nyilvántartási számnak, akkor e természetes személyazonosító adatok mindegyikét meg kell adnia. Ezeket a beírt módon veti össze a rendszer a büntetés-végrehajtási nyilvántartás tartalmával, és a teljesen megegyező személyt kínálja fel találatként.
- *„Keresés szabadultak és végszállítottak között is” jelölő*: a korábbi verzióhoz képest jelentős előrelépés, hogy az adatkérő döntése alapján (amely a jelölőnégyzet használatában nyilvánul meg) az összes archív elektronikus adatra is kiterjesztheti a keresést, valamint az épp két büntetés-végrehajtási intézet között szállított személyeket is figyelembe veszi a program. Fontos megjegyezni, hogy a személyes adatok megadása esetén itt több találat is elképzelhető azoknál, akik több nyilvántartási számmal is szerepelnek az adattárban.

Feltételezve a sikeres lekérdezést, az eredményül kapott listában kiválasztva a keresett személyt (fogva tartást), a program már az előre definiált adatokat tartalmazó képernyőre irányítja a felhasználót. A felület a korábban már említett, 116 adatkört összesen 11 adattáblára bontottan tartalmazza. Ebből elsődlegesen a személyes adatok szűkített verzióját jeleníti meg, amely tovább részletezhető a lenyíló ablakokkal. Ezen felül a jobb oldali tartalomjegyzékben is kiválaszthatók az egyes adattáblák, amelyhez a program automatikusan odanavigál. A lenyíló táblák alkalmazása egyszerre kínálja a kiemelkedő szoftverergonómiát és áttekinthetőséget, illetve lehetővé teszi az adattovábbítási

nyilvántartás specifikus vezetését is. Emellett a Big Data rendszerekre jellemző módon, a több forrásból származó adatokat úgy rendezi össze, hogy a felhasználó szabadon dönti el, hogy azok közül aktuális igényei szerint mit kíván megtekinteni.

Az adattovábbítási napló egy a felhasználók által alig észrevehető, mégis kulcsfontosságú funkcióként teszi lehetővé a közvetlen lekérdezést. Az adattáblák oldalra történő belépéssel az aktuális felhasználóhoz rendeltlen egy bejegyzés készül, ami az átadott (itt monitorra kiírt) adatokról szól. Ha a felhasználó bármelyik lenyíló táblát használja, az újabb sort keletkeztet a naplóban. Ilyen módon csak azok az adatok kerülnek az adattovábbítási naplóba, amelyek megjelenítéséért tevélegesen tett – kattintott – a felhasználó, de ezen adatok mindegyikét és minden esetben úgy tekintjük, hogy a kereső felületen megadott „ügyszámra” hivatkozással a büntetés-végrehajtás átadta. Hozzáadott értéként említhető még az egyes felhasználói csoportok tevékenységét (az általuk generált naplóbejegyzéseket) felügyelni képes és jogosult felhasználói szint, amellyel a rendőrségen belül is szavatolhatják a jogszerű alkalmazást, felhasználó kezelést, és a kiváló minőségbiztosítást.

Megállapítható tehát, hogy a bemutatott megoldás és adatátadási módszer biztosítja a rendőri szervek számára a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 29. § (1) bekezdésében foglalt, teljes körű tájékoztatásnak a különleges szak tudás nélkül kezelhető részét, ennek során pedig a célhoz kötött adatszolgáltatásra, a személyes adatok védelmére, és az adattovábbítás dokumentáltságára vonatkozó követelményeket is automatikusan teljesíti.

Összegzés

Megkerülhetetlennek látszik az a tény, hogy a jelenkorban elérhető és vélhető vagy valós értékkel bíró információknak már csupán az egyszerű tömege folyamatosan megújuló adatkezelési és feldolgozási megoldásokat követel meg, ami új iparágak, szolgáltatási szegmensek és új személyes készségek megjelenéséhez vezet. Ez alól a tendencia alól az állami szféra, és annak részeként a nyilvántartások vezetése, kezelése tekintetében évszázados hagyományokkal bíró rendvédelmi terület nem vonja ki magát, de a civil szféra kísérletező és a bukás esélyét is magában hordozó megoldásainál némileg megfontoltabban, a jogszerűség és szakszerűség folyamatos fenntartása mellett keresi a megoldásokat az újabb feladatokra. A minőségi feladatellátáshoz nélkülözhetetlen szervezetközi együttműködés keretében biztosítandó adatok akadálymentes átadási gyakorlatának értékelése során láthattuk, hogy a civil szférában már bizonyított Big Data-modell sajátosságai eredményesen, esetenként akár kibővülve jelennek meg a büntetés-végrehajtási szakmában, ami főképp a sebesség mint kritikus tényező szempontjából jelent újítást.

A bemutatott, 2017-es fejlesztésű online lekérdező modul az információmegosztás legjellemzőbb ágára és irányára reagálva kész és képes arra, hogy a rendőrségi és a büntetés-végrehajtási szervezetek közötti adatkapcsolatot új szintre emelje. Várakozásaink szerint már rövid távon bizonyítja, hogy az egységnyi információigény kielégülését az automatizált rendszerek minden olyan esetben gyorsítani tudják, amikor az adatok gyűjtése, küldése, értékelése vagy felhasználása nem igényel speciális szakértelmet. Ennek két, egyenként is értékelhető pozitív hatásmechanizmusa érhető el hosszabb távon: – A büntetés-végrehajtási adatok felhasználójaként a rendőrség szakembereinek rendvédelmi ismeretköre folyamatosan bővül, így visszajelzést szolgáltathatnak nemcsak az online lekérdező modul fejlesztési irányait, de az egységes rendvédelmi

- nyilvántartási, adatkezelési és információáramlási gyakorlatait és eljárásait illetően is. Ugyanez az ismeretszerzés tehet elérhetővé későbbi fejlesztési ütemeket, amelyekben már több, ezen alapismeretekre épülő adatot és információt is meg lehet osztani. Nem feledkezhetünk meg a viszonyosság elvéről sem, hiszen jóval szűkebb körben, de a büntetés-végrehajtás is visszatérően igényel és használ fel rendőrségi adatokat, amelyekre a jelen írásban vázolt modell ugyanúgy alkalmas.
- Tekintettel a büntetés-végrehajtási adatokra való, szerteágazó igényre, a kifejtett releváns adatkör (így az online lekérdező modul funkcionalitása) nem kizárólag a rendőrségi szervek számára releváns. Ennek megfelelően már a valós szolgálati felhasználás korai szakaszában vizsgálni lehet és kell a más szervezeteknek történő kijelentést és bevezetést. Elsődleges ezek között természetesen a rendszer korábbi verzióját is alkalmazó Országos Bírósági Hivatal és háttérszervei, valamint azok a rendvédelmi szervek, amelyek jogszabályokban foglalt feladataik ellátása során rendszeresen vagy visszatérően igényelnek a büntetés-végrehajtás nyilvántartásában kezelt adatokat.

Felhasznált irodalom

- A Főnix Rendszer On-line Lekérdező Interfészének rendszerleírása. Konasoft Kft.-Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Budapest, 2017
- Mashey, John R.: Big Data and the Next Wave of Infrastrucure. Morgan Kaufmann Publ., San Francisco, 1996
- Mayer-Shönberger, Viktor – Cukier, Kenneth: Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think. HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2013
- Prisznyák Szabolcs: (2013): On-line együttműködés a rendvédelemben. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról. Pécs, 2013 [Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV.] <http://pecshor.hu/periodika/XIV/prisznyaksz.pdf>

Internetes hivatkozások

- https://en.wikipedia.org/wiki/Big_data
- <https://intellipaat.com/blog/7-big-data-examples-application-of-big-data-in-real-life/>
- <http://blogs.teradata.com/data-points/big-data-examples-from-global-brands/>

DR. PÁZSIT VERONIKA ÉS DR. TALLÓDI ZOLTÁN „BÖRTÖNZSÚFOLTSÁG KONTRA NEMZETÁLLAMOK” CÍMŰ TANULMÁNYA

Az elmúlt években az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: „Bíróság”) előtt több kártérítés iránti eljárás indult Magyarországgal szemben amiatt, hogy a fogvatartottak számára előírt minimális mozgáster nem biztosított. A Bíróság a jelentős ügyteherre tekintettel 2015. március 10-én rendszerszintű jogsértést megállapító, úgynevezett „vezető” ítéletet (pilot judgment) hozott a Varga és társai kontra Magyarország ügyben (14097/12., 45135/12., 73712/12., 34001/13., 44055/13. és 64586/13. számú kérelmek) a börtöntúlsúlyfolttságot kifogásoló panaszok tekintetében. A Bíróság a kérelmezők

által leírt börtönkörülményeket összességükben értékelte és megállapította, hogy azok a kérelmezőkkel szemben az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: „Egyezmény”) 3. cikkébe ütköző megalázó bánásmódot eredményeztek. A Bíróság ezen túlmenően az Egyezmény 13. cikkét érintően sérelmezte, hogy az érintettek számára nem áll rendelkezésre hatékony hazai jogorvoslat panaszaiuk orvoslására.

Az Országgyűlés 2016. október 25-én fogadta el azt a törvényjavaslatot, amelynek révén hazánk eleget tehet a Bíróság által megfogalmazott elvárásoknak a sérelem bekövetkezésének megelőzését célzó preventív típusú, illetve a sérelem bekövetkezése esetén megfelelő kompenzációt biztosító jogorvoslat megteremtésével. Az új jogintézmények a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvénybe (a továbbiakban: „Bv. tv.”) kerültek beiktatásra. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról szóló 2016. évi CX. törvényt 2016. november 4-én hirdették ki, a módosítások pedig 2017. január 1-én léptek hatályba. Ezen fejlemény következményeként a Bíróság 2016. novemberében felfüggesztette az összes ilyen tárgyú kérelem vizsgálatát 2017. augusztus 31-ig.

A tanulmány utal arra, hogy milyen szerepet tölt be a börtönsúfoltság kérdése a Bíróság napirendjén. Egyre több országban egyre több kérelmező fordul jogorvoslatért a bíróságához. A börtönsúfoltsággal kapcsolatos magyar és nem magyar ügyek a bíróság napirendjén is fontos helyen szerepelnek.

A Bíróság követendő példaként az olasz megoldást javasolta figyelembe venni. A *Torreggiani és mások kontra Olaszország* (43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 és 37818/10) ügyben Strasbourg ugyanis ugyancsak megállapította a börtön-túlsúfoltság szisztematikus és strukturális jellegét, és kötelezte az olasz államot, hogy egy éven belül tegyék meg a szükséges lépéseket a probléma kezelésére hatékony jogorvoslat bevezetésével.

A Bíróság döntésében felállította azokat a szempontokat, amelyeket a jogorvoslat hatékonysága körében értékel. Ebből következően a magyar kompenzációt biztosító új jogintézménynek meg kell felelnie a Bíróság által meghatározott hatékonysági követelményeknek, amelyek az alábbiak:

- a döntést rövid időn belül, objektív alapon meghozzák;
- a határozatot megfelelően indokolják;
- a döntést késedelem nélkül végrehajtják;
- a megítélt kártérítési összeg nem „ésszerűtlen”, vagyis nem indokolatlanul alacsony – ugyanakkor lehet kevesebb, mint amit a Bíróság ítélné meg.

Ezen követelményekre figyelemmel került a magyar szabályozás kialakításra. A tanulmány – a téma nemzetközi kitekintésű bemutatása mellett – a zsúfolt elhelyezési körülmények miatti sérelem megelőzésére és hatékony orvoslására bevezetett hazai jogintézmények hatályosulásának vizsgálatát végzi el. Részletesen bemutatja a sérelem megelőzését szolgáló panasz mechanizmus és a sérelme bekövetkezése esetén megfelelő kompenzációt biztosító jogorvoslatokat.

A tanulmányban vizsgálatra kerülnek a benyújtott kártalanítási kérelmek jellemzői statisztikai adatokkal is reprezentálva. A Bíróság ítéleteiben a kártérítés összegét a nem megfelelő alapterületű zárkában eltöltött idő, valamint az egyéb elhelyezési körülmények

számbavétele alapján számítja ki. A Bíróság ítéleteiben megjelenő egyéb körülmények hivatkozási alapként visszaköszönnek a hazai kártalanítási kérelmekben. A kérelmekben megjelenő alapvető jogokat sértő egyéb elhelyezési körülmények vizsgálata az Igazságügyi Minisztériumhoz 2017. július 15. napjáig, a kifizetés teljesítése érdekében megküldött 149 büntetés-végrehajtási bírói határozat indokolása alapján történt. A tanulmány számos táblázata képet ad a kártalanítási kérelmek jellemzőiről, példaként álljon itt a jogintézmény hatálybalépését követő első hat hónap bírósági ügyviteli adatait reprezentáló táblázat.

Összesítő a törvényszékek kártalanítási ügyekkel kapcsolatos ügyviteli adatairól

Törvényszék	Kártalanítási iránti kérelmek száma (db)					Elutasított kártalanítási kérelmek száma (db)					Kártalanítási kérelemnek helyt adó döntések száma (db)					Folyamatban maradt kártalanítási kérelmek száma (db)				
	1-2.	3.	4.	5.	6.	1-2.	3.	4.	5.	6.	1-2.	3.	4.	5.	6.	1-2.	3.	4.	5.	6.
	hónap					hónap					hónap					hónap				
Balassagyarmat	4	14	0	22	39	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	3	14	0	22	39
Budapest környéki	10	2	2	16	18	0	0	0	3	2	0	2	1	13	14	10	0	1	0	0*
Debreceni	10	5	3	7	11	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	10	4	3	7	11
Egri	4	4	10	18	21	0	2	0	0	0	0	1	0	1	0	4	1	10	17	21
Fővárosi	6	14	9	24	20	0	2	0	0	0	6	1	8	2	1	0	0	1	4	3
Győri	8	0	9	5	8	0	0	0	0	0	0	0	9	0	8	8	0	0	5	0
Gyulai	4	1	6	13	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	1	6	13	3
Kaposvári	2	3	5	2	5	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	5	2	5
Kecskeméti	5	57	42	49	55	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	57	42	49	55
Miskolci	6	28	67	48	8	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	6	27	67	48	8
Nyíregyházi	6	5	31	3	42	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	5	31	3	39
Pécsi	1	0	2	1	4	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1	1	4
Szegedi	29	40	32	76	56	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	27	40	32	76	56
Szekszárdi	3	3	4	4	7	0	0	0	0	1	0	0	2	1	1	3	3	2	3	5
Székesfehérvári	51	0	80	70	92	1	0	0	0	2	0	0	1	1	7	50	0	79	69	81
Szolnoki	1	2	1	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	1	4	2
Szombathelyi	27	31	61	33	33	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	27	30	61	33	33
Tatabányai	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	0
Veszprémi	1	1	8	7	6	0	0	2	0	1	0	1	1	3	3	1	0	5	4	1*
Zalaegerszegi	1	3	1	2	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	2	1	2	1
Összesen:	17	21	37	40	43	3	6	2	3	6	7	1	2	3	5	16	18	34	36	36
Mindösszesen	1603					20					139					1436				

Forrás: Országos Bírósági Hivatal

*A Budapest Környéki Törvényszék esetében 1 áttétel és 1 egyéb befejezés; a Nyíregyházi Törvényszék esetében 3 egyéb befejezés; a Székesfehérvári Törvényszék esetében 1 áttétel és 1 egyéb befejezés; a Veszprémi Törvényszék esetében 1 egyéb befejezés

A tanulmányban górcső alá kerül, hogy a magyar jogorvoslati megoldás mennyiben felel meg a Bíróság által felállított követelményrendszernek. Ennek körében a kártalanítási eljárás gyakorlati nehézségeinek vizsgálatára is sor kerül.

A meginduló eljárásokra figyelemmel a Kormány kérte a Bíróságot, hogy az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panaszt, illetve az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási kérelmet fogadja el hatékony hazai jog-

orvoslatnak, amelyet a 3. cikkkel kapcsolatban a Bírósághoz forduló kérelmezőknek az Egyezmény 35. cikkének 1. bekezdésével összhangban minden esetben ki kell méríteniük.

Fontos fejlemény a tárgykörben, hogy a Domján kontra Magyarország ügyben hozott, 2017. november 23-án közzétett határozatában a Bíróság az újonnan bevezetett jogorvoslati mechanizmusok hatékonyságát vizsgálta. Megállapította, hogy az eddigi tapasztalatok alapján a preventív és a kompenzációs jogorvoslat egyaránt alkalmasnak bizonyul a börtönszűfoltyságból – és egyéb, nem megfelelő fogvatartási körülményből – eredő egyezményesértékek hatékony orvoslásának biztosítására, továbbá a kompenzációs jogorvoslat során megítélhető kártalanítás napi összege is a Bíróság gyakorlatának megfelelően került meghatározásra.

BORDÁCS LÁSZLÓ ÉS RÓZSA SÁNDOR „FOGVATARTOTTAK CSALÁDI KAPCSOLATAINAK VIZSGÁLATA ÉS AZOK MEGŐRZÉSÉNEK, FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI” CÍMŰ TANULMÁNYA

A büntetés-végrehajtási tapasztalatok tükrében kijelenthető, hogy a családi élet olyan stabilizáló erő lehet, amely a bűnelkövetőt társadalmi adaptációra, proszociális identitás kialakítására sarkallja, elősegítve ezzel a bűnelkövetéssel való felhagyás és a bűnözői karrierből való kilépés folyamatát. Mindezt figyelembe véve különös hangsúlyt kap a büntetés-végrehajtás egyik alapelve, amely szerint a szabadságvesztés nem szakíthatja meg az elítélt pozitív emberi és társadalmi kapcsolatait, és kiemelt feladat a családi kapcsolatok megőrzése, a fogvatartottak házastársi, szülő-gyermek, valamint egyéb hozzátartozói kapcsolatainak rendezése. Ennek megvalósulása egy megbízható diagnosztikai folyamattal megalapozott, több szakterület munkáját integráltan felhasználó, a fogvatartottak családi kapcsolatait fejlesztő és helyreállító rendszer segítségével érhető el.

Kutatásunk célkitűzései között szerepelt a családi és hozzátartozói kapcsolatok jelentőségének empirikus igazolása, a jelenlegi családi/hozzátartozói kapcsolatok megőrzésére, fejlesztésére és helyreállítására vonatkozó büntetés-végrehajtási gyakorlat áttekintése, illetve olyan diagnosztikai eszközök kipróbálása és fejlesztése, amelyekkel eredményesen megvalósítható a fogvatartottak családi kapcsolatainak vizsgálata, a beavatkozások fókuszának meghatározása. A jelen összefoglalóban a kutatás módszertanát, illetve a felhasznált mérőmódszereket nem részletezzük, az eziránt érdeklődők a korábbi tanulmányunkban olvashatnak bővebben erről.⁹

A bűnelkövető és társas kapcsolatai

A családi kapcsolatok olyan erős kötelékek, amelyek kiemelt szerepet játszanak a fogvatartottak támogatásában mind a börtönben töltött idő alatt, mind pedig a szabadulás

⁹ Bordács, László és Rózsa Sándor: Fogvatartottak családi kapcsolatainak vizsgálata és azok megőrzésének, fejlesztésének lehetőségei. Belügyi Szemle, 65. 160-190.

utáni társadalmi reintegrációban.¹⁰ Gyakran megfigyelhetők azonban a fogvatartottak társas kapcsolatainak negatív aspektusai is. A családtagoknak, rokonoknak, barátoknak számos esetben van szerepük a bűncselekmények elkövetésében, a szabadságvesztés időtartama alatti rossz közérzet kialakulásában és fenntartásában, illetve a szabadulás után akár az integráció akadályai is lehetnek.

Sajnos gyakori, hogy a fogvatartási idő előrehaladtával a családi kötelek egyre inkább meglazulnak. Persze a fogvatartott mindezt nem mindig így éli meg: előfordul, hogy a szabadulás pillanatában is olyan fantázia él benne, amelynek nincsen realitás alapja, hiszen például a társa már rég mással él, a gyerekei pedig elzárkóznak a kapcsolattartástól. Hégyely¹¹ a fogvatartottak családi kapcsolattartásának vizsgálata során megfogalmazta a fogvatartottak realitásérzékének effajta elvesztését, illetve az önbecsapást, mely sok esetben a reintegráció akadályává is válhat amiatt, hogy ellehetleníti az esélyek és lehetőségek reális felmérését, illetve a nehézségekre való alapos felkészülést.

Változás a családi és párkapcsolatokban a szabadságvesztés hatására

Bíró¹² kutatásában a megkérdezett fogvatartottak közül többen is beszámolnak róla, hogy kapcsolatuk a származási családdal, főleg a szülőkkel, szorosabb, jobb lett. Emögött az állhat, hogy mind a szülők, mind pedig a fogvatartott hosszan megtapasztalhatták egymás hiányát, és igyekeztek egymásnak érzelmi támogatást nyújtani a börtön nehéz időszaka alatt. A testvérekkel történő kapcsolattartás azonban sokszor csalódás forrása a fogvatartottak számára: a kint maradtok élnek tovább az életüket, egyéb elfoglaltságaik gyakran fontosabbak a kapcsolattartásánál. A párkapcsolatokat a börtönbüntetés minden esetben kemény erőpróba elé állítja. Jelentős részük az egymástól távol töltött idő alatt meggyengül, a felek elhidegülnek egymástól. Összességében a párkapcsolatok nagyobb részéről elmondható, hogy elbuknak a kényszerűségből külön töltött idő megpróbáltatásai alatt.

A családi és társadalmi kapcsolatok támogatása a büntetés-végrehajtásban

A fogvatartottak kapcsolattartásának lehetőségei: levelezés, csomag küldése és fogadása, telefonbeszélgetés a bv. intézet által biztosított telefonnal, látogató fogadása, látogató bv. intézeten kívüli fogadása, kimaradás, eltávozás. A kapcsolattartás kizárólag akkor engedélyezhető, ha ahhoz a fogvatartott által megkeresett fél kapcsolattartói nyilat-

10 Maria Sapouna – Cathetine Bisset – Anne Marie Conlong – Ben Matthews: What Works to Reduce Reoffending: A Summary of the Evidence Justice Analytical Services Scottish Government. Justice Analytical Services Scottish Government, 2011.

11 Hégyely Péter: A fogvatartottak családi kapcsolattartásának társadalmi és területi összefüggései. *Gradus*, vol. 3, no 1, 2016, 392–396. o.

12 Albert Fruzsina (2015): Életkeretek a börtönön innen és túl. Szubjektív reszocializációs esélyek, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest

kozatban hozzájárult. Az egyes kapcsolattartási formák engedélyezése és korlátozása a szabadságvesztés végrehajtási fokozataira és rezsimjeire¹³ vonatkozó rendelkezések alapján történik. A kapcsolattartás a fogvatartó bv.intézet által ellenőrizhető.¹⁴

Kapcsolattartási lehetőségek áttekintésekor mindenképpen meg kell említeni a „*társadalmikötődés-programot*”, mint újabb jogintézményt, amelynek célja a fogvatartottak még hatékonyabb reintegrációjának elősegítése. Ennek során a társadalmi kötődés erősítése érdekében az elítélt jogosult havonta legfeljebb tíz nap eltávozásra; felügyelet nélkül külső munkahelyen dolgozni; tanulmányainak büntetés-végrehajtási intézetben kívüli folytatására. A társadalmikötődés-program feladata a befogadó környezet erősítése, illetve szükség esetén segítség a családi kapcsolatok helyreállításához, a korábbi munkahelyre történő visszahelyezés elősegítése, új munkahely keresése, további társadalmi kapcsolatok lehetőségének feltárása, a lakhatás megteremtésének elősegítése.¹⁵

A családi kapcsolatok fejlesztése és helyreállítása a büntetés-végrehajtás rendszerében

Jelenleg a Bv. törvény, valamint a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a fogva tartott személyek családi kapcsolatainak fejlesztése és helyreállítása érdekében végzett foglalkozásokat fiatalkorúak esetében nevesíti. Részükre saját vagy a törvényes képviselő kérelmére és a bv. intézet engedélyével, háromhavonta családi konzultáció megtartására ad lehetőséget, amely a bv. intézetben megvalósuló kötetlen kapcsolattartási forma. A fiatalkorú – a bv. intézet lehetősége szerint – saját vagy a törvényes képviselő kérelmére és a bv. intézet engedélyével családterápiás foglalkozáson is részt vehet, amelynek számát a terápiás szükségletek határozzák meg. A bv.-törvény a fiatalkorú reintegrációs őrizetének alkalmazási feltételei közé sorolja a szabadságvesztés végrehajtása alatt legalább egy alkalommal családterápiás foglalkozáson vagy családi konzultáción való részvételt.

A magyar büntetés-végrehajtási gyakorlatot áttekintve látható, hogy a bv. intézetekben több típusú családi kapcsolatok fejlesztését és helyreállítását célzó foglalkozás elérhető az elítéltek eredményes reintegrációjának érdekében, ezek a szabadulásra való felkészítésnek is fontos részei. Megvalósulásukat, feltételeiket helyi, intézetparancsnoki intézkedésekben, civil szervezetek bevonása esetén pedig együttműködési megállapodásokban szabályozzák. Ezek a foglalkozások, illetve módszerek aktuálisan – innovatív

13 Rezsim: az egyéniesítés alapelvehez igazodó, az elítélre vonatkozó reintegrációs célok megvalósítását biztosító végrehajtási környezet, amelyet A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény céljaival összhangban a bv. szervek vezetői hoznak létre, amely lehet enyhe, általános vagy szigorú.

14 A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény, továbbá a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet.

15 A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény, továbbá a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet.

jellegük, külsős szakemberek bevonásával vagy programelemként történő megvalósulásuk okán, értelemszerűen – nem minden magyarországi bv. intézetben elérhetők. Ezek közé tartozik: a családi beszélő, családi nap, családi konzultáció, családterápiás foglalkozás/családi tanácsadás¹⁶, családi döntéshozó csoportkonferencia, valamint az „Esti mese” – meseterápiás eszközök a fogvatartottak társadalmi reintegrációjában című program.¹⁷ Fontos kiemelni, hogy az említett foglalkozások önmagukban való alkalmazása is eredményes lehet, de érdemes lenne ezeket rendszeresen, célzottan, összehangoltan és rendszerben működtetni. Meg kell jegyezni, hogy e foglalkozások igénybevételét célszerű fogvatartotti kérelemhez kötni, egyéni elbírálás alapján az adott bv. intézet parancsnokának engedélyezni, tekintettel azokra a kutatási eredményekre, amelyek kiemelik, hogy bizonyos családok támogatják a fogvatartott kriminális életmódját, és hátráltathatják a reintegrációs folyamatot.¹⁸

A kutatás célja

A vizsgálat megtervezése és lebonyolítása számos cél köré szerveződött, melyeket az alábbiakban foglalunk össze:

Bemutatni a fogvatartottak családi kapcsolatainak megőrzésére és fejlesztésére irányuló büntetés-végrehajtási gyakorlatot, mint átvételre érdemes intézeti „jó gyakorlatokat”.

A börtönpszichológusi gyakorlatba beemelni a Gehring-féle *családstruktúrateszt* (*Family System Test*; *FAST*¹⁹) használatát, amely lehetővé teszi a fogvatartottak családi kapcsolatainak statikus és dinamikus szempontú feltérképezését.

Az innovatív szemléletű kutatás kísérletet tett egy új mérőeszköz kifejlesztésére (*Börtönéletút Grafikon*), amely speciálisan a fogvatartotti populáció esetében lehetőséget kínál a szabadságvesztés és börtönkörülmények egyénre gyakorolt hatásának mérésére.

A tanácsadási diagnosztikában kiemelt területként megjelenő fejlődési potenciál újszerű vizsgálatának érdekében az Általános Elégedettség Skála (PHS-WB) hazai bevezetése, mellyel jól megragadható a szabadságvesztés, a börtönkörülmények egyénre gyakorolt hatása.

Mivel mind a tárgykapcsolat elmélet, mind a transzgenerációs családterápiás megközelítés felhívja a figyelmet arra, hogy a szülőkkel kapcsolatos gyermekkori tapasztalatok (a kutatásban *Szülői Bánásmód Kérdőív*vel mért) minősége hatást gyakorol a felnőttkori családi struktúrára, így szerettük volna ennek természetét részletesen megvizsgálni a szabadságvesztésüket töltők esetében.

A fogvatartottak társas támogatása szabadságvesztésük időtartama alatt kapcsolattartás szigorúan szabályozott lehetőségein keresztül valósulhat meg. Szeretnénk feltárni az ezt meghatározó tényezőket, a kapcsolattartás hatását a szabadságvesztésüket töltőkre, valamint az egyes kapcsolattartási formák közötti összefüggéseket.

16 Kurymai Tamás (szerk.): Családterápia és családpszichológia. Európai távoktatási tankönyv. Coincidencia, Budapest, 2004

17 Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet – Meseprogram 2012. bv.gov.hu/eger-meseprogram

18 Albert Fruzsina (2015): Életkeretek a börtönön innen és túl. Szubjektív reszocializációs esélyek, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest

19 Gehring, T. M. 1999. magyarul: OS Hungary Tesztfelkészítő, 2010; Thomas M. Gehring: Family System Test (FAST). Hogrefe & Huber Publ., Seattle–Toronto–Bern–Göttingen, 1999

A kutatás főbb eredményei

A vizsgálatban ötvenegy férfi fogvatartott vett részt, akik a Zala Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben és a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben jogerős szabadságvesztésüket töltő elítéltek közül kerültek ki.

- A bemutatott empirikus kutatás keretében szerzett adatok elemzése alapján a következő megállapításokat tettük:
- A szabadságvesztés alatti kapcsolattartás nagymértékben befolyásolja a fogvatartott szubjektív jóllétét.
- A családi viszonyok minősége – amelyet többféle eljárással is meghatároztunk – befolyást gyakorol a fogvatartottak szubjektív jóllétére és hangulatára.
- A felnőttkori családi struktúra befolyásolja a szabadságvesztés alatti kapcsolattartás milyenségét, de természetesen a hatás fordítva is érvényesül: a kapcsolattartás hat a családi kapcsolatokra.
- A személyes látogatófogadás kiemelt jelentőségű, és kifejezett fejlesztő hatást gyakorol a családi struktúrára.
- A családtagokkal való különböző kapcsolattartási formák nem helyettesíthetők és nem pótolhatók egymással.
- A gyermekkorban valószínűleg megélt kapcsolatok befolyásolják a felnőttkori családi struktúrát, és hatással vannak a reintegráció szempontjából fontos büntetés-végrehajtási jellemzőkre (például börtönben töltött idő).
- A bv. intézetben a szabadságvesztés előrehaladtával a fogvatartotti valóságérzék egyre inkább torzul, ezzel együtt erősödnek az önbecsapáson alapuló attitűdök a családi kapcsolatokat illetően, mindez egyfajta védekezési stratégiaként fogható fel a fogvatartottaknál.
- A családi kapcsolatok a szabadságvesztés hatására vitathatatlannal változnak, ez a változás azonban nem minden esetben negatív irányú.

Kitekintés

Fontos kitérni arra is, hogy jelen kutatásnak vitathatatlannal vannak korlátai. Egyrészt a vizsgált minta nem reprezentálja megfelelően a teljes magyar fogvatartotti populációt, hiszen főként munkáltatott, jó magaviseletű elítéltek vettek részt benne. Másrészt pedig a vizsgált minta elemszáma miatt sok esetben az egyes vizsgált változók között nem sikerült szignifikáns összefüggést megállapítanunk. Mindezekre tekintettel az elemzett populáció reprezentativitásának és létszámának növelése érdekében a jövőbeni terveink között szerepel további fogvatartottak bevonása a kutatásba.

A Börtönéletút Grafikonnal végzett gyakorlati munka részletesebb bemutatását és a módszer továbbfejlesztését is szükségesnek érezzük. Az eszköz jól áttekinthető, szemléletes képet ad a szabadságvesztés fogvatartottra gyakorolt hatásáról.

Gehring kiemeli, hogy a Családstruktúra Teszt nem csupán diagnosztikai, hanem terápiás/tanácsadási eszköz is. Terveink között szerepel egy ezen tesztre alapozott büntetés-végrehajtási családi tanácsadás szerkezetének, folyamatának kidolgozása. Reményeink szerint ez megvalósítható megoldási lehetőséget fog kínálni a börtönpopuláció családi és párkapcsolati problémáinak tisztázására, e kapcsolatainak fejlesztésére.

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI INTÉZETEK SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYÁNAK TOVÁBBKÉPZÉSE A RADIKALIZÁCIÓ MEGELŐZÉSE TERÉN

A Budapest Központ a Tömeges Atrocitások Megelőzéséért, együttműködve a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Katonai Nemzetbiztonsági Tanszékével és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával kerekasztal-beszélgetést szervezett november 27-én „A radikalizáció megelőzése a büntetés-végrehajtási intézményekben” címet viselő kezdeményezés keretében. Az Európai Unió Belső Biztonsági Alapja által támogatott kezdeményezés célja, hogy hozzájáruljon a hazai képességek fejlesztéséhez a radikalizmus megelőzése terén.

A rendezvényt Resperger István ezredes, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Katonai Nemzetbiztonsági Tanszékének igazgatója és Kovács Mihály bv. ezredes, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Fogvatartási Ügyek Szolgálatának vezetője nyitotta meg. Kiemelték, hogy bár jelenleg a börtönökben való radikalizálódás veszélye Magyarországon a nyugat-európai országokkal összevetve alacsony, de fennáll a kockázata, hogy az ottani jelenségek idővel felbukkanhatnak a hazai börtönökben is. Ezért elengedhetetlen a felkészülés és a megelőzés előtérbe helyezése, s ennek során a friss elmélet és a gyakorlat ötvözése, valamint a széleskörű együttműködés a szakma, a társ rendvédelmi szervezetek és a civil szervezetek között.

Tatár György, a projektet koordináló Budapest Központ a Tömeges Atrocitások Megelőzéséért elnöke bevezető előadásában bemutatta a radikalizáció folyamatát és abban a polarizáció, a „mi” és „ők” gondolat és konfliktus struktúra lényegi elemeit, valamint beszélt a fenntartható és resztoratív párbeszéd, mint a megelőzés egyik kiemelt eszközének jelentőségéről. Hangsúlyozta a szélsőséges konfliktusmegelőzési kultúra előnyeit a reagáló, válságmenedzselő magatartással szemben. A projekt céljai közül kiemelte, hogy az új kihívásoknak megfelelő új képességeket öt bv. intézetben fogják továbbfejleszteni, figyelemmel a „terepen” jelentkező konkrét igényekre és szükségletekre, amelyek a bv. állománnyal folytatott fókuszcsoportos interjúk során már felmérésre kerültek. A projekt eredményeit és tapasztalatait tanulmányban összegzik és mutatják be 2018 májusában.

Szilassy Roland bv őrnagy, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának kiemelt főreferense felhívta a figyelmet, hogy a jogi határzár bevezetése következtében a nem magyar állampolgárságúak vonatkozásában emelkedő fogvatartotti mutatók figyelhetők meg, ami a nyelvi, kulturális és vallási különbözőségekkel kiegészülve új kockázatelemzési, a korábbiaknál részletesebb, a végrehajtói állomány számára pontosabb, egyértelmű szabályozást kíván meg, ezért a közelmúltban több szakutastítás és egy módszertani útmutató került kiadásra. A téma a Börtönlelkészi Szolgálat továbbképzési programjaiban is kiemelt szerepet kapott.

Lovig Tímea, a Menedék Egyesület szakértője az idegenrendészeti őrizetét ellátók képzésének tapasztalatait osztotta meg a résztvevőkkel. Kiemelte az eltérő feladatokat végző szakemberek integrációja és a rendszerszemlélet fontosságát, továbbá az értékelés és visszacsatolás szükségességét a képzések hatékonyságának növelése érdekében.

Héra Gábor, a projekt vezető kutatója ismertette az öt bv. intézetben készített fókuszcsoportos interjúk tapasztalatait.

A beszélgetések során a fogvatartottak között több olyan csoportot azonosítottak, amelyeket a bv. intézet működési mechanizmusa, illetve a fogva tartást szabályozó törvények hoznak létre. Emellett azonban számos olyan informális csoportot is nevesítettek, amelyek csak azért léteznek, mert azok tagjai – eltérő értekeik, világnézetük, származásuk, erőforrások feletti rendelkezésük, életmódjuk vagy valamilyen más ok miatt – elkülönülnek egymástól. A visszajelzések szerint a konfliktusok és a radikalizmus jelei elsősorban ez utóbbi, informálisan elkülönülő csoportok viszonylatában jelennek meg.

Fellegi Borbála, a Foresee Kutatócsoport igazgatója és a képzés társtrénera összefoglalta az öt büntetés-végrehajtási intézetben megszervezésre kerülő – két plusz egy napos – képzések szemléleti alapjait és tervezett felépítését.

Hangsúlyozta, hogy a tréningek elsődlegesen a résztvevők szakmai megerősítését szolgálják, hogy egyénileg és szervezetileg is képessé váljanak a börtönön belül észlelt konfliktusok hatékonyabb helybeni kezelésére, illetve felismerjék azon helyzeteket, amelyekben valamilyen intézkedés megélépése szükséges.

Az előadásokat követően a résztvevők csoportos beszélgetések keretében váltottak szót a tréningekkel kapcsolatos várakozásaikról.

125 ÉVES A FŐVÁROSI BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI INTÉZET

Ünnepélyes állománygyűlés került megrendezésre 2017. szeptember 6-án a Fővárosi Bv. Intézet fennállásának 125. éve alkalmából a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet színháztermében. A rendezvény előjárója Lajtár József bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának gazdasági és informatikai helyettese volt.

Csere László nyugalmazott bv. altábornagy – az intézet egykori parancsnoka – szolt néhány szót a résztvevőkhöz, Cséri Zoltán bv. dandártábornok, az intézet jelenlegi parancsnoka elmondta ünnepi beszédét, melyben elhangzott, hogy *„125 évvel ezelőtt minden a Markóval kezdődött, de a Fővárosi Bv. Intézet igazán a Gyorskocsi utcai és a Venyige utcai objektumok csatlakozását követően vált az ország legnagyobb fogvatartotti létszámú intézetévé.”*

Az esemény részeként Dr. György István kormány megbízott, Budapest Fővárosi Kormányhivatalának nevében csapatszázalag feltűzésével fejezte ki nagyrabecsülését és elismerését az intézet felé.

„A dolgozók alkotják a Fővárosi Bv. Intézet legfontosabb tartóoszlopát, ők a lélek, ami nélkül a most ünnepelt 125 éves épület csak puszta falakból állna.” – emelte ki beszédében Cséri Zoltán bv. dandártábornok.

Az ünnepélyes eseményen az intézet munkatársai is elismerésben részesültek, és a Szent Adorján-napi jutalmak átadására is sor került, azután pedig a Magyar Honvédség Központi Zenekarának és Farkas Dénes, a Magyar Nemzeti Színház színművészenek közös ünnepi műsora következett.

Az ünnepség hivatalos részét követően Lajtár József bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának gazdasági és informatikai helyettese pohárköszöntőt mondott, majd az érdeklődők megtekinthették a *„125 évre ítélve”* című fotókiállítását.

Az ünnepi műsorban Tamáska Péter: Egy világváros három börtöne, a Fővárosi Bv. Intézet története című könyvből is hangzottak el részletek Kemény Andrásról, a könyv kiadójától.

BESZÁMOLÓ A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE ALKALMÁBÓL MEGRENDEZÉSRE KERÜLT KONFERENCIÁRÓL

A Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából 2017. november 16-án, „Emberközpontú tudomány” címmel került megrendezésre a Magyar Tudományos Akadémián az a konferencia, melyet a Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának Büntetés-végrehajtási Jogi Albizottsága, a Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, a Magyar Börtönügyi Társaság és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Hivatalának Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztálya szervezett.

A rendezvény levezető elnöke Prof. Em. Dr. Vókó György, a Magyar Tudományos Akadémia Büntetés-végrehajtási Albizottságának elnöke és az Országos Kriminológiai

Fotó: Bv. fotó

Intézet igazgatója megnyitójában kiemelte, hogy a tudomány és a gyakorlat összehangolása nélkül nehezen képzelhető el előrelépés.

Dr. Lajtár István, a legfőbb ügyész helyettese előadásában az elhelyezés és fogvatartás körülményeinek kérdéseiről beszélt. Kitért a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés mellett és ellen szóló érvekre, elismeréssel szólt a férőhelybővítési programról, a

reintegrációs őrizet jogintézményéről, a büntetés-végrehajtás telítettség kiegyenlítő kezdeményezéséről, emellett felhívta a figyelmet arra, hogy a büntetés-végrehajtás megfeleljen a jogszabályokban előírtaknak és a nemzetközi jogi normáknak egyaránt, hiszen munkáját a szakszerűség és jogszerűség jellemzi. Hangsúlyozta, hogy nincs jogállam korszerű büntetés-végrehajtás nélkül.

Schmechl János bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese köszöntötte a résztvevőket, majd a tudomány és a büntetés-végrehajtási szakma együttműködésének fontosságát hangsúlyozta. Kiemelte a büntetés-végrehajtás és a büntetés-végrehajtási jog sokszínűségét, illetve hangsúlyozta, hogy a jelentős szakmai sikerek hátterében az egyetemeken és a szakterületeken zajló oktatás és képzés jó irányba halad.

Kovács Mihály bv. ezredes, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának Fogvatartási Ügyek Szolgálatának vezetője az oktatás és a munkáltatás legfontosabb

számainak, illetve a fogvatartotti statisztikák ismertetése mellett, a közelmúlthoz képest történt változásokat mutatta be. Ezt követően beszámolt többek között a büntetés-végrehajtás céljait támogató EFOP programról, a bv. pártfogó felügyelők reintegrációban betöltött szerepéről és a speciális fogvatartotti csoportok kezelésének sajátosságairól.

Somogyvári Mihály bv. alezredes, a BvOP Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet vezetője a Prediktív mérőeszköz bevezetésének tapasztalatairól beszélt. A kockázatkezeléssel kapcsolatos nemzetközi kitekintés után ismertette a hazai fejlesztésű szoftveres rendszert – a PME-t – és beszámolt az eddigi eredményeiről, illetve ismertette a jövőre vonatkozó terveket.

A konferencia Dr. Barabás Andrea Tünde, a Nemzeti közszolgálati Egyetem Kriminológiai Tanszékének vezetője előadásával zárult, melynek témája a büntetés végrehajtása során alkalmazott resztoratív módszerek alkalmazása volt. Prezentációjában szó esett többek között a resztorativitás fogalmáról és elveiről a hazai büntetés-végrehajtásban, a mediációról, illetve a MEREPS projektről.

A konferencia zárásaként Prof. Em. Dr. Vókó György kiemelte, hogy a tudomány felelősségével állunk az új feladatok elé, majd megköszönte a hallgatóság részvételét.

Fotó: Bv. fotó

BESZÁMOLÓ AZ „EGYETEMEK SZEREPE A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS TUDOMÁNYOSSÁGÁNAK FEJLESZTÉSÉBEN” CÍMŰ KONFERENCIÁRÓL

2017. november 9-én került megrendezésre az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar alapításának 350. jubileumi évfordulója alkalmából zajló rendezvénysorozat keretében az „Egyetemek szerepe a büntetés-végrehajtás tudományosságának fejlesztésében” című konferencia. A rendezvényen a büntetés-végrehajtási jog és a tudományterület oktatásának fontosságáról, szélesebb körben való megismertetéséről tartottak előadást a meghívott előadók. A konferencia az ELTE és a Magyar Börtönügyi Társaság (MBT) együttműködésének eredményeként valósult meg.

Schmechl János bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese a tudományos élet szereplői és a büntetés-végrehajtásban dolgozók közötti együtt gondolkodásról, együttműködésről és közösen végzett munkáról beszélt.

Dr. Lőrincz József ny. bv. dandártábornok méltatta azt a folyamatot, amelyet az 1970-es évektől a nyitottság jellemez a büntetés-végrehajtás és a felsőoktatás kapcsolatában.

Dr. Mezey Barna magyar jogtörténész, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, felszólalásában kitért a börtönügy további fejlődésére, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán indult „Módszertani füzetek” kiadványra, mely napjainkban Börtönügyi Szemle címmel jelenik meg.

Prof. Em. Dr. Vókó György, a Magyar Tudományos Akadémia Büntetés-végrehajtási Albizottságának elnöke és az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója elmondta, hogy a tudományterület folyamatosan, az egyetemek, szakemberek bevonásával egzakttantárggyá, oktatási és kutatási területté fejlődött.

Dr. Visnyeiné Dr. habil. Juhász Zsuzsanna, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Bűnügyi Tudományok Intézetének egyetemi docense kiemelte, hogy mennyire fontos lenne a büntetés-végrehajtási jogot kötelező jelleggel oktatni.

Koósné Dr. Mohácsi Barbara, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszékének adjunktus asszonya előadásában a büntetés-végrehajtási jog oktatásának fontosságáról beszélt: szélesebb körben szükséges a hallgatókkal megismertetni ennek a tudományterületnek a fontosságát, különlegességét. A büntetés-végrehajtási jogot mindezek mellett lényeges lehetséges kutatási területként is bemutatni, mely például tudományos diákköri munka alapjául is szolgálhat.

Prof. Dr. Róth Erika, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának oktatója előadásában elmondta, hogy mennyire lényeges, hogy az elméleti oktatási anyagot a hallgatók összeköthették intézettelátogatással, így lehetőségük nyílt bepillantani például a Budapesti Fegyház és Börtön, az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet, valamint a Tiszalöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézet falai mögé.

Dr. Kabódi Csaba, az ELTE Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék oktatója, az oktatás kapcsán az elméleti és gyakorlati képzések megvalósításának, összhangjának jelentőségét emelte ki a börtönlátogatások tapasztalataival összefüggésben.

Hegedűs Judit, az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának oktatója kiemelte a pedagógia szerepét a bűnmegelőzésben, valamint kitért a büntetés-végrehajtási intézetben dolgozó állomány áldozatos munkájára is.

Prof. Dr. Ruzsonyi Péter c. bv. dandártábornok, tanszékvezető egyetemi tanár bemutatta a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen zajló KÖFOP-2.1.1-VEKOP-15-2016-00001 „A közszolgáltatás komplex kompetencia, életpálya-program és oktatás technológiai fejlesztése” című projekt célkitűzéseit, valamint várható eredményeit.

Ára: 600 Ft